

GLOBAL DIALOGUE

8.3

3 numere pe an în 17 limbi

Despre sociologie cu
Nancy Fraser

Christine Schickert

Democrația
contestată

Hauke Brunkhorst
Christian Fuchs
Andrea Silva-Tapia
Hlengiwe Ndlovu
Gerassimos Kouzelis
Haryati Abdul Karim
Esteban Torres Castaños
Amy Austin Holmes
Peter Wahl

In memoriam:
Aníbal Quijano

Nicolás Lynch
Raquel Sosa Elízaga

Înfruntând
sărăcia

Joshua Budlender
Vassilis Arapoglou
Juliana Martínez Franzoni
Fabian Kessl
Mustafa Koç

Perspective teoretice

Sujata Patel

Sociologia
în Polonia

Marta Buchole
Jan Czarzasty
Juliusz Gardawski
Adam Mrozowski
Vera Trappmann
Katarzyna Dębska
Sara Herczyńska
Justyna Kóścińska
Kamil Trepka
Maciej Gdula

MAGAZINE

International
Sociological
Association
isa

VOLUMUL 8 / NUMĂRUL 3 / DECEMBRIE 2018
<http://globaldialogue.isa-sociology.org/>

GD

> Editorial

In multe țări din întreaga lume, instituțiile și procesele democratice sunt supuse unor provocări și unei presiuni crescânde. Tendințele autoritare pot fi observate și în democrații tinere și în democrații consolidate: un stil de conducere de sus în jos câștigă teren din nou, naționalismul este în ascensiune, iar societatea civilă este slăbită prin restricționarea drepturilor politice. Drepturile femeilor și ale minorităților sunt în mod special sub asediu. În interviul care deschide acest număr al *Global Dialogue*, Nancy Fraser, la ora actuală una dintre cele mai renumite și incitante gânditoare feministe, adresează unele dintre aspectele acestei evoluții, dezbătând teza construirii unei mișcări feministe mai cuprinzătoare și discutând ideea sa de feminism al celor 99%.

Articolele din primul nostru simpozion despre „Democrație contestată” examinează cum democrația este sub presiune în anumite părți ale lumii, de la situația din Africa de Sud de după apartheid până la politicile de austeritate care amenință democrația într-o țară precum Grecia și la ștergerea contribuțiilor femeilor din relațiile despre Revoluția Egipteană. În timp ce autorii descriu și analizează noile evoluții precum turnura autoritară din capitalism, aceștia evaluează, de asemenea, concepte și idei menite să întărească procesele democratice.

În mai 2018, Aníbal Quijano, unul dintre cei mai eminenți sociologi din Peru și din America Latină, a încetat din viață la vârsta de 90 de ani. Contribuția sa cu privire la imperialism, colonialism și conceptul său de „colonialitate a puterii” au influențat generații de sociologi de pretutindeni. Doi dintre

colegii săi apropiați privesc în urmă asupra vieții sale și îi celebrează moștenirea.

Pentru cel de-al doilea simpozion intitulat „Confruntând sărăcia”, am adunat lucrări care analizează o varietate de manifestări ale sărăciei, de la impactul politicilor de austeritate din Grecia până la creșterea numărului de femei sărace în America Latină, în ciuda unei economii politice încurajatoare. Șase autori din jurul lumii au fost invitați să prezinte evoluțiile regionale specifice ale sărăciei și obstacolele întâmpinate de politicilor menite să lupte împotriva sărăciei.

În articolul său despre modernități globale, Sujata Patel, o socioloagă proeminentă din India, discută despre natura și conținutul acestei teorii a lumii globalizate. Ea oferă detalii istorice și teoretice cu privire la acest concept al modernităților multiple și cu privire la criticile care îi sunt aduse acestuia.

Încă de la început, gânditorii polonezi au jucat un rol important în dezvoltarea sociologiei ca disciplină și de aceea acest număr oferă detalii despre istoria disciplinei în Polonia. Dar nu doar istoria acesteia [n. tr. a sociologiei] este cea care menține atenția noastră asupra acestei țări, ci și vibranta sa sociologie, implicată astăzi în multe dintre problemele timpurilor noastre. Articolul introduce cititorii în cercetarea curentă, precum studii despre tineri muncitori precari, despre comportamentul de vot recent al polonezilor, precum și despre schimbările în sfera publică poloneză și implicațiile acestora pentru sociologia de astăzi. ■

Brigitte Aulenbacher și Klaus Dörre,
editori *Global Dialogue*

> Publicația *Global Dialogue* poate fi găsită în 17 limbi străine pe website-ul ISA.

> Propunerile de articole se trimit la adresa globaldialogue.isa@gmail.com.

isa International
Sociological
Association

**GLOBAL
DIALOGUE**

> Echipa editorială

Editori: Brigitte Aulenbacher, Klaus Dörre.

Editori asistenți: Johanna Grubner, Christine Schickert.

Editor asociat: Aparna Sundar.

Editori-șefi: Lola Busuttill, August Bagă.

Consultant: Michael Burawoy.

Consultant media: Gustavo Taniguti.

Editori consultanți:

Sari Hanafi, Geoffrey Pleyers, Filomin Gutierrez, Eloisa Martín, Sawako Shirahase, Izabela Barlinska, Tova Benski, Chih-Jou Jay Chen, Jan Fritz, Koichi Hasegawa, Hiroshi Ishida, Grace Khunou, Allison Loconto, Susan McDaniel, Elina Oinas, Laura Oso Casas, Bandana Purkayastha, Rhoda Reddock, Mounir Saidani, Ayse Saktanber, Celi Scalón, Nazanin Shahrokni.

Editori regionali

Lumea arabă: Sari Hanafi, Mounir Saidani.

Argentina: Juan Ignacio Piovani, Alejandra Otamendi, Pilar Pi Puig, Martín Urtasun.

Bangladesh: Habibul Haque Khondker, Hasan Mahmud, Juwel Rana, US Rokeya Akhter, Toufika Sultana, Asif Bin Ali, Khairun Nahar, Kazi Fadia Esha, Helal Uddin, Muhaimin Chowdhury, Md. Eunus Ali.

Brazilia: Gustavo Taniguti, Andreza Galli, Lucas Amaral Oliveira, Benno Warken, Angelo Martins Junior, Dmitri Cerboncini Fernandes.

Franța/Spania: Lola Busuttill.

India: Rashmi Jain, Jyoti Sidana, Nidhi Bansal, Pragya Sharma.

Indonezia: Kamanto Sunarto, Hari Nugroho, Lucia Ratih Kusumadewi, Fina Itriati, Indera Ratna Irawati Pattinasarany, Benedictus Hari Juliawan, Mohamad Shohibuddin, Domingus Elcid Li, Antonius Ario Seto Hardjana, Diana Teresa Pakasi, Nurul Aini, Geger Riyanto, Aditya Pradana Setiadi.

Iran: Reyhaneh Javadi, Niayesh Dolati, Sina Bastani, Sayyed Muhamad Mutallebi, Vahid Lenjanzade.

Japonia: Satomi Yamamoto, Sara Maehara, Masataka Eguchi, Riho Tanaka, Marie Yamamoto, Kaori Hachiya, Ayana Kaneyuki, Erika Kuga, Kaya Ozawa, Tsukasa Shibagaki, Michiaki Yuasa, Rikuho Baba.

Kazahstan: Aigul Zabirowa, Bayan Smagambet, Adil Rodionov, Almash Tlespayeva, Kuanysh Tel.

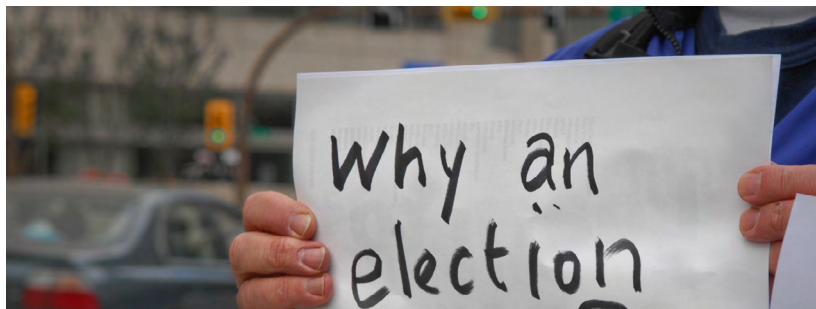
Polonia: Jakub Barszczewski, Iwona Bojadźjewa, Katarzyna Dębska, Paulina Domagalska, Krzysztof Gubański, Sara Herczyńska, Justyna Kościńska, Łucja Lange, Adam Müller, Zofia Penza-Gabler, Anna Wandzel, Jacek Zych.

România: Cosima Rughiniș, Raisa-Gabriela Zamfirescu, Luciana Anăstăsoaie, Adriana Lavinia Bulumac, Cristian Chira, Denisa Dan, Diana Alexandra Dumitrescu, Radu Dumitrescu, Iulian Gabor, Alecsandra Irimie-Ana, Bianca Mihăilă, Andreea Elena Moldoveanu, Rareș-Mihai Mușat, Oana-Elena Negrea, Mioara Paraschiv, Alina Cristina Păun, Codruț Pinzaru, Susana Maria Popa, Adriana Sohodoleanu, Elena Tudor.

Rusia: Elena Zdravomyslova, Anastasia Daur, Valentina Isaeva.

Taiwan: Jing-Mao Ho.

Turcia: Gül Çorbacıoğlu, İrmak Evren.

Democrația este sub presiune în multe părți ale lumii de azi. În această secțiune, opt sociologi evidențiază provocările cu care se confruntă democrația în diferite țări, discutând despre modul în care oamenii se luptă pentru drepturi mai democratice și analizând critic practicile politice actuale.

Tema sărăciei și realitatea persoanelor care se confruntă cu sărăcia au fost dintotdeauna o problemă stringentă pentru sociologi. În cadrul acestei secțiuni, cinci oameni de știință din întreaga lume discută evoluțiile regionale specifice ale politicilor de reducere a sărăciei (sau lipsa acestora) și analizează diferite traiectorii în anumite domenii ale nevoilor umane de bază, precum securitatea alimentară.

Această secțiune oferă o introducere în dezvoltarea istorică a sociologiei poloneze, precum și o perspectivă asupra cercetărilor sociologice actuale din această țară.

Global Dialogue există datorită unui grant generos de la **SAGE Publications**.

> În acest număr

Editorial 2

> DESPRE SOCIOLOGIE

Feminismul în vremuri neoliberale:
un interviu cu Nancy Fraser
de Christine Schickert, Germania 5

> DEMOCRAȚIA CONTESTATĂ

Criza democrației
de Hauke Brunkhorst, Germania 9

Ascensiunea capitalismului autoritar
de Christian Fuchs, Marea Britanie 11

Cetățenia etnicizată ca cetățenie ilegală
de Andrea Silva-Tapia, Germania 13

Aberația democrației în Africa de Sud de după anul 1994
de Hlengiwe Ndlovu, Africa de Sud 15

Democrația în Atena
de Gerassimos Kouzelis, Grecia 17

Rețelele de socializare și democrația - o sabie cu dublu tăiș?
de Haryati Abdul Karim, Malaezia 19

Restrângerea democrației în Argentina
de Esteban Torres Castaños, Argentina 21

Ștergerea femeilor din Revoluția Egipteană
de Amy Austin Holmes, Egipt 23

Guvernanța globală:
Un concept pentru o ordine mondială democratică?
de Peter Wahl, Germania 25

> IN MEMORIAM: ANÍBAL QUIJANO, 1928-2018

Intellectualul prin excelență
de Nicolás Lynch, Peru 27

Bucuria luptătorului
de Raquel Sosa Elízaga, Mexic 29

> ÎNFRUNTÂND SĂRĂCIA

Elemente cheie ale sărăciei post-apartheid
de Joshua Budlender, SUA 30

Bunăstarea post-bailout: Noi peisaje ale sărăciei în Grecia
de Vassilis Arapoglou, Grecia 32

De ce există mai multe femei sărace în America Latină?
de Juliana Martínez Franzoni, Costa Rica 34

„Economia carității”: În umbra statului bunăstării
de Fabian Kessl, Germania 36

Discursul securității alimentare: Provocări pentru secolul al XXI-lea
de Mustafa Koç, Canada 38

> PERSPECTIVE TEORETICE

Modernitatea globală
de Sujata Patel, India 40

> SOCIOLOGIA ÎN POLONIA

(Unde) Contăm? Retrospectivă asupra sociologiei poloneze
de Marta Bucholc, Germania/Polonia 43

Tinerii angajați precari în Polonia și Germania
**de Jan Czarzasty, Juliusz Gardawski,
Adam Mrozowicki, Polonia, și Vera Trappmann, Marea
Britanie** 45

De ce votează oamenii partidele de dreapta?
**de Katarzyna Dębska, Sara Herczyńska, Justyna
Kościńska, și Kamil Trepka, Polonia** 47

Perspective pentru sociologie în noua sferă publică
de Maciej Gdula, Polonia 49

„În lumea noastră actuală, nu mai putem gândi statele-națiune în afara culturii, rasei sau hegemoniei etnice. Ascultarea celor care au fost reduși la tăcere este o datorie istorică care trebuie plătită pentru a aprofunda democrația.”

Andrea Silva-Tapia

> Feminismul în vremuri neoliberale

un interviu cu Nancy Fraser

Nancy Fraser.

CS: Au trecut aproape zece ani de când articolul tău, „Feminism, Capitalism and the Cunning of History” (lb. rom. „Feminism, capitalism și viclenia istoriei”), a fost publicat. Teza sa principală este că feminismul mainstream sau liberal a fost cooptat de către capitalism pentru scopurile acestuia din urmă. Poți să ne vorbești mai mult despre argumentul lucrării?

NF: Am scris lucrarea aceasta într-un moment-cheie, mai exact în perioada în care criza financiară mondială era din ce în ce mai evidentă, iar Barack Obama, cu un discurs care abunda în speranță și schimbare, tocmai fusese ales președinte al Statelor Unite ale

Nancy Fraser este, la ora actuală, una dintre cele mai cunoscute teoreticiene critice și gânditoare feministe. Deține poziția de profesor de Filosofie și Științe Politice la New School of Social Research, New York. Într-o suită de publicații de succes, printre care menționăm *Redistribution or recognition? A Political-Philosophical Exchange* (2003), o dezbateră cu Axel Honneth, ea dezvoltă un concept al justiției și in justiției, argumentând că justiția poate fi conceptualizată în două maniere diferite: ca justiție distributivă și ca justiție a recunoașterii. Fraser susține că atât redistribuția, cât și recunoașterea sunt elemente centrale în lupta împotriva in justiției astăzi. A publicat și o serie extinsă de volume și articole despre feminism și problematice feministe, atât ca om de știință, cât și din postura de activistă, printre care și *Fortunes of Feminism: From State-Managed Capitalism to Neoliberal Crisis* (2013). Mai jos, un interviu de **Christine Schickert**, director administrativ al Grupului de Cercetare a societăților care au depășit etapa de dezvoltare (lb. eng. Research Group on Post-Growth Societies), Departamentul de Sociologie al Universității din Jena, Germania și editor asistent al *Global Dialogue*.

Americii. Vorbim despre o perioadă în care toată lumea căzuse de acord asupra faptului că ne aflăm în fața unui episod important și înfricoșător și exista speranța că ceva diferit s-ar putea întâmpla. Ceva din starea dată de acea perioadă m-a făcut să fiu dintr-o dată capabilă să reflectez la istoria acestor momente și la istoria feminismului în ansamblul său. La acel moment, mă regăseam deja de multă vreme în ipostaza în care mă simțeam nemulțumită de direcția pe care o luase feminismul liberal sau mainstream, chestiune despre care încercasem anterior să scriu când am vorbit despre accentul excesiv pus pe recunoaștere și atenția foarte mică acordată distribuției; dar tocmai acest fapt mi-a oferit o perspectivă mai clară asupra acestui moment de criză.

>>

Sentimentul meu a fost că a avut loc o schimbare majoră în natura societății capitaliste, care se desfășura în concurență și în paralel cu dezvoltarea feminismului. Când cel de-al doilea val de feminism a izbucnit la sfârșitul anilor 1960 și începutul anilor 70, eram într-adevăr într-un moment de răscruce și am crezut că încă mai funcționăm într-un regim capitalist sigur, social democratic sau controlat de stat. Am crezut că beneficiile pe care acest regim le-a adus au fost mai mult sau mai puțin sigure și că am putea pleca din acel punct în direcția unei lumi mai radical-egalitare și democratice, lume în care feminismul ar fi putut reprezenta un jucător important.

În schimb, ceea ce s-a întâmplat a fost o criză a democrației sociale, care era pe punctul de a se dezvălui, și o ascensiune a neoliberalismului. Aceasta a reprezentat o formă complet nouă a capitalismului, iar susținătorii feminismului – și nu doar aceștia, ci și numeroși alți actori progresiști din mișcările sociale – nu și-au dat seama îndeajuns de rapid; într-o exprimare simplă, continuam acest tip de agendă bazată pe recunoaștere, fără a înțelege cum s-a schimbat economia politică. Nu era vorba doar despre faptul că uitasem de redistribuție, ci despre faptul că, fără să realizăm aceasta – sau, cel puțin, fără ca majoritatea să realizeze – am contribuit cu ceva pozitiv și esențial neoliberalismului. Îi conferisem un fel de farmec și legitimitate, permițându-i să utilizeze carisma noastră emancipatorie și eliberatoare ca unealtă de legitimizare, chiar alibi pentru noul regim regresiv de economie politică ce era introdus.

Acesta a fost argumentul de la care am pornit. Deoarece ne regăseam într-un moment de criză, aparent, în 2008-2009 am considerat că acesta era un punct în care ar fi posibil – așa cum am menționat la finele eseului – să gândim la o scară mai mare, să fim creativi și să introducem un nou tip de feminism prin intermediul unei comutări sau recalibrări a traiectoriei, în care să putem face parte dintr-un real proiect anti-neoliberal.

CS: Îmi imaginez că multe femei care se identificau ca activiste sau cercetătoare feministe și-au considerat activitatea pentru cauze feministe pusă sub semnul întrebării și au răspuns defensiv la analiza ta.

NF: Mă așteptam, când am publicat eseul, să primesc un feedback negativ. Realitatea este că a fost de fapt mult mai redus decât mă așteptam, cel puțin în din partea cercurilor feministe academice pe care le cunosc. Chiar dacă nu toată lumea a fost de acord cu mine, oamenii au înțeles că atinsesem un punct nevralgic și că ceva chiar era în neregulă cu feminismul. Sentimentul răspândit era că lumea pe care am crezut că o vom construi nu era lumea în care trăiam. Au existat mult mai mulți oameni decât mă așteptam care erau dispuși să acorde importanță acestei teze.

Nu vorbim nici despre o acuzație, nici despre vinovăție, ci mai degrabă de o nevoie acută de a înțelege cum a putut o formă particulară de hegemonie neoliberală progresistă să se fundamenteze și să câștige lupta pentru ceea ce

reprezenta simțul comun la vremea respectivă. Cred că trebuie să înțelegem care este rolul pe care l-am jucat, chiar și fără să vrem, pentru a ne putea schimba în bine și a corecta cursul acestui fenomen. Nicio feministă albă nu a fost bucuroasă să afle de la femeile de culoare că, fără voia sa, a replicat multe dintre asumpțiile obișnuite care erau fie asociate discursului supremației albe, fie nu erau deloc sensibile la situația specifică a acestui grup. Însă a trebuit să ascultăm și să interiorizăm această informație, iar situația de acum este una similară. Prima reacție e de cele mai multe ori defensivă, însă nu putem pur și simplu să rămânem în starea respectivă.

CS: Presupun însă că feministele liberale nu se auto-percep ca înaintând o agendă neoliberală, ci ca luptând pentru egalitatea de gen...

NF: Întrebarea aici este: la ce ne referim când vorbim despre egalitate? Egalitatea este unul dintre acele concepte contestate perpetuu, având multiple interpretări. Cea liberală este una pe care aș numi-o interpretare meritocratică. Se referă la ideea că femeile sunt la urma urmelor indivizi care, asemenea bărbaților, au șansa sau oportunitatea să se dezvolte ca indivizi în funcție de talentele pe care le posedă. Egalitatea face referire aici la încercarea de a dărâma barierele care dau naștere la discriminare; problema inegalității este una a discriminării, iar prin eliminarea barierelor discriminatorii aceste femei talentate pot ajunge la fel de departe ca bărbații.

Primul lucru pe care vreau să-l menționez este că acesta reprezintă un ideal de clasă. Adică ele doresc să se plaseze pe o treaptă egală cu bărbații heterosexuali albi, care fac parte din propria lor (i.e. a femeilor) clasă socială. Ce înseamnă feminismul pentru mine însă este o idee mai robustă și radicală de egalitate care se referă nu la diversificarea ierarhiei sexuale, ci la abolirea ei – sau, cel puțin, la slăbirea semnificativă a acesteia. Așadar, nici măcar nu aș numi egalitatea ideea aceasta de egalitate meritocratică. Meritocrația liberală ca interpretare a egalității a adus unele beneficii, însă doar pentru un procent redus de femei. Majoritatea coplesitoare a femeilor nu doboară niciun plafon de sticlă; ele sunt blocate undeva în subsol, unde curăță și strâng cioburile de sticlă. Eu fac parte din încercarea de a dezvolta un feminism alternativ pentru actualul feminism liberal meritocratic.

CS: De când a avut loc alegerea unui număr semnificativ de lideri de dreapta, atât în Statele Unite ale Americii, cât și în Europa, a început o dezbatere privitoare la măsura în care, la baza succeselor dreptei politice, ar sta, în cadrul mișcărilor sociale, un accent așa-zis unidirecțional pus pe „identitate”, în detrimentul soluționării inegalităților economice. Care este semnificația acestei debateri pentru o mișcare feministă care are la suprafață ca factor de mobilizare identitatea noastră împărțită de femei?

NF: Cred că putem analiza aceasta din diferite perspective. La nivel conceptual, am susținut întotdeauna că ideea

că există unele mișcări care sunt mișcări de identitate și unele care sunt mișcări de clasă este o neînțelegere. Mișcările de clasă au două componente. Au o componentă structurală, pe care am încercat să o teoretizez în contextul distribuției, însă există și alte modalități de a o explica – și au întotdeauna o componentă identitară, în sensul că toate luptele de clasă, chiar când nu sunt concentrate direct asupra acestui lucru, oferă o imagine despre a cui este lupta – a câștigului sau a pierderii etc. Nu cred că feminismul face notă discordantă; subordonarea femeilor în societățile capitaliste este la fel de împământenită structural ca exploatarea de clasă. Așa că este deranjant atunci când unii susțin că feminismul este o mișcare identitară, în timp ce o altă mișcare este una de clasă. Consider că cerințele noastre sunt unele profund structurale și înrădăcinate, așa cum se spunea pe vremuri, în contradicții primare. În același timp, toate mișcările au o bază identitară.

O bază identitară te poate duce însă pe drumul greșit. Există acum un termen în vogă, *intersecționalitate*. Nu sunt neapărat de acord cu eticheta, însă esența este una corectă. Ideea principală este că nu toate femeile se regăsesc în același context, clasa muncitoare nu este omogenă și nu toți oamenii de culoare sunt la fel. Există aceste asimetrii structurale transversale; asimetrii de putere, de avantaj, de dezavantaj etc. Un feminism care declară că „nu ne vom uita la aceste aspecte, ne vom referi doar la femei” va sfârși prin a vorbi doar în numele unui strat privilegiat de femei. Asta cred eu că a adus feminismul liberal meritocratic. Feminismul trebuie să se refere și să fie sensibil la clasă, rasă și la toate celelalte axe majore de oprimare întâlnite în societățile capitaliste.

CS: Vorbești, împreună cu alte gânditoare prolifice în domeniul feminismului, despre crearea unei mișcări feministe mult mai incluzive, dezvoltând chiar ideea „feminismului pentru cele 99 de procente”. Ne poți spune mai multe despre această inițiativă?

NF: Este un tip de limbaj populist pe care l-am împrumutat de la mișcarea *Occupy*. Din punct de vedere sociologic, s-ar putea spune că nu este atât de riguros – însă are o putere de mobilizare incredibilă și arată instant că nu vorbim despre feminismul lui Christine Lagarde sau al lui Hillary Rodham Clinton. Este aproape o modalitate de a folosi „cuvinte de luptă” pentru a ne descrie ca fiind împotriva feminismului curent. Este o încercare de a reconfigura traiectoria. Ce s-a întâmplat în ultimele decenii, cum am analizat în eseul respectiv, este că feminismul – sau curente importante, dominante ale sale – a fost înghițit într-un fel de alianță, sau, cum o numea Hester Eisenstein, o „legătură periculoasă” cu forțele neoliberale, ajungând să servească drept alibi pentru acestea. Antiteza pentru forțele neoliberale ce reprezintă procentul de 1% este așadar feminismul care servește celor 99%. A fost o strategie retorică clară. Partea interesantă – și doar câțiva dintre noi am îndrăznit

să sperăm la asta – este că ea chiar a prins rădăcini și a strâns în jurul ei un public, ceea ce îmi arată că exista un grup semnificativ ce aștepta ca o inițiativă de genul acesta să apară. Există o nevoie reală, care se simțea.

Acest feminism al celor 99% se axează în principal pe un context în care se regăsește o majoritate covârșitoare a femeilor ce generează o cantitate enormă de reproducere socială și muncă salarială, însă ale căror condiții de viață se deteriorează sub acest regim de capitalism neoliberal și financiarizat. Această formă de capitalism presupune mult mai multe ore de muncă plătită per gospodărie decât forma anterioară de capitalism, asaltează sistemul asigurărilor sociale și toate formele de regimuri de protecție socială la nivel național, folosindu-se de datorii ca armă împotriva populației. Femeile sunt în prima linie de apărare în acest atac asupra reproducerii sociale, iar feminismul celor 99% se preocupă de aceste aspecte și le explică în raport cu problemele acestei forme de capitalism. Noi încercăm să etichetăm sistemul, așa cum spuneam în contextul SDS (Students for a Democratic Society – lb. rom. Studenți pentru o Societate Democratică) și, în timp ce feminismul liberal vorbește despre accesul la sistem, noi vorbim despre felurile în care sistemul ne poate face viețile dificile, de netrăit.

CS: Dar 53% dintre femeile albe din Statele Unite l-au votat pe Donald Trump în 2016, un candidat care nu doar că a demonstrat în mod deschis că este sexist, dar și unul ce nu se preocupă cu nicio formă de egalitate de gen. Poate ideea de feminism al celor 99% să ajungă la aceste femei?

NF: Nu la toate, însă cred că la o bună parte din ele da. Desigur, unele dintre ele sunt la fel ca bărbații care l-au votat pe Trump; sunt republicani care o urăsc pe Hillary Clinton și care nu ar vota în nicio situație cu ea, oameni de afaceri, persoane care doresc piețe libere etc. Multe dintre aceste femei sunt „suspecții obișnuiți” care votează pentru republicani, însă nu toate. Este vorba aici și despre femei din clasa muncitoare din zone dezindustrializate ce au fost de-a dreptul devastate de mutarea manufacturilor în afara Statelor Unite și despre femeile din sudul țării. A existat o industrializare recentă în sud, de obicei nesindicalizată, care a fost și aceasta devastată în ultimii ani. Și ele au fost atacate. Mai există și femeile din zonele rurale, din orașele mici în care rata șomajului este extrem de ridicată, adicția de opioide din ce în ce mai puternică și așa mai departe. Ideea aici este că acestea nu sunt grupurile ce vor simți beneficiile feminismului actual sau ale oricărei alte variante de neoliberalism progresist.

Încă nu au fost realizate îndeajuns de multe studii etnografice serioase și riguroase care să explice de ce au votat așa cum au votat, însă vor apărea. În puținele interviuri pe care le-am văzut – iar acest aspect nu este unul sistematic – se poate înțelege ce simt oamenii. Când au auzit înregistrările

Hollywood Acces (chiar înainte de alegeri, când Trump se lăuda că poate „să apuce femeile de părțile lor intime” – lb. eng. „grabbing women by the pussy”), ele declarau că nu se simt confortabil să audă asta, că nu le-a plăcut, că este lipsit de respect și că nu își doresc să audă acest tip de discurs, însă că, în raport cu restul opțiunilor, rămâne singura lor variantă validă. Mai mult, cred că există și persoane cărora nu le-a plăcut cum a vorbit despre mexicani sau despre musulmani, dar care consideră că, deși discursul la adresa acestora a fost nepoliticos, Trump dorește până la urmă să facă viața mai bună pentru aceștia.

Bineînțeles, nu vreau să spun că toți susținătorii lui Trump sunt rasiști. Există votanți de-ai lui Trump care sunt, dar pe aceia nu îi putem convinge să-și schimbe părerile, așa că nu îi mai luăm în calcul. Mă interesează foarte mult însă cei care – și cred că există un număr destul de mare al lor – ar putea fi câștigați de către stânga politică. Știm că 8.5 milioane dintre americanii care l-au votat pe Trump în 2016 l-au votat pe Obama în 2012.

Cel mai important punct aici este faptul că la momentul alegerilor din noiembrie singura opțiune rămasă era Hillary Clinton, ceea ce însemna neoliberalism progresist. Bernie Sanders reprezentase altă perspectivă, însă ieșise din joc în acel moment.

CS: Cum crezi atunci că ar putea ajunge la acești 8.5 milioane de americani stânga politică?

NF: Tipul de politică pe care îl promovez, din care face parte și ideea feminismului celor 99%, se referă la încercarea de a reanima o opțiune similară lui Sanders (folosesc

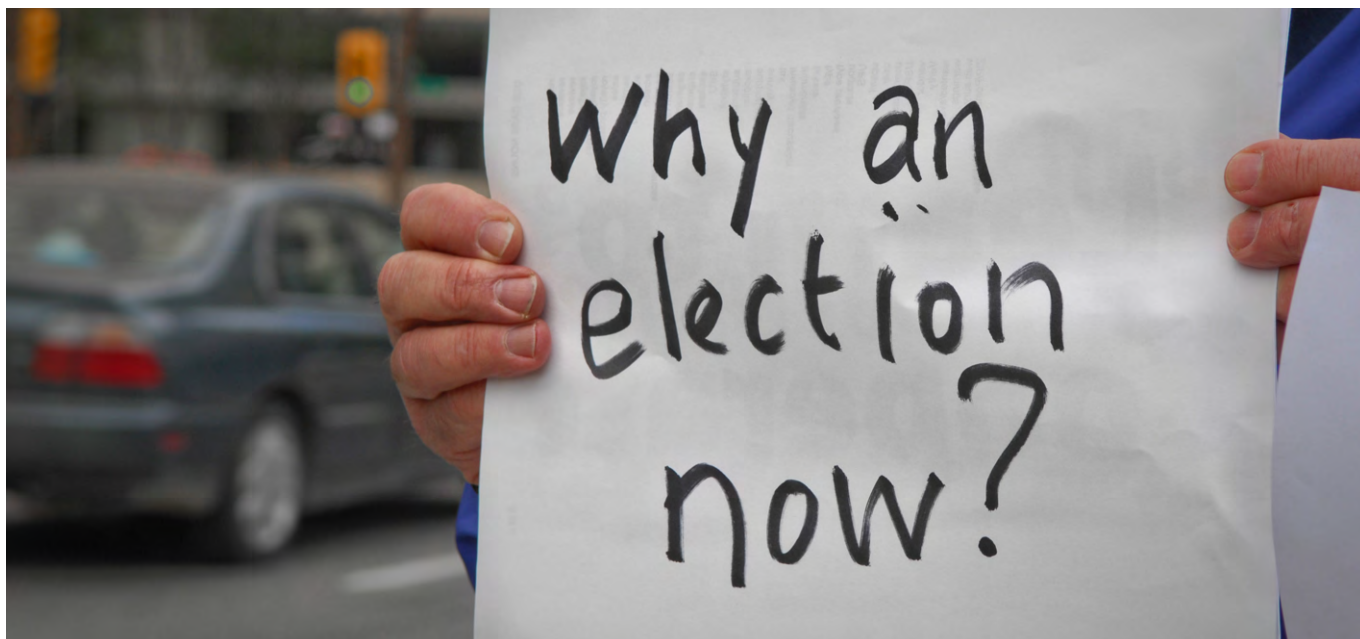
numele lui numai ca modus operandi). Aceasta implică o preluare a tuturor mișcărilor sociale progresiste, clasificarea lor între cele care se referă la cei 99% și cele care se referă la segmentul de 1% – în linii foarte generale – și punerea acestora împreună. Ceea ce aducea Sanders era ideea că putem combina multe dintre problematicele aferente discursurilor în favoarea clasei muncitoare și a familiilor active (lb. eng. pro-working-family): printre acestea, sistemul de îngrijire medicală (Medicare) pentru toată populația, reforma bancară, învățământul gratuit.

Atunci când fac referire la clasa muncitoare nu mă refer doar la populația albă. În Statele Unite ale Americii, acest grup conține multe persoane de culoare și multe femei, iar aceste persoane se consideră din ce în ce mai mult ca făcând parte din clasa muncitoare. Luăm așadar aceste problematice esențiale, ce sunt relevante pentru 99% din populație, și le punem împreună cu idei precum reformarea sistemului juridic, problemă serioasă pentru persoanele de culoare, libertatea de reproducere, problemă serioasă pentru femei, împreună cu alte probleme, în egală măsură structurale și materiale, care sunt considerate ca făcând parte din grupul problematicilor identitare – deși nu ar mai trebui să fie. Cred, așadar, că feminismul celor 99% este un exemplu pentru alte mișcări sociale ce vor urma. De ce să nu avem, spre exemplu, ecologismul celor 99%? Putem observa toate aceste curente, însă trebuie și să le etichetăm corect și să le punem împreună într-un mod limpede. ■

Adresă de corespondență: Nancy Fraser <frasern@earthlink.net>

> Criza democrației

de **Hauke Brunkhorst**, Universitatea din Flensburg, Germania

Faptul că democrația este în criză reprezintă în prezent o analiză la scară largă în științele sociale. Flickr/ItzaFineDay. Unele drepturi sunt rezervate.

După un secol de lupte de clasă aprige, sângeroase și brutale, războaie civile și revoluții globale, statul capitalist a devenit un stat constituit cosmopolit (e.g. Articolele 23-26, Legea fundamentală germană), democratic și social (Articolele 20 și 28, Legea fundamentală germană). În Nordul Global, justiția a devenit un „concept existent” (Hegel).

Relațiile de producție au fost parțial socializate, proprietatea fiind divizată în nenumărate forme distincte acoperind sfera privată și cea publică. Capitalistul și muncitorul își petreceau vacanța la aceeași stațiune litorală, primul având vedere către mare, al doilea către stradă. Dar ei trebuiau să înoate în aceeași apă, să se joace pe aceeași plajă și să-și trimită copiii — aceasta fiind esența chestiunii — la aceeași școală publică. Muncitorul conducea o mașină mică, șeful una mare, însă amândoi ajungeau în același

ambuteiaj, deoarece nu erau încă zgârie-nori cu heliporturi pentru cei bogați — nici clădiri înalte fără protecție adecvată împotriva incendiilor pentru cei săraci.

Și totuși, prosperitatea Nordului Global a venit ca urmare a costului ridicat al devastării Sudului. Statul bunăstării limitat național era *alb, masculin și heterosexual*. Nu exista justiție fără o „contradicție existentă” (Hegel). Democrația se sfârșise — și s-a petrecut așa pretutindeni — la *linia culorii și linia genului*. Încă din anii 1960, noi mișcări sociale au protestat împotriva acestui lucru de nenumărate ori, reușind să izbândească exponențial în câștigarea drepturilor omului, drepturilor civile pentru persoanele de culoare, emanciparea femeilor, drepturilor celor cu dizabilități, autodeterminare sexuală, protecția mediului, dar și a unei culturi cosmopolite. Când studenții și muncitorii și-au unit forțele în 1968, la Paris, visul unificării *criticii artistice și criticii sociale* ale capitalismului modern (Boltanski) părea

ca devine în sfârșit adevărat. Devenise realist să se ceară imposibilul. Ce a urmat, însă, a fost recesiunea economică — aceasta aducând dreapta politică la guvernare.

> De la piețe încorporate de stat către state încorporate de piețe

Sângeroasele lovituri de stat din Chile (1973) și Argentina (1976), care au fost sprijinite generos de către Vest, au fost *experimentum crucis*, în timp ce victoriile electorale neo-conservatoare din Marea Britanie (1979) și Statele Unite ale Americii (1981) au deschis drumul, iar autodistrugerea socialismului birocratic (1989) a înlăturat ultimul obstacol din calea globalizării neoliberale. De-a lungul câtorva ani, piețele încorporate de stat au devenit state încorporate de piețe. Proeminența legii publice a fost substituită de un număr vast (crescând) de regimuri transnaționale supus legii private care, după cum a fost și cazul dreptului civil roman de odinioară, servește exclusiv scopului de a coordona interesele claselor conducătoare ale imperiului. Formalismul legal, care ne-a emancipat pe toți de guvernare informală, a fost completat de o jurisprudență informală foarte dinamică, dezvăluind contururile unui nou „Stat Dual” (Fraenkel) cu o legislație aplicabilă și norme dispozitive informale.

Un exemplu paradigmatic ar fi *Eurogroupul*. În urma excluderii sale din această organizație în punctul culminant al crizei din 2015, ministrul de interne grec s-a interesat de justificarea legală a acestei decizii. Președintele Eurogroupului a cerut avocaților săi să explice faptul că grupul nu avea norme procedurale, din moment ce acesta era în termeni legali, non-existent, iar membrii săi puteau să întreprindă orice doreau, în afară de a săvârși o crimă.

Puterea economică a statului de a interveni este împiedicată de conformitatea impusă a pieței, în timp ce puterea sa organizațională și polițienească rămân intacte pentru a-și îndeplini rolul „echipei de întreținere din fabrică”, asigurând continuitatea „ordinii per totale a pieței” și totuși „încorporată” cu fermitate în puterea sa (Hayek). Încorporarea în piața globală asigură faptul că investitorii pot selecta liber și la alegerile țările, în timp ce statele nu-și pot alege investitorii și sunt, astfel, forțate într-un cursă nemiloasă pentru condiții de producție atractive. Ca rezultat, diferențele sociale dintre clase, națiuni, naționalități și generații sunt propulsate către culmi amețitoare.

Fotbalul este, în multe feluri, o reflecție a societății globale. Dacă jucătorii profesioniști din Prima Ligă engleză câștigau aproape undeva la de două ori comparativ cu un fan în anul 1985, acum câștigă de 200 de ori mai mult. Odată cu creșterea veniturilor jucătorilor, a venit și creșterea prețurilor билетelor. Vechii fani înfocați ai fotbalului, neputând să țină pasul, au renunțat și au păstrat distanța, iar tribunele s-au umplut de cei ce câștigau mai mulți bani. Aceeași imagine se regăsește și în afara stadionului: cartierul dărăpănat, care nu-și mai permite accesul către noua societate, care se înecă în apatie politică, alcool și prostituție cauzată de consumul de droguri. Participarea electorală este sub 30%, în timp ce în zonele bogate crește peste 90%, alimentând iluzia ultimilor că s-ar afla

în prima linie, mărșăluind pentru progres. Și chiar dacă progresul se întâmplă să fie mult mai mic decât părea la început, unii încă rămân cu portofele destul de voluminoase. În mod natural, partidele de stânga, care pierd în continuare votanți, trec tot mai spre dreapta în urma fiecărui eveniment electoral — după cum s-ar aștepta oricine într-o economie de piață înrădăcinată în rivalitatea infinită a evoluției.

> Inegalitatea socială creează inegalitate politică

Realizările majore ale feminismului și ale multiculturalismului, care au distrus relații de dominație ce dănuiau de zeci de ani, își pierd „justa valoarea” (Rawls). Femeia de culoare anterior condamnată, șomeră, evreică și lesbiană nu-și mai poate lăsa „legăturile de sânge” (Marx) ale ghetoului nativ în urmă — unde aceasta este vulnerabilă în fața tuturor prejudecăților imaginabile antisemitice, homofobice și aferente misoginismului, în aceeași măsură confruntându-se cu sexismul și violență poliției și a bandelor de bărbați.

Dacă campaniile electorale oferă numai alternative tehnice caracterizate prin strategii economice distincte de ajustare la piața globală, în detrimentul unor alternative politice la economia de piață neoliberală, democrația încetează să mai existe.

„Mizeria strălucitoare” (Kant) a mallurilor își dezvăluie fața hidoasă și nestrălucitoare în Deșertul Libian, pe mare, sau în taberele ce se află de-a lungul frontierei noastre sudice. În tabăra de refugiați Moria, care se află pe insula grecească Lesbos, acum convertită într-un centru de deportare, Uniunea Europeană sacrifică acel lucru ce a pretins odată că reprezintă. „Suprafața/ aria libertății, a siguranței și justiției” (Articolul 4, Tratatul Funcționării Uniunii Europene, de acum TFUE) „în vederea drepturilor fundamentale” (Articolul 67, TFUE), garantează internaționalul „drept la azil” (Articolul 18, Carta drepturilor fundamentale ale UE) și „în conformitate cu principiul *nereturnării*” (Articolul 78, TFUE), unde „rasismul și xenofobia” sunt prevenite și combătute (Articolul 67, TFUE), se transpun în lege concretă prin trei frontiere diferite la îngrozitoarea, sub-aprovizionată medical și supra-aglomerată tabără Moria din Lesbos: Prima, frontiera zidului de cărămidă înconjoară tabăra de detenție, pe refugiații în căutare de azil respinși și pe cei noi ajunși aprobați ilegal pentru deportare. A doua frontieră, făcută din sârmă ghimpată, turnuri de control și gardi înarmate, înconjoară așezările refugiaților având în mijloc centrul de detenție. A treia graniță este reprezentată de mare și de insula pe care nimeni nu o poate părăsi. Din virtutea mării, care protejează însăși natura piețelor noastre, frontiera devine un element al legii naturale. Oricine sosește este reținut, de parcă fuga ar fi un delict. Conform lui Carolin Wiedemann: „Locuri ca Moria sunt planificate peste tot în UE. Ele ar trebui să fie numite „Centre de Control” [în germană: „Kontrollierte Zentren”]. Unii ar prefera să nu ghicească ce abreviere [germană] ar obține acest titlu.” ■

Adresă de corespondență: Hauke Brunkhorst <brunkhorst@uni-flensburg.de>

> Ascensiunea capitalismului autoritar

de **Christian Fuchs**, Universitatea din Westminster, Marea Britanie

Politica de extremă dreaptă și-a extins și consolidat puterea în ultimii ani. Există Donald Trump în SUA, Viktor Orbán (Fidesz) în Ungaria, Heinz Christian Strache (Partidul Libertății) în Austria, Geert Wilders (Partidul Libertății) în Olanda, Narendra Modi (Partidul Bharatiya Janata) în India, Recep Tayyip Erdoğan (AKP) în Turcia, Alternativa pentru Germania, Jarosław Kaczyński (Lege și justiție) în Polonia, Marine Le Pen (Franța), Lega Nord în Italia, Vladimir Putin în Rusia etc. Cum se poate caracteriza cel mai bine această evoluție? Ce categorii sociologice sunt cele mai potrivite în acest scop?

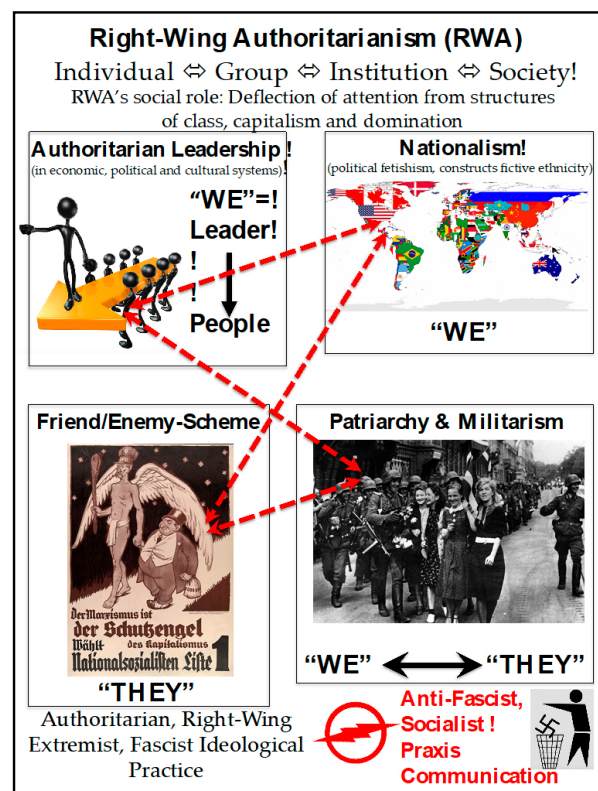
O sugestie proeminentă este că ar trebui utilizată noțiunea de populism. Jan-Werner Müller (2017) a reînnoit recent această propunere în cartea sa *Ce este populismul?* În carte, el definește populismul drept „o imaginație moralistă specială a politicii, o modalitate de a percepe lumea politică care stabilește un popor [...] moral pur și unificat împotriva elitelor care sunt considerate corupte sau în alte feluri moral inferioare. [...] Populiștii sunt întotdeauna antipluraliști: populiștii pretind că ei, și numai ei, reprezintă poporul”. De asemenea, el constată că populismul este „o formă de excludere a politicii de identitate” care reprezintă „un pericol pentru democrație” și are drept scop „suprimarea societății civile”.

Astfel de abordări folosesc una și aceeași categorie pentru Syriza, Evo Morales, Podemos sau Bernie Sanders în ceea ce privește stânga, și Donald Trump, Geert Wilders sau Marine Le Pen cu privire la dreapta. Rezultatul este că, la fel ca în teoria totalitarismului, dreapta radicală este comparată cu stânga și prin urmare pericolele asociate celei dintâi sunt trivializate. Pentru Müller, Donald Trump și Bernie Sanders sunt amândoi populiști. Bernie Sanders este cu siguranță un politician neconvențional, însă, spre deosebire de Trump, nu există îndoeli cu privire la orientarea sa democratică.

Abordarea prezentată în cartea mea din 2018 *Digital Demagogue: Authoritarian Capitalism in the Age of Trump and Twitter* (lb. rom. *Demagogia digitală: Capitalismul autoritar în epoca lui Trump și Twitter*) este diferită și combină economia politică critică, critica ideologică și psihologia critică. Autoritarismul de dreapta (RWA – n. tr. acronimul în limba engleză) articulează patru elemente (a se vedea Figura 1): credința în necesitatea unei conduceri de sus în

jos, naționalismul, modelul prieten/ inamic și patriarhatul militant (politica legii și a ordinii, idealizarea războiului și a soldaților, represiunea dușmanilor construiți, relațiile de gen conservatoare). RWA servește scopului ideologic de a distra atenția de la rolul structurilor de clasă și capitalismului ca fundații și cauze ale problemelor sociale. Refugiații, imigranții, națiunile în curs de dezvoltare, musulmanii etc. sunt reprezentați ca țapi ispășitori care sunt acuzați de probleme precum șomajul, salariile scăzute, stagnarea economică, declinul serviciilor publice, criza locuințelor și infracționalitatea. Trump acuză Mexico și China de deindustrializare și declin social, fără a menționa vreodată modul în care capitalul american exploatează muncitorii atât în SUA, cât și în destinații de capital externalizat, inclusiv în spații comerciale chinezești și *maquiladoras* mexicane.

Figura 1: Modelul autoritarismului de dreapta

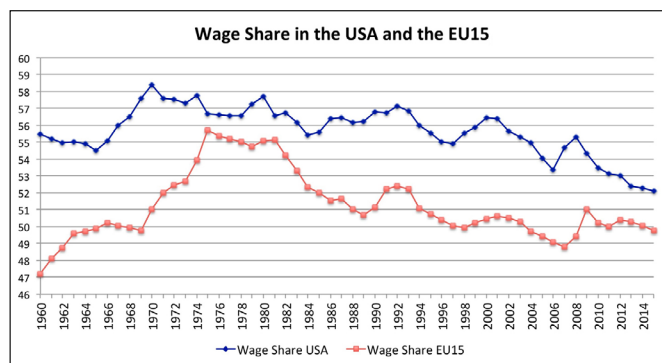
Sursă: C. Fuchs, 2018.

RWA nu este nici o formă de conștiință, nici o structură, nici un tip de societate. Este un proces care poate avea loc pe diferite niveluri ale societății: individul (structura personalității autoritare, conștiința, comportamentul politic individual), grupurile și mișcările politice, ideologia, instituțiile, societatea ca totalitate. Extremismul de dreapta și fascismul reprezintă intensificări ale RWA care tolerează sau tratează în mod activ violența fizică și teroarea ca fiind instrumente politice.

Explicațiile culturaliste despre creșterea RWA susțin că apariția unei societăți „post-materialiste” a creat un decalaj între generații, în care generația mai în vârstă deține valori conservatoare și deplânge pierderea trecutului. Dar, de exemplu, ipoteza post-materialismului nu poate explica de ce, în cadrul alegerilor federale austriece din 2017, extrema dreaptă fost principalul partid votat de grupa de vârstă 16-29 (30%), și doar al treilea partid, ca număr de voturi, pe segmentul de vârstă 60+.

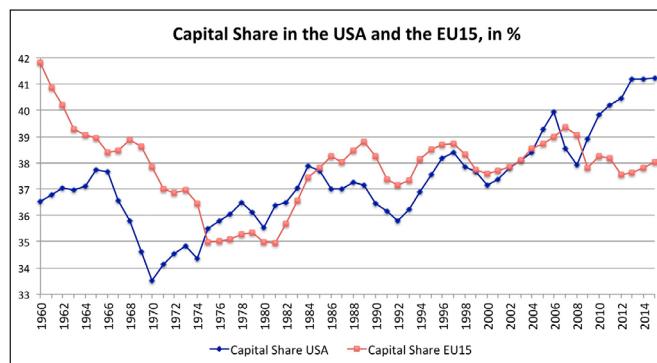
O explicație alternativă ia în serios economia politică. În acest scop, abordarea teoreticianului politic critic Franz L. Neumann în eseu său din 1957 *Anxiety and Politics* (lb.rom. *Anxietate și politică*) este de ajutor. Creșterea autoritarismului de dreapta, conform acestei explicații, are legătură cu înstrăinarea muncii (a se vedea Figurile 2 și 3), cu concurența distructivă, cu alienarea socială care creează teama de declin social, cu alienarea politică de la sistemul politic, politicienii și partidele politice și cu

Figura 2: Evoluția ponderii salariilor în PIB în SUA și UE

Sursă: AMECO.

Figura 3: Evoluția ponderii capitalului în PIB în SUA și UE

Sursă: AMECO.

instituționalizarea anxietății de către grupurile de extremă dreaptă care provoacă teamă și promovează politica Țapului ispasitor.

Capitalismul autoritar este rezultatul dialecticii negative a capitalismului neoliberal. Contradicția dintre libertatea pieței și libertatea socială a dus la creșterea inegalităților și a crizelor care, după căderea din 2008, s-au transformat într-o nouă calitate. Burghezificarea și neoliberalizarea democrației sociale, slăbiciunea stângii și politica de identitate postmodernă, care a subestimat importanța politicii de clasă și a analizei de clasă, au agravat creșterea capitalismului de extremă dreapta și autoritar. Capitalismul neoliberal a dus la universalizarea înstrăinării. Cum Harvey, Hardt și Negri, precum și eu, am susținut [în altă parte](#), neoliberalismul a presupus obiectificarea a aproape orice, astfel încât am experimentat o acumulare primitivă continuă prin depozitare și reasumarea reală a societății sub capital. În cuvintele lui David Harvey: „Înstrăinarea pe scară largă a dus la mișcările Occupy, precum și la populismul de dreapta și la mișcările naționale și rasiste. Donald Trump este președintele înstrăinării.”

Adresă de corespondență: Christian Fuchs <christian.fuchs@triple-c.at>

> Cetățenia etnicizată

ca cetățenie ilegală

de **Andrea Silva-Tapia**, Universitatea Humboldt din Berlin și Justus Leibig, Universitatea Giessen, Germania

> Cetățenia și construirea statului național într-o lume colonizată încă

Cetățenia ca și concept este ambiguă, iar dezbaterile asupra sensului său este una amplă. În timp ce pentru unii termenul se referă la un statut pur juridic dat de naționalitatea sau țara de apartenență, pentru alții acesta exprimă o formă de identitate. Îmbinând diferite definiții și conform opiniei mai multor autori precum T.H. Marshall, Margaret Somers, T.K. Oommen, Engin F. Isin și Patricia K. Wood, printre alții, cetățenia poate fi descrisă ca o formă modernă de apartenență ca membri la un spațiu politic și geografic. Prin urmare, conceptul de cetățenie exprimă apartenența *juridică* și *simbolică* la un stat-națiune. Aceasta pare o definiție simplă, însă devine mai complexă dacă luăm în considerare contextul istoric în care apare conceptul de cetățenie.

Cetățenia în forma sa modernă s-a dezvoltat mână în mână cu generarea statului-națiune. Cetățenia este un concept totodată legat de modernitate, de construirea statului-națiune și de un sentiment de apartenență. Acesta lucru poate fi urmărit până la sfârșitul secolului al XVIII-lea în jurul ideii de stat-națiune, exprimate în revoluțiile franceze și americane și în independența statelor coloniale, care au urmat același tipar de construcție a statului-națiune. Un stat-națiune modern a fost definit ca un stat independent, cu o constituție scrisă și condus în numele egalității între cetățeni. Prin urmare, principiile de legitimare s-au schimbat de la monarhie (sau Dreptul Divin) la reprezentarea unei nații cu cetățeni egali. Cu toate acestea, conceptele respective de cetățenie și stat-națiune se bazează într-un mod singular (eurocentric) de construire a unui stat-națiune, în care colonizarea a funcționat și încă operează puternic.

Cetățenia ilegală este un alt mod de a denumi o cetățenie colonială inserată în actualul nostru sistem

mondial patriarhal, eurocentric și de orientare creștină. Acest sistem colonial mondial funcționează prin ierarhii rasiale/etnice, care determină care grupuri merită prestigiu și care nu. Anja Weiss susține că putem vorbi de rasism „atunci când caracteristicile specifice/definiții stabile și de lungă durată pretind să facă presupusa alteritate să iasă în evidență și influențeze clasificările, practicile și instituțiile în maniera de a atribui drepturi mai puține colectivităților din acele categorii, indiferent dacă acest indicator se referă la diferențele biologice sau la alte tipuri de diferențe”. Această cetățenie etnicizată sau rasială este experimentată nu numai de indigeni și grupurile de minorități etnice din întreaga lume, ci și de migranții care trec printr-un proces de etnicizare/rasializare, așa cum se întâmplă cu turcii în Germania sau cu latino-americii din SUA. Acest proces de etnicizare înseamnă că un grup este devalorizat și constituit ca un grup omogen, pe baza caracteristicilor sale rasiale sau culturale.

În această idee a statului-națiune într-un sistem mondial eurocentric, națiunea este esența pe care sunt construite statele moderne și baza legitimității lor. Relația dintre națiuni și statele moderne pare evidentă și nu este pusă de obicei sub semnul întrebării în viața noastră de zi cu zi. Adesea folosim termenii „națiune”, „stat” și „țară” interșanjabil. Și uneori chiar considerăm cetățenia ca un sinonim pentru toți acești termeni.

> Cetățeni legitimi și ilegiti

Oamenii care alcătuiesc națiunea ca un grup cultural omogen sunt considerați cetățeni legitimi, în timp ce cetățenii etnici sunt considerați ilegiti. Aceștia din urmă sunt considerați cetățeni ai unei țări, dar nu unii legitimi sau „reali”. Aceasta ilegalitate referitoare la etnicitate și devalorizarea rasei este un tip specific de inegalitate care afectează demnitatea umană a persoanelor și

„Cetățeanul rasializat, cetățeanul ilegal, este totdeauna descris ca parte a unui grup, și niciodată ca un subiect individual autonom”

oportunitățile pe care le au la dispoziție acestea și conduce la discriminare și umilință. Această inegalitate a apărut ca o inegalitate a cetățeniei odată cu nașterea statului-națiune, dar care urmează clasificările și structurile care vin de din trecut (perioada de dinainte de statul-națiune sau vremurile coloniale). Liderii care au clădit statul-națiune sau cei ai mișcării de independență au promovat o identitate națională omogenă care a lăsat deoparte multe particularități, așa cum s-a întâmplat în cazul mapuch-ilor (popor indigen din Chile) sau ca în cazul nord-esticilor din India (care reprezintă câteva grupuri etnice diferite, dar care sunt stereotipizate și excluse în același mod) și așa cum se întâmplă astăzi cu migranții etnici (cum sunt migranții turci din Germania). Mapuchii din Chile și nord-esticii din India trăiesc în zone cu o dezvoltare industrială redusă, unde există de asemenea mai puține oportunități de educație și angajare. Ambele grupuri trec printr-o serie de conflicte cu statul și cu poliția (în cazul nord-esticilor chiar cu armata), iar identitatea lor se confruntă cu identitatea națională hegemonică. În cazul nord-esticilor, aceștia se confruntă cu violența și hărțuirea din partea restului populației, mai ales când părăsesc Nord-Estul și migrează către orașe ca Delhi, Mumbai sau Bangalore.

Cetățenii legitimi și ilegiti sunt două tipuri de cetățeni, în ciuda recunoașterii legale a amândurora. Cu toate acestea, dimensiunea apartenenței este recunoscută doar pentru primul, împingându-l pe cel din urmă ca secundar. Cetățenii ilegiti „le lipsește” ceva, cultura și comportamentul lor sunt considerate incomplete, ceea ce provoacă discriminări și umiliri care sunt invizibile pentru restul societății.

> Consecințe pentru democrație

Cetățenia este un concept care se referă la indivizi, dar atunci când este rasializat sau etnicizat, individualitatea subiecților este îndepărtată. Cetățeanul rasializat, cetățeanul ilegal, este totdeauna descris ca parte a unui grup: „arabi”, „musulmani”, „indigeni”, „nord-estici indieni”, și niciodată ca un subiect individual autonom. Aceasta individualitate este rezervată oamenilor albi. Ca urmare, eșecurile unui descendent european alb sau european îi sunt atribuite erorilor individuale, ei au privilegiul de a fi cetățeni individuali. Acest lucru a fost numit „privilegiul alb”. Pe de altă parte, eșecurile supusului din colonii, erorile cetățeanului ilegal, sunt atribuite culturii lor, nației, rasei, etnicității, dar niciodată individului ca cetățean autonom. Cetățenii ilegiti sunt mereu prizonierii propriei etnicități și rase într-un mod care nu se aplică celor care se bucură de privilegiul albilor. Privilegiul albilor funcționează ca un dispozitiv invizibil, etnia și rasa celor privilegiați nu sunt niciodată menționate sau recunoscute. El nu există și acest fapt scoate în evidență libertatea individualității. Realizările și eșecurile celor privilegiați sunt văzute ca realizări individuale și nu ca parte a apartenenței lor etnice sau rasiale.

Nerecunoașterea experienței anumitor grupuri poate duce la conflicte și chiar la violență, dacă cererile lor nu sunt luate în serios. În lumea noastră actuală, nu mai putem gândi statele-națiune în afara culturii, rasei sau hegemoniei etnice. Ascultarea celor care au fost reduși la tăcere este o datorie istorică care trebuie plătită pentru a aprofunda democrația. ■

Adresă de corespondență: Andrea Silva-Tapia
<andrea.silva-tapia@sowi.uni-giessen.de>

> Aberația democrației

În Africa de Sud de după anul 1994

de **Hlengiwe Ndlovu**, Universitatea Witwatersrand, Africa de Sud

Volumul *Rioting and Writing* a apărut în urma mișcării #FeesMustFall și reprezintă o colecție de articole semnate de studenții activiști. Sursă: SWOP.

Deși conceptul de democrație are diverse interpretări, incluzând guverne alese în mod democratic, alegeri libere și corecte, precum și posibilitatea exercitării drepturilor umane individuale în diversitatea lor, pentru mulți sud-africani sensurile democrației sunt adânc înrădăcinate în excluderea istorică a populației majoritare. Pe lângă secolele de sclavie și colonialism au existat 46 de ani de luptă împotriva unui sistem apartheid rasist care a segregat în mod deliberat și a exclus persoanele de culoare din spațiile socioculturale, refuzându-le totodată și oportunitățile economice. Sud-africanii de culoare erau nerăbdători să vadă sensurile concrete ale democrației. Cel mai important, ideea unei „națiuni curcubeu” așa cum a fost numită de una din figurile simbolice ale mișcării, episcopul Desmond Tutu, făcea trimitere la faptul că, odată apartheidul înlăturat, sud-africanii divizați rasial vor deveni o singură națiune cu oportunități egale de a accesa resursele socioculturale și economice.

Mișcarea #FeesMustFall a fost/ este o luptă constrită în jurul conștientizării că democrația a fost o farsă, iar națiunea curcubeu a fost un mit. Deși majoritatea instituțiilor care aveau prin tradiție studenți albi, cum ar fi Universitatea Witwatersrand (Wits) și Universitatea din Cape Town (UCT), se mândresc cu transformarea populației studentești prin creșterea numărului de studenți negri, acest fapt este departe de realitate. Aceste două universități încă se încadrează printre cele mai scumpe din țară, având o violență culturală și epistemică adânc înrădăcinate. În plus, în timp ce numărul de studenți de culoare a crescut, instituțiile de învățământ superior continuă să excludă în mod sistematic, din punct de vedere social, geografic, cultural și economic, studenții provenind din medii defavorizate.

În Africa de Sud ar fi fost de așteptat ca, după 1994, grupurile excluse anterior să beneficieze de o

Recent Africa de Sud a fost cuprinsă de o mișcare studentească fără precedent în ceea ce privește militantismul său, sau discutabil similară cu revolta studenților din Soweto din 1976. Mișcarea #FeesMustFall (lb. rom. *Taxele trebuie să dispară*) a apărut în 2015 și a continuat în 2016. Solicitățile vizau accesul la educație de calitate gratuită, precum și transformarea și decolonizarea instituțiilor de învățământ superior. Această mișcare a cuprins toate universitățile publice și a fost caracterizată de o alianță unică între studenți și angajații externalizați ai universităților. În centrul acestor eforturi a fost o confruntare directă între eșecurile democrației și ideea aberantă de „națiune curcubeu” vândută sud-africanilor după 1994.

reorganizare democratică; principalul partid eliberator, Congresul Național African (CNA) avea ca slogan „o viață mai bună pentru toți”. Oamenii se așteptau ca viețile lor să se îmbunătățească în toate domeniile – inclusiv accesul la educația de calitate gratuită, așa cum fusese propus de Carta pentru Eliberare, accesul la condiții decente de locuit, accesul la apă, electricitate, oportunități de angajare, salubritate – așa cum era evidențiat în documentul pentru politici privind Programul de Reconstruire și Dezvoltare (PRD). Unde protestelor cu privire la furnizarea de utilități publice, proteste care au devastat orașele oamenilor de culoare după 1994, violențele din sectorul muncii, cum ar fi masacrul Marikana din 2012, precum și protestele #FeesMustFall, alături de alte situații, demonstrează eșecul statului sud-african de a oferi rezultatele așteptate din partea democrației.

Universitățile sud-africane nu pot fi separate de ordinea socială superioară. Pentru a dezvălui criza democratică de după 1994, este important să se revadă tranziția sud-africană negociată ca în cazul altor staturi de independență negociate din Africa. Negocierea a însemnat pur și simplu re poziționarea strategică a părților implicate, deghizată într-un efort disperat de a obține o „tranziție pacifistă”. Rezultatul a fost că persoanele de culoare au obținut doar puterea politică de a-și exercita dreptul la vot și de a se organiza, drept care continuă să fie amenințat de violențele statului post-1994. Pe de altă parte, puterea economică și resursele strategice, cum ar fi pământurile, băncile și minele, au continuat să rămână în mâinile foștilor proprietari, perpetuând dominația unui sistem al supremației albilor. În acest fel sunt excluși 80% dintre cei de culoare din sistemul economic. A vorbi despre democrație în Africa de Sud de după 1994 devin imposibil fără o confruntare cu inegalitățile economice structurale.

Mișcarea #FeesMustFall a apărut pentru a confrunta excluderea și pentru a pretinde accesul gratuit la educație de calitate, transformarea și decolonizarea proiectelor academice și a culturii universitare. În mod interesant, universitățile cu tradiție pentru studenții de culoare, de exemplu Universitatea Fort Hare (unde multe din figurile emblematice de culoare au fost educate), au fost în această luptă dintotdeauna. Cu toate acestea, a fost nevoie de un alt fenomen problematic – romanțarea facultăților pentru albi de către mass-media partizană supremația albilor – pentru a duce lupta în lumina reflectoarelor internaționale, unde s-a descris ca fiind o luptă pornită la Universitatea Wits. Cel mai important, #FeesMustFall a venit la câteva luni după ce mișcarea #RhodesMustFall (lb. rom. *Rhodes trebuie să dispară*) de la UCT deja ridica probleme privind transformarea și decolonizarea curriculei și a sistemului superior de învățământ. În mod inextricabil asociate cu proiectul decolonizării, aceste eforturi au devenit o parte din critica adusă unui proiect global de comercializare și marketizare a universităților, în detrimentul progresului ontologic și epistemologic.

Deși instituțiile pentru albi pretind că au făcut transformări în ceea ce privește populația studentescă, excluderea structurală sistematică continuă să perpetueze inegalitățile în funcție de rasă. Taxele exorbitante presupun că cei care-și permit să plătească – în special studenții albi avantați și câțiva studenți de culoare din clasa de mijloc – vor avea acces, în timp ce majoritatea studenților de culoare vor fi sistematic excluși – demontând noțiunea de națiune curcubeu. Mai mult, personalul academic – atât internațional, cât și sud-african – va rămâne alb, în timp ce curricula va rămâne predominant eurocentrică. Iar asta creează nepotrivire și confruntări culturale. Nereușita majorității personalului academic de a adopta metode afrocentrice de producere a cunoașterii ontologice și epistemice continuă să rămână o provocare pentru majoritatea studenților de culoare din orașele sărace.

Mișcarea #FeesMustFall a apărut pentru a confrunta eșecurile organizării democratice, pentru a obține o democrație concretă și pentru a realiza visul unei națiuni curcubeu. Deși mișcarea a reprezentat o provocare imensă, atât pentru universități, cât și pentru stat, ea însăși a avut de înfruntat propriile provocări. La începuturile sale, mișcarea a fost caracterizată de unitate între diviziunile politice, rasiale și de clasă. Cu toate acestea, chiar de la debut, a suferit de o lipsă de democrație internă privitor la problemele ideologice și cele de gen. Deși mișcarea a fost inițiată de femei, a fost preluată deliberat de colegii de gen masculin care dominau lupta și care au subminat femeile, precum și pe cei care nu se conformau ideilor despre gen. Cu toate acestea, femeile din #FeesMustFall erau hotărâte să nu reproducă același sistem patriarhal împotriva căruia se revoltau. Astfel mișcarea s-a divizat, mulți acuzând vocile din opoziție de intenția de a obține separarea. În plus, statul și universitățile au devenit foarte represive și violente. Au fost alocate forțe de poliție pentru gestionarea rebeliunilor, care să patruleze prin campusuri și cărora li s-a dat autoritatea de a exercita forță excesivă. Studenții activiști au fost luați în vizor, arestați, iar unii dintre ei au fost excluși din universitate. Ținând cont de natura represivă a statului nedemocratic, mișcarea a trebuit să se retragă și să exploreze căi alternative de a continua lupta.

Mișcarea #FeesMustFall se află în prezent într-o stare incertă. Unii dintre studenții activiști se află în închisori, în timp ce alții încă se judecă. Deși statul sud-african face progrese în direcția oferirii educației gratuite pentru săraci, lupta pentru educație gratuită, de calitate și pentru decolonizare continuă. Democrația rămâne un eveniment care a avut loc pe străzile din Africa de Sud în 1990. S-a sfârșit cu eliberarea ultimei figuri emblematice pentru această luptă, Nelson Mandela, și a altor prizonieri politici din insula Robben. Pentru majoritatea sud-africanilor, democrația rămâne o aberație, iar națiunea curcubeu rămâne un mit. Pentru activiștii #FeesMustFall luptele continuă, iar pentru femei și alte persoane defavorizate democrația rămâne o luptă pentru secolele ce vor veni. ■

> Democrația în Atena

de **Gerassimos Kouzelis**, Universitatea din Atena, Grecia

Proteste împotriva măsurilor de austeritate desfășurate în fața Parlamentului grec. Flickr/konterz. Unele drepturi sunt rezervate.

Avorbi despre democrație directă în zilele noastre poate să sune idilic, deoarece potențialul ca ea să fie aplicată este extrem de limitat. Ideea unui control democratic substanțial dincolo de parlament, așa cum se regăsește în literatura actuală, sună ca o revendicare radicală cu elemente utopice. Cum pot oamenii, poporul, să exerseze chiar și o putere și un control mediate, într-un regim unde condițiile sunt dictate de actori externi - organizații internaționale care nu sunt structurate democratic? Condițiile în Grecia, bazate pe „memorandumuri de înțelegere”, nu sunt condiții care să permită democrației să funcționeze. Parlamentul - reprezentății poporului - nu poate acționa autonom; deciziile lor (i.e. ale parlamentarilor) sunt în mare măsură predeterminate.

Faptul că suveranitatea națională este parțial compromisă, așa cum este și dreptul parlamentului să ia decizii autonome, este produsul (justificat pentru mulți) unei crize care la început a fost considerată fiscală și care avea implicații financiare: datoria Greciei. Criza care a forțat austeritatea și a compromis suveranitatea națională este cu siguranță una fiscală - adepții economiei prevalente au dreptate cu

privire la acest aspect - dar e fiscală atât din cauza unor motive socio-politice, cât și a unora ideologice. Potențialul crizei, precum și necesitatea acesteia se datorează dezarmării unui stat social reglementat; răspândirii unei ideologii liberale devastatoare în absența unui adversar; restructurării politice și sociale necontrolate a relațiilor între câteva sectoare ale economiei; și, în special, consolidării capitalului și organizării blocului de putere economică. Prin urmare, o corelație specifică a forțelor a permis hrănirea și exploatarea crizei.

Chiar dacă termenul „dominație neoliberală” este mai degrabă unul simplist, este necesar să se arate cum a fost acompaniat declinul democrației, de la început, de răspândirea discursului („neoliberalism”) care capturează, legitimează și extinde acest tip de dominație. Din punctul de vedere al crizei grecești în special, deconstrucția în profunzime a democrației apare clar ca fiind adevărul rece al neoliberalismului. Setul de evoluții asociate cu răspândirea acestui discurs, condițiile proprii articulării, cu tot cu consecințele sale, dinamica reproducerii capitaliste, cât și trendurile impuse pe termen scurt, toate se întâlnesc în consolidarea autoritarismului social.

>>

Enumăr dedesubt câteva subiecte principale discutate la scară largă, care caracterizează perioada 2010-2015, înaintea schimbărilor politice:

- Puterea economică radical îmbunătățită și intervenții sale în sfera organizării sociale dincolo de producție, a cărei caracteristică îl reprezintă tipul și amploarea scandalurilor care pătrund în „elită” și care împletesc interesele economice cu cele politic.
- Comercializarea totală a mediei și a practicilor culturale (în special a mass-media de tip monopolist și a complexelor de presă organizate pe bază de afiliere de partid).
- Declinul și reconstrucția de tip marketing de afaceri (lb. eng. *business-marketing*) ale proceselor reprezentărilor politice (partidele care „transcend” politica, prezentate ca produse comerciale și reprezentate de „vedete” de televiziune).
- Prevalența unei rațiuni care a impus o circulație oarbă a bunurilor („piața îți arată drumul”) ca fiind principiu de bază.
- Procesul care a fost impus ca „management al democrației” și care a fost implementat în cursul unei constante expansiuni a executivului și parțial a judiciarului, în detrimentul legislativului (prin decizii la nivel de minister, fără acceptul parlamentului și intervenții judiciare care erau la bază politice și aproape arbitrare).
- Destabilizarea statului suveran, atât în ceea ce privește formarea național socială, cât și ale sale implicații internaționale (prin justificarea zilnică a „cerințelor Troikăi”).
- Crearea de insulite inaccesibile controlului democratic, departe de publicitate și invizibile însuși parlamentului, precum câmpul fiscal și politica monetară, dar și o mare parte a ceea ce s-a decis în Bruxelles (asigurând într-adevăr un „statut de excepție”).

Când a intervenit schimbarea politică în 2015, aspecte ale acestor subiecte s-au schimbat de asemenea. Prin urmare, obiectivul puternic și explicit de a întări procesul democratic - o opțiune centrală pentru Syriza - a reușit să întoarcă trendul celei mai recente axe, înapoi în mare parte controlul parlamentului, în sensul că majoritatea deciziilor sunt în continuare dictate de centre externe sau conectate la angajamentele (acum așa ziselor) „instituții”.

În principiu, aceste noi condiții politice au restricționat dinamica agresivă actuală a implementării unor măsuri de securitate periculoase, supraveghere și represiune autoritară a forțelor de securitate care au colaborat deschis cu grupuri naziste și au permis societății să dezvolte reflexe democratice. Democrația în viața cotidiană socială și politică a devenit din nou „normală”.

Totuși, rămân două zone unde discursul neoliberal continuă să determine condițiile, ceea ce îngreunează ca politica de recuperare să fie una eficientă. Prima e definiția cinică a realității ca un set de date fiscale, ca un set complex de itemi pe care oamenii nici nu îi pot captura, nici a-i judeca și, ca atare, fiind practic incontrollabilă, și dincolo de responsabilitatea vreunui plan democratic sau a

unei decizii colective. A doua zonă este deconstrucția sferei publice și, prin urmare, imposibilitatea formării unei opinii publice bazate pe o judecată solidă. Discursul arrogant al mediei controlată de câțiva continuă să fie primul sistem care monopolizează „construcția realității”, în ciuda schimbării pe scena politică, în timp ce consultarea și schimbul de argumente au devenit neobișnuite.

Inabilitatea de a inversa starea de fapt în aceste două zone ne aduce aminte că deconstrucția proceselor democratice nu este la fel de conectată la managementul neoliberal al crizei așa cum este conectată aspectelor de organizare socială care trebuie să fie recunoscute ca fiind „sistemice” și care au fost înregistrate ca elemente ale crizei democrației în era actuală.

De cealaltă parte, imaginea s-a schimbat în ceea ce privește cel mai rușinos discurs care justifică diminuarea democrației pe baza crizei economice, de exemplu retorica unei limitări „necesare” de drepturi. Aceasta s-a referit nu doar la drepturi sociale, dar, așa cum arată atât criza refugiaților, cât și cererea pentru exprimare publică (alegeri și referendumuri), la drepturi politice deopotrivă. În timpul primilor cinci ani ai crizei, guvernele au acționat să frâneze radical drepturi sociale (muncă, bunăstare socială, sănătate) și au refuzat totodată cereri politice (control și opinie publică), cultivând ideea că toate astea sunt „luxuri”, în ciuda lipsei resurselor economice. Noul guvern, prin oferirea de prioritate principiului democratic uitat al solidarității, a demonstrat cum criza a fost doar un pretext.

Acolo unde mediul nu s-a schimbat suficient și criza continuă să se desfășoare, atât ideologic cât și substanțial, este în tot ce are de-a face cu organizarea vieții a tuturor cetățenilor în ceea ce le privesc așteptările, perspectivele, mentalitățile și speranțele pentru propriile familii, viitorul comunității, cât și al lor. Acest lucru este crucial pentru că lipsa unei perspective este în avantajul unor atitudini totalitare și antidemocratice.

Puterea unor forțe neo-naziste reprezintă o amenințare. Este într-adevăr în creștere periculoasă și se angajează în manifestări de organizare politică care reprezintă un fenomen nou pentru Grecia, sub forma afacerilor frauduloase, specifice para-economiei și delicvenței de zi cu zi. Discursul specific al forțelor politice care hrănesc naționalismul și populismul și chiar aspecte ale discursului neoliberal dominant, cu privire la profituri și putere („personalități puternice”, cât și „luări eficiente de decizie” care nu țin cont de reguli instituționale și constrângeri birocratice) au jucat un rol negativ, deviind prea des nu doar spre o retorică seacă, dar chiar și spre una de tolerare a „politicii” găștilor. Democrația, slăbită în actualele condiții, necesită un grad sporit de atenție. ■

Adresă de corespondență: Gerassimos Kouzelis <gkouzelis@pspa.uoa.gr>

> Rețelele sociale și democrația

- o sabie cu dublu tăiș?

de **Haryati Abdul Karim**, Universitatea Malaysia Sabah (UMS), Malaezia

Telefoanele mobile și social media au devenit o parte importantă a activismului politic. Flickr/Sakuto. Unele drepturi sunt rezervate.

Unul dintre cele mai profunde efecte asupra societății ale rețelor de socializare este, fără îndoială, măsura în care acestea din urmă au devenit un instrument de responsabilizare a cetățenilor obișnuiți pentru ca aceștia să își determine viața lor viitoare. Viața socială de astăzi se caracterizează prin activismul pe Internet, în care oameni din toate categoriile pot fi ușor implicați prin intermediul smartphone-urilor pe care le au la îndemână. Cu siguranță, acest fapt deschide orizontul cetățenilor să participe și să se implice mai liber în

discuțiile publice despre țara lor și despre lumea din afară, rămânând relativ anonimi. Acest lucru este cu atât mai de preț în țările în care libertatea de exprimare nu face parte din cultură sau nu reprezintă o normă.

Malaezia nu face excepție de la această tendință. Astăzi, malaysienii utilizează rețelele de socializare cu religiozitate, ca să se exprime cu privire la tot felul de probleme, așa cum nu au mai făcut-o niciodată înainte. A devenit o obișnuință să posteze comentarii, să distribuie sau să

>>

încarcă pe conturile lor de pe rețelele de socializare clipuri video și site-uri despre probleme cu privire la care au sentimente puternice și să înceapă o discuție on-line între prieteni. Rețelele de socializare, cum ar fi Facebook, Instagram și Youtube sunt foarte populare printre malaysienii. Însă Facebook se află în fruntea tuturor, aproximativ 81% dintre malaysienii folosind Facebook, dintre care aproape 90% accesând acest site prin intermediul smartphone-ului.

Măsura în care rețelele de socializare au „eliberat” malaysienii poate fi pur și simplu văzut din modul în care aceștia sunt vocali în a-și exprima în mod deschis opiniile cu privire la guvern și la problemele considerate sensibile, cum ar fi religia și etnia, în ciuda existenței unor legi care restricționează astfel de discuții. Aceasta creează o atmosferă sănătoasă și favorabilă pentru ca oamenii să se implice în problemele naționale care îi afectează. Dincolo de politică, rețelele de socializare îi ajută pe malaysienii să-și exprime și să-și creeze o identitate globală hibridă.

În țările în care statul are un control puternic asupra mediilor de comunicare, fie prin intermediul deținerii dreptului de proprietate directă asupra mass-media, fie prin legislație, canalele de comunicare ale punctelor de vedere alternative au devenit limitate. Prin urmare, oamenii sunt forțați să caute informații în subteran, prin intermediul noilor medii de comunicare. Rețelele de socializare se dovedesc a fi mult mai eficiente în comparație cu portalurile de știri alternative, în ceea ce privește formarea opiniei publice. Un exemplu a fost Primăvara Arabă, când canalele de comunicare erau extrem de limitate, iar publicul își pierduse încrederea în guvern și în media oficială. Rețelele de socializare au devenit singura sursă de informare pentru oameni și, de asemenea, un spațiu în care își puteau exprima punctele de vedere.

În Malaesia, rețelele de socializare au contribuit la ceea ce a fost numit *tsunami-ul politic* în timpul alegerilor generale din 2008, când hegemonia guvernului Coaliției Naționale (*Barisan Nasional* sau BN) s-a năruit lent. Adversarul politic al BN, cunoscut pe atunci drept Alianța Speranței (*Pakatan Harapan* sau PH), și-a continuat campania în subteran, deoarece fusese exclus din mass-media oficială. Rețelele de socializare au devenit un instrument pentru cybertrooperii și susținătorii înfocați ai PH pentru a propaga în rândul oamenilor opiniile lor. Utilizându-și paginile de Facebook, probleme spinoase cum ar fi Taxele pe Bunuri și Servicii [n. tr. acronimul în limba engleză este GST], costul ridicat al traiului și presupuse practici corupte ale guvernului BN au fost evidențiate sistematic. Acest lucru a condus la o discuție în rândul cetățenilor și a creat o sferă publică. Bloggerii care au susținut puternic Alianța și-au folosit blogurile pentru a influența opinia publică în favoarea lor. În cadrul celei de-a paisprezecea campanie de alegeri generale recent încheiate, WhatsApp a început să fie folosit ca un instrument de campanie, pe lângă Twitter și Facebook. Spre deosebire de Facebook, WhatsApp ajunge

la indivizi în mod personal. A fost creată o arenă publică printre indivizi pe grupul lor de pe WhatsApp pentru a discuta despre mesajele de campanie ale PH. Poate că această strategie de campanie foarte bine orchestrată, în care PH s-a concentrat asupra unor probleme specifice și a comunicat acest lucru în mod repetat, a făcut posibilă răsturnarea guvernului BN, vechi de 61 de ani. BN s-a îndreptat încet spre rețelele de socializare, deoarece controla mass-media tradițională. Rezultatul strategiei de comunicare a PH a fost acela că a câștigat 113 de locuri în Parlament din 222, în timp ce BN a reușit să obțină doar 79 de locuri la alegerile din 9 mai 2018.

Când vine vorba despre rețelele de socializare, libertatea presei și democrație, rețelele de socializare reprezintă o sabie cu două tăișuri. În timp ce deschid orizonturi pentru libertatea de exprimare și de auto-responsabilizare, deschid calea și pentru crearea și difuzarea de știri false. Știrile false au devenit o problemă majoră în rândul malaysienilor. La alegerile generale recente, alegătorii au fost asaltați pe rețelele de socializare cu știri false, mai degrabă decât cu știri autentice. Cu știri false denaturând la perfecțiune informații, în cele din urmă i se neagă cetățeanului dreptul de a ști adevărul. Excesul de dependență față de rețelele de socializare ca singură sursă de informare a contribuit în continuare la propagarea știrilor false, dat fiind că cetățenii rareori verifică faptele. Încercarea guvernului de a rezolva problema prin promulgarea Legii împotriva Știrilor False în 2018 a eșuat în a defini în mod clar ceea ce constituie „fals” când vine vorba despre știri. În orice caz, această lege pare a fi una cu aplicabilitate scurtă, noul guvern anunțându-și intenția de a o abroga.

O altă amenințare pe care rețelele de socializare o prezintă acum este atunci când fanatismul politic al susținătorilor clasei dominante câștigă teren, în spațiul cibernetic, față de alte puncte de vedere. Cei cu poziții alternative sunt supuși hărțuirii online (*cyberbullying*) atât de mult încât sunt demotivați să mai ia parte la discuții democratice, în timp ce alții sunt traumatizați de răspunsurile ostile ale fanaticilor politici. Chiar dacă unele dintre chestiunile discutate sunt valide, fanaticii politici se aliază și condamna astfel de utilizatori cu vulgaritate, negându-le dreptul și libertatea de a-și exprima opinia. Această lipsă de politețe și de raționalitate la nivelul oamenilor obișnuiți le amorțește spiritul de a se implica într-o discuție decentă pe probleme publice.

Pentru ca rețelele de socializare să devină un instrument eficient pentru o democrație autentică, civismul și educația mediatică trebuie să devină mai întâi o normă și o cultură în rândul cetățenilor. Cetățenii trebuie să înțeleagă sensul comunicării raționale. Numai atunci poate avea loc o reformă reală a națiunii prin schimb de idei. ■

Adresă de corespondență: Haryati Abdul Karim <haryati@ums.edu.my>

> Restrângerea democrației în Argentina

de **Esteban Torres Castaños**, Universitatea Națională din Cordoba și Consiliul Național pentru Cercetare Științifică și Tehnică (CONICET), Argentina

Noua criză economică a adus noi provocări pentru democrația din Argentina. Flickr/Alex Proimos. Unele drepturi sunt rezervate.

Republica Argentina trece prin experiența unei remarcabile restrângeri a democrației. Amploarea și complexitate acestei restrângeri sunt dificil de înțeles dacă ne bazăm pe teoriile democrației care, odată cu prăbușirea dictaturilor militare, au devenit cadrul analitic dominant pentru forțele progresive și de stânga din Argentina și din America Latină. Democratizarea contemporană, înțeleasă ca un proces social de expansiune a forțelor de creditare publică, este alcătuită din trei vectori de importanță critică: un vector tehnico-politic, un vector tehnico-economic și un vector tehnico-comunicațional. Fiecare dintre aceștia este compus din câteva dimensiuni. Aici aș vrea să descriu pur și simplu evenimentele cheie care au precipitat restrângerea structurală a democrației din Argentina în 2018. Aceste evenimente se asociază cu dimensiunea politică represivă a vectorului politic mai sus menționat și cu una din dimensiunile de importanță extremă pentru o țară periferică

a vectorului tehnico-economic: gradul de autonomie a statului în a-și defini politicile de macroeconomie.

În ceea ce privește dimensiunea represivă, cele două principale evenimente care se validează reciproc sunt 1) decizia puterii executive naționale de a opera, prin decret, o transformare doctrinară și funcțională a forțelor armate și 2) sprijinul din parte guvernului acordat Statelor Unite pentru a stabili baze militare în zone diferite ale țării.

În ceea ce privește primul eveniment, pilonul transformării pe care puterea executivă îl promovează prin decretul numărul 683/2018 este autorizația dată forțelor armate de a efectua misiuni de securitate internă pe teritoriul țării. Prin aceasta, bariera dintre securitatea internă și cea națională este practic dizolvată, ceea ce întărește intenția guvernului de a incrimina protestele sociale care au luat amploare în toată țara începând cu victoria coaliției de la guvernare,

>>

Cambiamos, în decembrie 2015. Prin această măsură, guvernul lui Mauricio Macri urmărește să pună forțele armate în serviciul unui „program împotriva traficului de droguri și a terorismului” prin care se aliniază în totalitate cu agenda politică externă a Statelor Unite. Prin implementarea acestui nou decret, decretul numărul 1691/2006 este abolit, iar cadrul legislativ format din Legile pentru Apărarea Națională (1998), Legile pentru Securitatea Internă (1992) și Legile privind Serviciile Naționale de Informații (2001) va fi fracturat. Aceste reglementări, rezultatul a trei decade de extindere a democrației, au fost alcătuite pe baza unor consensuri multipartinice fără precedent ca magnitudine în istoria națională.

În ceea ce privește al doilea eveniment, guvernul promovează stabilirea de baze militare americane pe teritoriul argentinian, baze ale căror direcții tehnice se află în mâinile Comandamentului Sudic al Statelor Unite. Până acum au fost identificate trei locații: Tripla Graniță (Argentina, Brazilia și Paraguay), Tierra del Fuego (Ushuaia) și provincia Neuquén. Ambele evenimente sunt întărite de un al treilea: sosirea trupelor americane pe teritoriul argentinian anul acesta pentru a face exerciții comune cu forțele locale. Așa cum autoritățile din ambele țări au declarat, aceste exerciții se fac cu scopul de a oferi informații privind „traficul armelor de distrugere în masă”. Sosirea trupelor străine presupune o autorizație din partea Congresului Național, dar o astfel de autorizație nu a fost solicitată de către partidul aflat la putere.

Alături de aceste evenimente este necesar să acordăm atenție unei serii de alte evenimente care a cauzat, în timp record, pierderea totală a autonomiei statului în a-și formula politici de macroeconomie. Mă refer la politica externă de hiper-îndatorare pe care guvernul lui Macri a condus-o. Cei doi indicatori cheie aici sunt evoluția datoriei externe vis-à-vis de PIB-ul argentinian și caracteristicile angajamentelor încheiate cu creditorii. În ceea ce privește primul indicator, se poate observa că cei de la Cambiamos au declanșat cea mai rapidă creștere a datoriei externe din istoria națională în cadrul unui nou regim al valorilor financiare. Sub guvernele Kirchner (2003-2015), politicile economice de stat au avut ca scop reducerea îndatorării externe, prin negocieri dure cu creditorii. Succesul relativ al unor astfel de negocieri a permis promovarea economiei de producție. Într-o mare măsură a permis de asemenea abandonarea modelului din 1976-2001 al valorii financiare. Începând cu luna decembrie a anului 2015, guvernul lui Macri a revenit la o îndatorare externă compulsivă, ca modalitate cheie de relansare a valorii financiare. Raportul dintre datoria externă și PIB este în creștere din 2011, când reprezenta 14.2%, cel mai mic nivel de când s-a reinstaurat democrația în 1983. Din

acel moment încolo, datoria a început să crească și a atins cele mai mari cote sub politicile accelerate de hiper-îndatorare ale lui Macri, atingând 65.5% din PIB în iunie 2018. Astfel, coeficientul de îndatorare în Argentina a ajuns de la a fi unul scăzut la a fi unul dificil de gestionat într-un timp record. Obligațiile totale emise în monedă străină și națională au atins echivalentul a 133 miliarde de dolari americani, ceea ce a transformat țara în cel mai mare emițător de datorie suverană dintre economiile emergente ale lumii între 2016-2018.

În ceea ce privește relația cu creditorii, principalul eveniment în acest nou ciclu de îndatorare este decizia de a restabili legătura de subordonare cu Fondul Monetar Internațional (FMI), la 14 ani după ce datoriile față de această organizație fuseseră plătite. Întoarcerea FMI se materializează prin cererea unui împrumut standby. Noutatea acestui împrumut cu valoarea ridicată (50 miliarde de dolari americani) față de celelalte împrumuturi standby semnate de Argentina cu FMI este că, de data aceasta, nu doar obiectivele privind taxele și cele monetare vor fi supravegheate, ci și cele privind inflația. În acest mod, conducerea lui Macri delegă practic managementul economiei naționale către FMI. Făcând astfel, devine mâna executivă a programului neoliberal monetar de ajustare cerut de FMI.

Politicile de militarizare internă și cele de hiper-îndatorare rapidă erodează suveranitatea națională, cauzând rezistență masivă și demonstrații pe întreg teritoriul țării. Forțele opoziției sunt formate dintr-un spectru larg de actori sociali care sunt fie afectați, fie excluși din societate prin această transformare socială regresivă. Deși relația de putere dintre susținătorii democratizării și cei ai noului regim de macro-credite privată globalizată este remarcabil de inegală în favoarea celor din urmă, viitorul politic național este imprevizibil pe termen mediu. Este necesar să păstrăm în minte că nu este suficient să descriem pur și simplu procesul curent de erodare a democrației. Scopul este să explicăm fenomenul dintr-o perspectivă multidimensională a democrației inclusă într-o nouă teorie a creditării și a schimbării socio-istorice. Un astfel de dispozitiv explicativ ne-ar permite să redefinim un nou program de stânga al schimbării sociale, care să adreseze acest joc social al creditării în care suntem scufundați. Va trebui să-l obținem până nu este prea târziu pentru democrație. ■

Adresă de corespondență: Esteban Torres Castaños
<esteban.tc@conicet.gov.ar>

> Stergerea femeilor din Revoluția Egipteană

de **Amy Austin Holmes**, Universitatea Americană din Cairo, Egipt și visiting scholar la Universitatea Harvard, Statele Unite ale Americii

Flickr/lokha. Unele drepturi sunt rezervate.

Fascinată de spectacolul protestelor de masă din Piața Tahrir, Primăvara Arabă a dus la redescoperirea interesului față de studiul revoluțiilor. În ciuda unei literaturi de specialitate bogate, femeile par adesea să dispară din cadrul acțiunii. Cartea lui H. A. Hellyer, „*A Revolution Undone*”, începe cu un glosar de 27 de figuri importante în revoluția egipteană. Numai o femeie este menționată în glosar, alături de 26 de bărbați. Cartea lui Philip Marfleet: „*Egypt: Contested Revolution*” include o femeie pe copertă, dar nu sunt incluse multe femei în analiza sa. Alți cercetători includ femeile în primul rând ca victime ale hărțuirii sau violenței, dar nu ca protagoniste care au avut importanță în modelarea evenimentelor. Pentru a găsi femei în literatura bogată despre Primăvara Arabă, trebuie căutat în subcategoriile dedicate studiilor de gen, din cauza faptului că acestea (i.e. femeile) sunt adesea absente din cărțile care pretind că oferă o privire generală asupra revoltelor. Ca locuitor al Cairo-ului, care a locuit în Egipt începând din 2008, am văzut femei la orice protest, la fiecare ședință, la aproape fiecare eveniment la care am fost martor. Dar femeile sunt șterse din istoria Revoluției Egiptene. Generațiile viitoare ar putea crede că femeile au fost actori lipsiți de importanță în evenimentele cunoscute sub numele de Primăvara Arabă. Dar nimic nu poate fi mai departe de adevăr.

Femeile nu au susținut doar drepturile femeilor. Femeile erau adesea în fruntea activismului revoluționar din Egipt, din perioada dictaturii lui Mubarak, de-a lungul anilor de perturbări, până în prezent, când regimul s-a reconfigurat sub președintele Sisi. În 2005, în încercarea de a preveni fraudă și de a introduce un element de responsabilitate în sistemul autoritar al Egiptului, trei femei au fondat un grup care a monitorizat alegerile prezidențiale și parlamentare. Ele s-au numit *Shayfeencom*, care se traduce prin expresia „suntem cu ochii pe voi!”. Una dintre fondatoare, Bouthaina Kamel, a devenit mai târziu prima femeie care a candidat la funcția de președinte în istoria Egiptului modern. Înainte de revoluție, Centrul Nadeem a fost singurul centru din Egipt dedicat tratării victimelor torturii și a fost fondat de o femeie: Dr. Aida Seif El-Dawla. Și cine a făcut videoclipul care a devenit viral cu o săptămână înainte de 25 ianuarie 2011, care a catalizat milioane de oameni să vină pe străzi și să protesteze? De asemenea, o femeie: Asmaa Mahfouz din Mișcarea Tinerilor din 6 aprilie.

După îndepărtarea lui Mubarak, țara a fost condusă pentru un an și jumătate de către o juntă militară cunoscută sub numele de Consiliul Suprem al Forțelor Armate.

Bouthaina Kamel (în poză) deasupra Piața Tahrir, pe 28 ianuarie 2011. Ea a devenit prima femeie care a candidat pentru funcția de președinte în Egipt. Sursă: Amy Austin Holmes.

Așa cum am susținut în altă parte, una dintre cele mai radicale cereri ale revoluției era să se pună capăt guvernării militare. Nu a fost vorba despre o reformă sau o schimbare incrementală sau o îndepărtare a unui simplu dictator din funcție, ci de o chemare pentru a schimba fundamental structura statului: de a introduce o conducere civilă într-o țară guvernată de armată de la înființarea sa în 1952. Armata egipteană se bazează pe încorporarea universală pentru bărbați. Prin urmare, femeile sunt excluse din cea mai puternică instituție din țară. Nu poate fi o coincidență faptul că mulți dintre activiștii de frunte ai acestor grupuri anti-militare erau femei. Grupul *Fără Procese Militare* a cerut încetarea practicii de supunere a civililor la tribunale militare. Unele dintre figurile principale din acest grup au fost Shahira Abou Leil și Mona Seif. Un alt grup a dezvăluit multe dintre încălcările drepturilor omului comise de armată, prin intermediul transmisiunilor video în spații publice. Acest grup a fost numit *Askar Kazeboon*, care se traduce prin *Soldații sunt Mincinoși* și a fost co-fondat de Sally Toma, o femeie creștină coptă.

Adesea, femeile au spulberat tabuurile societății, vorbind despre violența de nedescris la care au fost supuși atât

femei, cât și bărbați. Așa a fost Samira Ibrahim, care a spart tăcerea în jurul practicii militare de a efectua teste de virginitate asupra femeilor reținute. Heba Morayef, care era la vremea respectivă directorul național pentru Drepturile Omului pentru Egipt și singura femeie care a fost inclusă în glosarul lui Hellyer, a condus campania pentru a pune capăt practicilor de testare a virginității. Femeile au jucat, de asemenea, un rol principal în promovarea drepturilor bărbaților. Dalia Abdel Hamid, a fost un cercetător la Inițiativa Egipteană pentru Drepturile Personale (acronimul în limba engleză este EIPR), a fost una dintre puținele persoane din Egipt care au denunțat represiunea asupra comunității LGBTQ în toamna anului 2017, inclusiv examenele anale forțate asupra bărbaților suspecți ca fiind homosexuali.

Femeile au fost în prim-planul peisajului opozițional al mass-mediei din Egipt. Lina Attallah a fost fondatorul și redactorul-șef al *Mada Masr*, un site de știri pe care *The Guardian* l-a descris în 2015 ca menținând viața liberă a presei în Egipt. Considerat periculos prin adevărul prezentat, *Mada Masr* a fost unul dintre primele site-uri care au fost blocate în 2017 și care este încă cenzurat, mai mult de un an mai târziu.

Noua generație de activiști nubieni prezintă mai multe femei proeminente. Fatma Emam a lucrat la comitetul de elaborare a constituției și a reușit să menționeze pentru prima dată Nubia în constituția egipteană. În calitate de blogger și cercetător, ea continuă să sensibilizeze publicul cu privire la chestiuni sensibile, inclusiv în privința crizei militare a teritoriilor tradiționale nubiene de-a lungul graniței cu Sudanul. În primăvara anului 2017, Seham Osman, o tânără din Aswan, a fost prima femeie care și-a anunțat intenția de a candida la funcția de președinte al Uniunii Generale Nubiene, înainte de a se retrage după o presiune uriașă la care a fost supusă.

În sfârșit, unul dintre cei mai cunoscuți avocați ai drepturilor omului din Egipt este Mahienour El Massry. Ea este cunoscută pentru apărarea drepturilor tuturor egiptenilor, inclusiv a 21 de susținătoare ale Frăției Musulmane, deși ea însăși a fost un critic aspru și vocal al Frăției. De asemenea, a apărut refugiații sirieni și a insistat să doarmă lângă ei în secțiile de poliție, pentru a se asigura că nu vor fi torturați sau maltratați. În 2014, a primit premiul pentru drepturile omului Ludovic Trarieux; Nelson Mandela a câștigat același premiu în 1985.

Un scurt comentariu ca acesta nu poate face dreptate în privința acestui subiect. Există pur și simplu prea multe femei pentru a le putea menționa pe toate. „*Women and Egyptian Revolution*” a lui Nermin Allam reprezintă un loc unde se pot căuta informații pentru o analiză mai detaliată. Dar sper să fi arătat că femeile nu au susținut doar drepturile femeilor. Ele au fost o parte integrantă a unei lupte și mai mari. Ștergerea femeilor din istoria revoluției sau transferul lor în câmpul studiilor de gen este o formă de a perpetua structurile patriarhale împotriva cărora ele (i.e. femeile) s-au revoltat. ■

Adresă de corespondență: Amy Austin Holmes <holmes@aucegypt.edu>

> Guvernanța globală:

Un concept pentru o ordine mondială democratică?

de **Peter Wahl**, membru al consiliului executiv de administrație, Asociația pentru Economie Mondială, Ecologie și Dezvoltare (WEED), Berlin și co-fondator, Attac Germany, Germania

Ilustrație realizată de Arbu.

In anii 1990, un concept și-a început cariera: guvernanța globală. Acest lucru a promis un nou și democratic tip de sistem internațional, precum și o globalizare cu o față umană. Traectoria conceptului ne oferă lecții interesante.

Mai întâi de toate: *guvernanța* nu reprezintă *guvernare*. Originalul său francez, *gouverner*, înseamnă *directionare, reglare, reglementare*. În esență, următoarele puncte cheie sunt legate de acest concept:

- Procesul economic al globalizării se află în afara controlului ce ține de reglementarea politică. Acest lucru este determinat de succesul neoliberalismului, care se bazează pe o auto-reglementare a piețelor, pe liberalizare, privatizare și de-reglementare.
- Au apărut noi probleme globale, cum ar fi încălzirea globală, a căror soluție se află dincolo de capacitatea statelor-națiune individuale.
- Problemele internaționale convenționale, cum ar fi securitatea colectivă, cursa înarmărilor, neproliferarea nucleară etc. necesită abordări noi.
- Noi forme de reglementare politică sunt necesare printr-un amestec de acorduri formale și obligatorii, prin stabilirea unor standarde fără caracter obligatoriu, prin acorduri voluntare și prin rețele multilaterale, care împreună se combină pentru a forma un regim.
- Toate acestea necesită un nou tip de interacțiune între actorii din sistemul internațional, adică guvernele, instituțiile multilaterale, sectorul de afaceri și societatea civilă. Incluziunea, cooperarea, dialogul, crearea de rețele, negocierea și echilibrarea intereselor sunt instrumente-cheie.

Odată cu sfârșitul Războiului Rece, conceptul părea să aibă o șansă realistă de implementare. *Guvernanța globală* s-a întâlnit cu zeitgeistul și a devenit populară. Conferința Națiunilor Unite de la Rio din 1992, cea mai mare conferință din istorie, cu peste 100 de șefi de stat și o participare masivă

>>

a societății civile, poate fi văzută ca un simbol al acestui fapt. Rio a fost descoperirea narațiunii „unei singure lumi”, care s-ar putea conecta în egală măsură cu cosmopolitismul liberal și cu internaționalismul de stânga.

Cu toate acestea, deziluzia a venit rapid. Deja la prima conferință de evaluare, cinci ani mai târziu, era evident că globalizarea capitalismului neoliberal nu și-a respectat promisiunile. Nu a existat nicio inundație de prosperitate, care să ridice, deopotrivă, „și bărcile mici și vasele mari”. În schimb, au apărut prea mulți perdanți. Interesant, mulți dintre ei se aflau în economiile avansate - cu consecințe, pe care le vedem în toate dimensiunile lor doar astăzi, când mulți dintre învinși s-au transformat în extrema dreaptă. După cum a arătat protestul spectaculos de la reuniunea Organizației Mondiale a Comerțului din Seattle din 1999, tot mai mulți oameni au realizat dezavantajele globalizării, printre care amenințările la adresa egalității sociale, a mediului și a democrației.

Cu alte cuvinte, a dominat dinamica economiei de piață capitaliste. În 2008, convingerea că piețele financiare ar fi eficiente și s-ar putea reglementa prin ele însele definitiv, s-a dovedit a fi un mit. Capitalismul la nivel financiar a scăpat de sub control, ducând la cea mai mare criză financiară de la Marea Depresiune. *Guvernanța globală* nu a putut nici măcar să influențeze procesul și, cu atât mai puțin, să refacă starea inițială.

Dar nu numai în sfera economică abordarea *guvernanței globale* nu a putut fi realizată. Spiritul guvernanței globale nu a funcționat nici în relațiile internaționale. Astfel, extinderea NATO în est a fost inițiată în 1997 împotriva Rusiei lui Elțin. Când, în 1999, NATO și-a început războiul în fosta Iugoslavie fără mandat ONU, au fost inițiate o serie întreagă de acte de politică de putere unilaterală și încălcări ale dreptului internațional. S-a continuat cu „războiul împotriva terorismului” după 11 septembrie, atacul asupra Irakului cu o „coalțiune a celor dispuși”, independența unilaterală a Kosovo sub scutul NATO în 2008 și schimbarea regimului în Libia în 2011. Toate acestea sunt opusul abordării *guvernanței globale*.

În acest context, nu este surprinzător faptul că au apărut reacții adverse. În special, Rusia și, din ce în ce mai mult China, s-au simțit încurajate să renunțe la ordinea care a urmat războiului rece. Acesta nu este doar un fenomen temporar. Este fundamentat într-o transformare tectonică profundă a sistemului internațional. Acum suntem martorii tranziției către o ordine mondială policentrică. Caracteristicile sale fundamentale sunt creșterea Chinei ca a unei superputeri, revenirea capitalismului de stat rusesc

ca o mare putere, trecerea centrului economic al planetei către Asia și o erodare (relativă) a dominării Statelor Unite și a Occidentului.

Noii veniți se organizează în compoziții variabile și în diferite alianțe bazate pe premise diverse, cum ar fi Organizația de Cooperare din Shanghai sau BRICS. Acestea instituie instituții financiare multilaterale, cum ar fi Banca Asiatică de Investiții în Infrastructură (AIIB), ca o alternativă la Fondul Monetar Internațional și la Banca Mondială și care prevăd proiecte economice și de infrastructură uriașe, cum ar fi *Noul Drum al Mătăsii*. Acest lucru este însoțit de apariția unor structuri paralele în economia mondială, cum ar fi un sistem alternativ al sistemului SWIFT - sistemul electronic neural al finanțelor globale - un sistem al Chinei și al Rusiei și un sistem de carduri de credit propriu care distruge monopolul global al Mastercard, Visa și American Express. Acordurile comerciale înlocuiesc din ce în ce mai mult dolarul american prin intermediul unor unități de compensare convenite bilateral, subminând unul dintre pilonii hegemoniei SUA. Cu alte cuvinte, există un tip alternativ de reacție la globalizare, care se bazează pe ideea de putere compensatorie. Un element este un fel de „de-globalizare selectivă”.

Desigur, viitoarea ordine mondială, vine cu noi riscuri. Ca întotdeauna în astfel de circumstanțe, concurența dintre noii veniți și actorii de lungă durată duce la conflicte și instabilitate. Odată cu sosirea administrației Trump și a unilateralismului său extremist de a „face America din nou mare”, riscurile au dobândit o nouă calitate.

Dacă ne întrebăm de ce *guvernanța globală* nu a funcționat, principalele motive sunt:

- orbirea cu privire la relațiile de putere în economia politică a capitalismului globalizat sau, după cum ar fi exprimat-o Marx, *violența tăcută a relațiilor economice*;
- orbirea cu privire la relațiile de putere în sistemul internațional;
- subestimarea inerției statului-națiune ca fiind un cadru încă dominant pentru organizarea societății capitaliste.

Încă de la început, *guvernanța globală* a fost un concept prea idealist. Cu toate acestea, ideea de cooperare internațională este încă valabilă și nu trebuie abandonată de teoria socială critică - și practică. Dar, o privire mai atentă asupra cine cooperează *cu cine*, precum și împotriva *cui*, alături de o evaluare realistă a echilibrului puterii vor fi necesare dacă trebuie dezvoltate alternative viabile. ■

Adresă de corespondență: Peter Wahl <peter.wahl@weed-online.org>

> Intelectualul prin excelență

de **Nicolás Lynch**, Universitatea Națională din San Marcos, Peru

Aníbal Quijano în 2015. Creative Commons.

Aníbal Quijano (1928-2018) a fost intelectualul critic prin excelență în Peru și America Latină, unul care a acționat în acord cu principiile sale. În momentul în care s-a lansat ca sociolog în anii 1960-1970, criticarea status quo-ului ajunsese în punctul său maxim.

Quijano nu a urmat niciodată chemările marxism-leninismului care a atins cea mai barbară expresie a sa în Calea Luminată (lb. eng. Shining Path). În anii 1990, în plină influență a Băncii Mondiale și a Fondului Monetar Internațional, condamnarea subalternizării anumitor categorii sociale a reprezentat o contribuție

>>

crucială a lui Aníbal Quijano la explicarea proceselor muncii în statul contemporan Peru și America Latină în general.

Quijano a lucrat cel mai mult ca profesor și cercetător la universitatea sa de acasă, din San Marcos, în Lima, Peru dar și în alte universități din America Latină și Statele Unite. Ca o consecință a scurtei sale incursiuni în politica directă în anii 1970 prin intermediul jurnalului *Societate și politică* (*Sociedad y Política*), el a fost deportat în Mexic de către guvernul militar al lui Juan Velasco Alvarado, remarcându-se astfel ca un intelectual profund devotat problemelor populației din Peru și America Latină. El își va dedica viața pentru a afla de ce procesele sociale și politice care modelează societatea noastră sunt în felul în care sunt și pentru a explora mecanismele transformării acestora.

Primul aspect al contribuției sale este epistemologic. Quijano oferă o explicație „din Sud” a proceselor sociale ale regiunii. Procedând astfel, el se separă de dihotomia tradiție/modernitate derivată din sociologia funcționalistă și construiește un caz pentru eterogenitatea structural-istorică ca narațiune principală. El vede un set de forme de producție coexistente în societățile latino

americane, organizate în jurul capitalului ca fenomen nu doar național, ci și transnațional și, în cele din urmă, global.

Ca urmare, Quijano a abordat problema condiției de dependență a Americii Latine. Deși a refuzat să se refere la așa-numita „teorie a dependenței”, este evidentă integrarea sa în narativul inaugurat de Raúl Prebisch și CEPAL (ECLAC în engleză) în anii 1950 și continuat de Cardoso și Falleto și în final de Ruy Mauro Marini în anii 1960 și 1970. Angajarea sa în dezbaterile care a apărut în acea perioadă, cu diversele sale contribuții în ceea ce privește planificarea urbană și forța de muncă, a culminat trei decenii mai târziu cu o caracterizare globală a Americii Latine prin intermediul conceptului de „colonialitate a puterii”.

Quijano a adus de asemenea o contribuție deosebit de semnificativă la întrebările despre identitatea Americii Latine: de la contribuția sa cu privire la procesul de aculturație (lb. spaniolă *cholificación*) la începutul anilor 1970 în Peru, până la relansarea scrierilor lui José Carlos Mariátegui – marele gânditor critic marxist latino-american al anilor 1930 – și simpatia sa particulară pentru problemele popoarelor

indigene și conceptul de „bunăstare” adoptat de către numeroase mișcări etnice.

Contribuția sa la problema identității este bazată pe conceptul de rasă. În perspectiva lui Quijano, acest concept își are originea în colonizarea europeană a ceea ce a devenit ulterior America și devine element central în clasificarea ierarhiei sociale preponderente în regiune. Atât identitatea, cât și dominarea sunt construite în jurul rasei. Alături de dependență, conceptul de rasă va reprezenta cheia în construirea colonialității puterii. Quijano susține argumentul conform căruia colonialitatea puterii implică o dominație externă a unui imperiu asupra unei colonii sau neo-colonii, însă, totodată, o dominație internă a elitei conducătoare asupra restului societății – tocmai datorită construcției rasiale diferențiale. Astfel, colonialitatea puterii devine principala provocare pentru formarea statelor noi naționale și plurinaționale în America Latină.

Așa cum putem observa, creativitatea teoretică a lui Aníbal Quijano și poziția sa în cadrul tradiției gândirii sociale autonome în regiune l-au consacrat ca figură de referință în cadrul sociologiei din Peru și de pe continentul latino-american. ■

Adresă de corespondență: Nicolás Lynch
<nicolaslynch54@gmail.com>

> Bucuria luptătorului

de **Raquel Sosa Elízaga**, Universitatea Națională Autonomă din Mexic, Mexic

Erou a o mie de bătălii, Aníbal Quijano a fost luat prins surprindere când Universitatea din Costa Rica i-a conferit titlul de *Doctor honoris causa*. A fost chiar mult mai surprins când, în sala arhiplină, auditoriul l-a ovaționat în picioare. A mulțumit cu căldură autorităților și academicienilor pentru „familiarizarea lor cu munca sa” și a accentuat mulțumirile sale în timp ce împărtășea gândul că recunoașterea sa a fost datorată unui stil de viață „ce dă semnificație pentru ceea ce scrie sau gândește cineva.” Cu o extremă smerenie și simplitate, el a transmis publicului ceea ce considera că reprezintă mottoul vieții sale : „Viața în cadrul și împotriva [n. tr. unui grup]”. El a adăugat : „Nu este nicio altă cale de a trăi într-o lume care aduce împreună putere, exploatare și violență.”

L-am întâlnit pe Aníbal Quijano cu prea mulți ani în urmă pentru a-mi mai putea aminti, în țara mea de origine unde el a sosit în exil la mijlocul anilor 1970. Mentalitatea și lupta sa anti-imperialistă, convingerea sa cu privire la nevoia de a fundamenta cunoașterea socială în nevoile și problemele oamenilor din America, Asia și Africa; empatia sa în raport cu problemele femeilor, tinerilor, indigenilor, migranților, exilaților și refugiaților din întreaga lume, toate l-au condus în călătorii nenumărate și către a deveni recunoscut și binevenit în locuri în care academicienii rar pun piciorul.

Lunga sa istorie de sfidare l-a forțat, atunci când era în țara sa natală Peru

„Mottoul vieții sale a fost: Viața în cadrul și împotriva unui grup.”

la începutul anilor 1990, să renunțe la poziția sa din cadrul Universității din San Marcos după ce dictatorul Fujimori a ordonat militarilor să controleze universitatea. În acele momente, a găsit refugiu la Universitatea Binghamton, în Paris și în alte locuri. La începutul celui de-a doilea deceniu al secolului actual, Ricardo Palma i-a oferit un loc la Universitatea din Peru, unde vor avea loc ultimii ani ai bătăliei sale. Întreaga sa viață a fost una de neobosită organizare și participare la evenimente academice, politice și educaționale și interacțiune constantă cu oamenii; întotdeauna formator și întotdeauna demonstrând o mare solidaritate. Quijano a scris capitole strălucite în colaborare cu intelectuali și academicieni care au participat alături de el la Forumul Social Mondial, incluzându-l pe Immanuel Wallerstein și Pablo González Casanova, prietenii săi apropiați.

Viziunea sa asupra colonialității puterii, pentru care a fost recunoscut în întreaga lume, își are originea într-o luptă care este atât politică, cât și academică. De fapt, ea constituie o chemare morală și o cerință de a ridica viziunea și demnitatea astfel încât nimeni să nu mai fie subiect al puterii altcuiva, fie străină sau domestică. Este o chemare la orientare spre cunoaștere, instrument și armă

neîncetată de căutare a adevăratelor căi de transformare, în beneficiul oamenilor denigrați, deprivați, excluși și abandonați ai lumii.

Întocmai asemenea predecesorilor săi, Aimé Césaire, Frantz Fanon și în special José Carlos Mariátegui, Aníbal Quijano a adus un sens istoric veritabil muncii sale, fundamentat pe demonstrarea vehementă a modului în care lumea s-a transformat începând cu secolul al XVI-lea, pe măsură ce rasismul și sclavagismul au fost convertite în forțe economice ale dezvoltării capitaliste. Înțelegerea și denunțarea acestui ciclu de opresiune și alienare care nu s-au oprit până în ziua de astăzi a devenit tema constantă a vieții sale. Indiferent la tendințe sau celebrări, fără a simți durerea perioadelor de izolare sau neînțelegere, privare personală sau persecuție politică, el a avut bucuria luptătorului. A fost fericit deoarece știa că luptă pentru o cauză mai mare decât el însuși. În același timp, s-a bucurat de viață, de frumos, de familia și prietenii săi cu toată intensitatea permisă de longevitatea sa. Să celebrăm exemplul său extraordinar, determinarea și integritatea sa! ■

> Elemente cheie ale sărăciei post-apartheid

de **Joshua Budlender**, Universitatea din Massachusetts, Amherst, SUA

Frederik Willem De Klerk și Nelson Mandela la Forumul Economic Mondial din Davos, 1992.

Sursă: Forumul Economic Mondial.

A devenit un truism constatarea că, în timp ce majoritatea de culoare din Africa de Sud a căpătat libertăți politice odată cu sfârșitul apartheid-ului în 1994, importante libertăți economice nu au fost încă obținute. Acest refren este, totuși, repetat deseori în termeni foarte generali sau în contextul unor studii specializate pe fenomene foarte particulare. În acest articol aduc dovezi de spectru larg, intenționând să stabilesc ce s-a schimbat și ce nu atunci când se ridică problema răspândirii sărăciei materiale în Africa de Sud.

> Incidența sărăciei în Africa de Sud post-apartheid

Prima și cea mai de bază constatare este faptul că proporția sud-africanilor clasificați în mod obișnuit drept „săraci din punctul de vedere al venitului” nu s-a schimbat prea mult în perioada post-apartheid. Cifrele depind de criteriile specifice de clasificare a sărăciei, dar de obicei în-

tre 50% și 65% din populație este considerată „săracă”, ceea ce reprezintă o îmbunătățire de doar câteva procente față de 1994. Incidența sărăciei este încă strict aliniată criteriilor rasiale ale clasificării de la recensământ, 73% dintre africanii de culoare, 48% dintre metiși, 12% dintre indieni/ asiatici și 2% dintre albi fiind plasați sub cea mai recentă limită a sărăciei.

Mica reducere a sărăciei este determinată, în principal, de „subvenții sociale” masive ale guvernelor post-apartheid – necondiționate transferuri lunare de bani gheață către anumite categorii sărace. Pentru 40% dintre cele mai sărace gospodării din Africa de Sud, subvențiile sociale constituie acum, în mod tipic, mai mult de jumătate din venituri.

Cealaltă îmbunătățire majoră a condițiilor materiale în epoca post-apartheid implică câteva aspecte nefinanciare ale lipsurilor materiale. Prin proiecte publice mari, s-a crescut considerabil accesul la apă curentă, electricitate și educație, în timp ce malnutriția și mortalitatea

>>

au scăzut notabil. Îmbunătățirile din aceste domenii reflectă parțial neglijența și lipsurile extreme din era apartheid, dar progresul substanțial este de necontestat, mai ales în zonele rurale.

În ciuda acestor îmbunătățiri materiale, sărăcia extremă rămâne, totuși, larg răspândită în zona rurală, mai ales în zonele închise din era apartheid, cunoscute sub numele de „bantustane”. Când sunt folosiți indici ai deprivării pentru cartarea sărăciei din Africa de Sud, ariile cu cele mai mari lipsuri se potrivesc de obicei perfect cu granițele fostelor bantustane, demonstrând o moștenire care rezistă încă la mai bine de 20 de ani de când aceste zone au fost formal reîncorporate în Africa de Sud.

Totuși, sărăcia nu este, bineînțeles, doar o problemă rurală. Gospodăriile din așa-zisele arii urbane informale au șanse ceva mai bune să iasă din sărăcie decât cele din zonele rurale, dar, de asemenea, trebuie să facă față unor bariere structurale semnificative. Planificările în era apartheidului au forțat muncitorii de culoare și familiile lor din mediul urban să se mute la periferiile orașelor, departe de locurile lor de muncă și de facilitățile centrelor urbane bine dezvoltate. După apartheid, acest model a fost înrădăcinat cu concursul protecției puternice a drepturilor de proprietate privată și al politicilor guvernamentale, care au condus la ridicarea caselor subvenționate de stat pe terenurile ieftine de la periferii. Suferind din cauza sistemului de transport public subdimensionat, muncitorii sud-africani pierd foarte mult timp ca să ajungă la locurile de muncă și au costuri mari cu transportul; astfel apar efectiv „taxe de transport”, care ajung la 40% din salarii. În „orașele apartheid”, de asemenea, rezidenții periferiilor găsesc mai greu un loc de muncă.

> Prea puține slujbe și salarii prea mici

Piața muncii disfuncțională din Africa de Sud este principala cauză a persistenței sărăciei post-apartheid. Șomajul atrage atenția atât când vine vorba de mass-media, cât și de politicieni, ceea ce nu e surprinzător ținând cont de rata sa uriașă. Conform definiției „stricte” a șomajului, în Africa de Sud acesta se situează undeva între 25% și 30%. Dacă folosim definiția „largă” – care are mult mai mult sens în context sud-african – șomajul se situează undeva în jurul valorii de 40%.

Cu siguranță, un șomaj de asemenea dimensiuni nu este de ignorat. Dar, totuși, deseori distrage atenția de la salariile extrem de mici care domină în Africa de Sud. Dintre gospodăriile sud-africane care au un salariat în componență, jumătate sunt sub cea mai recent calculată limită a sărăciei în Africa de Sud (88% din gospodăriile fără niciun salariat sunt sub această limită). În timp ce salariile de vârf au crescut, salariile medii au stagnat în termeni reali din 1994. Dovezile etnografice arată din ce în ce mai mult că muncitorii sud-africani își părăsesc locurile de muncă, deoarece salariile sunt prea mici în comparație cu combinația dintre costurile materiale și psihologice (cum ar fi costurile de transport și, respectiv, lipsa de respect) pe care aceste slujbe le presupun – chiar dacă asta îi conduce spre șomaj.

Care sunt cauzele șomajului ridicat și ale salariilor mici? Una dintre explicațiile predilecte este proasta educație. Conform acestei teorii, Africa de Sud are de-a face cu o „nepotrivire de aptitudini”, în cadrul căreia angajatorii au nevoie din ce în ce mai mare de forță de muncă înalt calificată, în condițiile în care sistemul educațional de bază este prea disfuncțional ca să o producă. Este un adevăr cert că, în ciuda creșterii masive a numărului elevilor, sistemul sud-african de învățământ este într-o criză majoră; de exemplu, 8 din 10 elevi de clasa a patra nu înțeleg ceea ce citesc. Dar educația nu poate explica întreaga situație.

Un subiect care trebuie recunoscut este cererea scăzută de forță de muncă din partea sectorului privat. Odată cu sfârșitul apartheidului și cu colapsul controlului asupra aflului de la sfârșitul anilor 1980 și din primii ani 1990, oferta pe piața forței de muncă a crescut dramatic atunci când sud-africani de culoare, închiși până atunci în bantustane, au putut să caute o viață mai bună în orașe. Cererea de forță de muncă în acea perioadă nu a ținut pasul cu creșterea ofertei, determinând un excedent de șomeri care persistă și în ziua de azi. În timp ce mediul de afaceri se plânge frecvent că regulile stricte și complicate fac angajările riscante, datele administrative arată că sectorul privat sud-african este caracterizat de un nivel excepțional de mare al rulării forței de muncă. În același timp, cererea scăzută de forță de muncă poate fi legată și de nivelurile scăzute de investiții ale sectorului privat. Practicile din ultima parte a erei apartheid, de dezvoltare prin achiziții în loc de investiții în producție, au fost înlocuite de dezmembrări corporatiste, plăți uriașe de dividende și de ieșiri masive de capital peste granițe, rămânând lipsa de interes pentru investițiile domestice productive.

> Precaritatea și dinamica sărăciei

Din 1994, Africa de Sud a urmat trendurile globale de externalizare și „intermediere a muncii”, totul conducând spre creșterea dominantă a formelor precare de muncă. Analiza dinamică a sărăciei în Africa de Sud arată că 40% dintre gospodăriile aflate peste limita sărăciei sunt „vulnerabile” – având riscuri serioase de a cădea sub limită în viitor – în timp ce 80% dintre gospodăriile sărace sunt clasificate drept „sărace cronic”, date fiind perspectivele neglijabile de a ieși din sărăcie.

Truismul că libertatea economică semnificativă rămâne un aspect nerealizat în Africa de Sud este trivial pentru un motiv foarte bun: realitatea vorbește pentru sine. Un aspect care merită toată considerația în Africa de Sud, totuși, este măsura în care abordarea acestei probleme necesită o restructurare fundamentală a economiei apartheidului care este încă cu noi. Fără îndoială, extinderea în continuare a subvențiilor sociale și a serviciilor de bază ar constitui o acțiune progresivă. Cu toate acestea, piața forței de muncă din Africa de Sud se află în centrul disfuncționalității economiei, iar în această sferă trebuie să se urmărească intervențiile în cazul în care se dorește eliminarea dependenței de calea apartheidului. ■

Adresa de corespondență: Joshua Budlender <jbudlender@umass.edu>

> Bunăstarea post-bailout:

Noi peisaje ale sărăciei în Grecia

de **Vassilis Arapoglou**, Universitatea din Creta, Grecia

Sărăcia este pictată pe pereții caselor vacante, în timp ce dormitul pe stradă devine o realitate zilnică pentru mulți oameni.

Sursă: Vassilis Arapoglou.

După opt ani de austeritate severă impusă, guvernul grec a anticipat epoca de după acordarea de asistență financiară (lb. eng. *post-bailout*) și și-a promovat „Strategia de creștere pentru viitor”, un plan care a fost negociat cu Eurogrupul, Comisia Europeană și Fondul Monetar Internațional, împreună cu discuțiile privind îmbunătățirea formelor de supraveghere fiscală ca urmare a ieșirii din programele de asistență financiară. Planul subliniază responsabilitatea grecilor în ceea ce privește reformele și încercările de a introduce pe ordinea de zi prioritățile pentru „o creștere echitabilă și atotcuprinzătoare”.

Această scurtă notă evaluează pretențiile planului față de reușita politicii, plasându-le într-un cadru mai larg al spațiului și al timpului și contranștându-le cu constatările

studiilor mele recente despre sărăcie în orașele grecești. Discuția „post-bailout” poate fi considerată un moment distinct spre „post-bunăstare”, o strategie de descentralizare a prevederilor sociale care progresează într-un ritm diferit în multe țări la nivel global și care a fost adoptată de Comisia Europeană pentru ameliorarea dereglementării pieței forței de muncă și reducerea drepturilor sociale. Post-bunăstarea implică remodelarea relațiilor locale de stat, de piață și ale relațiilor societății civile în proiectarea rețelelor de protecție socială și a programelor de incluziune socială. Descentrarea responsabilităților de politică socială creează o arenă politică pentru strategiile concurente. Pe de o parte, o strategie neoliberală vizează transformarea agențiilor locale și voluntare și a clienților acestora în investitori de capital uman și consumatori responsabili de servicii sociale. Pe de altă parte, strategiile progresiste

urmăresc să contracareze acest proiect de sus în jos (lb. eng. *top-down project*) de asimilare a bunăstării și a societății civile cu regulile pieței. Coalițiile de propagandă urmăresc integrarea cunoștințelor și pretențiilor inițiativelor de bază, permițându-le să acceseze activele și fondurile locale pentru a-și dezvolta activitățile în domenii noi, precum sănătatea și îngrijirea socială, locuințele, economia digitală și ecologia urbană.

În Grecia, primele două acorduri de salvare au constituit o încercare deliberată de a devaloriza puterea forței de muncă și activele oamenilor muncii. Deteriorarea dramatică a condițiilor de viață, care a început în 2010, a fost oprită în ultimii doi ani, însă această situație nu poate fi reparată integral, având în vedere modul în care este organizat în prezent capitalismul european. Rata sărăciei în anul 2016, calculată conform standardelor din 2008, este aproape de 50%. Acest lucru înseamnă că jumătate din populația greacă locuiește în sărăcie, dacă folosim standardele din 2008 din țară. Dar chiar dacă se utilizează standardele actuale de venit, aproape jumătate din populația cu vârste mai mici de 25 de ani este fie săracă, fie sever deprivată, fie șomeră. Locurile de muncă cu program redus în rândul tinerilor au explodat: unul din patru angajați sub 25 de ani lucrează cu jumătate de normă și unul din cinci intră în categoria muncitorilor săraci. Grecia a ieșit din acordurile de salvare cu o inegalitate crescută, aproximativ jumătate din populația tânără având condiții de trai sărace sau precare. Noua sărăcie a afectat mai ales generațiile mai tinere, imigranții și locuitorii orașului.

Constatările din cercetările recente (după cum am arătat în recenta mea carte - *Contested Landscapes of Poverty and Homelessness in Southern Europe: Reflections from Athens* - lb. rom. „Contestatele peisaje de sărăcie și lipsă de adăpost în Europa de Sud: Reflecții din Atena” - pe care am scris-o împreună cu Kostas Gounis) ilustrează măsura în care măsurile de oprire au dominat politicile locale împotriva sărăciei. Introducerii unui sistem de „venituri sociale de solidaritate” i-a fost atribuit un rol central în procesul de descentralizare a serviciilor sociale, dar asistarea socială este slabă și supusă, într-o manieră dureroasă, multor condiții. Lipsite de resurse, agențiile locale și civile au fost nevoite să regândească incluziunea socială pentru a atrage fonduri private. Trebuie subliniat faptul că programele de salvare nu numai că au dezmembrat forme deja slabe și necorespunzătoare de sprijin, dar au format și o traiectorie specifică spre privatizarea prevederilor publice și pentru facilitarea actelor de caritate.

Ceea ce a fost cel mai supărător a fost constatarea că o separare artificială a fost adesea făcută între „noi săraci”, cei cu care cetățeanul tipic de clasă medie s-ar putea identifica (din moment ce reprezentau riscul unei sorți comune de sărăcie) și alții marginalizați - dependenții de droguri, bolnavii mintali, imigranții ilegali și oamenii aflați în mișcare. În acest sens, o capcană a răspunsurilor politice locale nu a fost numai eșecul lor de a aborda lipsa materială, ci și

inscripționarea diviziunilor simbolice în rândul cei nevoiași, ca mijloc de a evita vina și teama.

În schimb, pluralismul în cadrul societății civile a permis interogarea logicii piețelor și a practicilor vechi stabilite de reducere a sărăciei. O atmosferă de speranță a fost dispersată în multe încercări mai mult sau mai puțin organizate de a răspunde nevoilor celor care nu se încadrează în categoriile administrative. Sprijinul informal a fost un scut împotriva adâncirii marginalizării, iar inițiativele de solidaritate locală au salutat refugiații în orașele grecești împotriva unei politici europene ambigue în materie de imigrație.

Cu toate acestea, „spontaneitatea” sau „bunăvoința” nu sunt adecvate schimbării, mai ales atunci când inițiativele de bază se confruntă cu suspiciuni din partea Uniunii Europene sau trebuie să funcționeze în medii foarte birocratice. Contrar credinței larg răspândită, a durat ani de zile pentru a se acumula cunoștințe în domenii în care societatea civilă a fost activă din punct de vedere istoric, în care sectorul voluntariatului, asociațiile profesionale, imigranții ilegali și inițiativele de bază cooperează și unde s-au stabilit legături cu organizațiile sau mișcările internaționale de sprijin. Cu toate acestea, o mare parte din această capacitate rămâne neexplorată. Mentalitățile autoritariste și clienteliste încă mai supraviețuiesc printre membrii partidelor de guvernământ, folosindu-se de organizațiile colective drept extensii ale statului, devalorizând expertiza socială și reducând la tăcere vocile în dezacord.

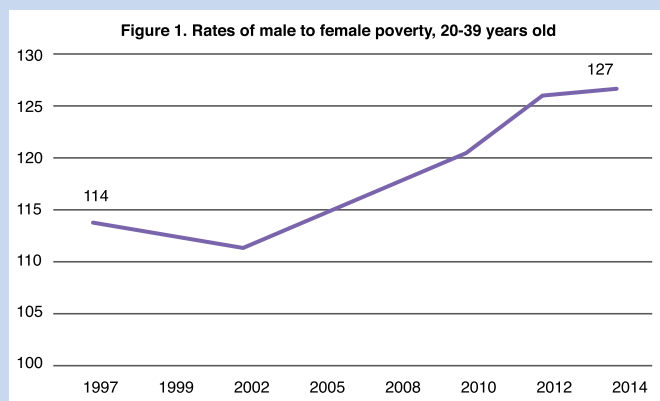
Strategia grecească pentru o creștere echitabilă și atotcuprinzătoare poate fi privită ca o încercare de ameliorare a fragmentării politicii și de a ajunge la un compromis cu instituțiile europene în ceea ce privește viitorul post-bunăstării. Organizațiile societății civile au criticat, din cauza lipsei de transparență, formularea planului și negocierile cu Comisia. Planul nu stabilește obiective concrete în ceea ce privește reducerea sărăciei și apreciază valoarea asistenței specifice, fără a evalua impactul social al actualelor nivelurilor scăzute de sprijin. În mod similar, prioritățile pentru „integrarea economică și socială a tineretului” și pentru „o economie orientată social” nu sunt susținute de măsuri concrete. Este izbitor faptul că problema presantă a integrării refugiaților și migranților abia este menționată. Planul identifică principalele domenii de negociere cu Comisia, în special restabilirea negocierilor colective și a unui salariu minim, care au constituit un motiv de îngrijorare pentru activiștii din domeniul muncii. Cu toate acestea, va fi extrem de dificil să se renunțe la legislația anticoncurențială și la impozitarea veniturilor mici și a tinerilor care desfășoară activități independente și să se amâne reducerile de pensii, care au fost deja convenite cu creditorii. Date fiind astfel de condiții nefavorabile, luptele locale pentru eliberarea politică și economică a societății civile constituie singura bază pentru optimism. ■

Adresă de corespondență: Vassilis Arapoglou <arapov@uoc.gr>

> De ce există mai multe femei sărace în America Latină?

de **Juliana Martínez Franzoni**, Universitatea din Costa Rica și membră a Comitetului de Cercetare ISA pentru Sărăcie, Bunăstare Socială și Politică Socială (RC19)

In ciuda creșterii economice, a concurenței electorale și a schimbărilor de stânga, rata sărăciei în rândul femeilor din America Latină a crescut de la 114 la 127 pentru fiecare 100 de bărbați (Figura 1). Ce a mers prost pentru milioane de femei din regiune?

Sursă: Analiza autoarei pe baza informațiilor ECLAC, CEPALSTAT, 2018.

> Context

America Latină este în curs de a depăși o „turnură spre stânga” sau așa numita „Maree Roz” (lb. eng. *Pink Tide*), care a început în 1998 și a durat până la mijlocul anului 2010. Competiția electorală a oferit platformelor progresive o influență mai largă și a evidențiat cerințele pentru muncă progresivă și pentru politici sociale.

Această schimbare spre stânga a fost rezultatul politic al deziluziei cetățenilor cu promisiunile nesatisfăcute ale guvernelor conservatoare anterioare. Această dezamăgire a coincis cu o explozie economică. Deși diferite, partidele de stânga și liderii lor au exprimat cereri de schimbare, în special în ceea ce privește condițiile de trai. Până în anul 2000, efectele sociale și politicile publice au avansat în întreaga regiune.

> Acțiunea de stat

Politicile economice puse în aplicare în timpul Mareei Roz au implicat reforme ale politicii pieței forței de muncă, ridicând salariul minim real și sporind formalizarea.

Cheltuielile sociale au căpătat o proporție mai mare din totalul cheltuielilor publice, crescând de la 49% în 2000 la 58% în 2014. În termeni per capita, creșterea a fost de la 687 dolari americani în 2000 la 1619 dolari americani în 2014, conform raportului Comisiei Economice pentru America Latină și Caraibe (acronimul în limba engleză este ECLAC). Deși creșterea a variat între țări, tendința a avut loc în întreaga regiune și a fost văzută atât în programele noi, cât și în cele reformate.

Majoritatea cheltuielilor sociale au favorizat accesul femeilor la resursele de stat prin transferuri și servicii. Un număr considerabil de intervenții ale statului în America Latină a vizat femeile și mamele. Evoluțiile politicilor au sporit proporția femeilor cu venituri proprii prin transferuri de numerar condiționate (acronimul în limba engleză este CCT) și acoperirea prelungită a pensiilor. Aceste intervenții au îmbunătățit accesul femeilor la beneficii pentru seniori în termeni proprii, în comparație cu beneficiile obținute ca persoane aflate în întreținerea soților lor. În plus, durata și acoperirea concediilor de maternitate au crescut și a început, în mod lent, o reorganizare a îngrijirii dincolo de familii și a muncii neremunerate a femeilor și mamelor. Cu o mai mare participare pe piața forței de muncă, viața femeilor a fost transformată.

> Piețele muncii și încorporarea statului

În anii 2000, participarea agregată a forței de muncă la femei a încetinit din cauza plafonului de sticlă de deasupra femeilor cu studii superioare: acestea, cu vârste cuprinse între 24 și 59 de ani, au avut o participare de aproape 90% în câmpul muncii. Creșterea participării femeilor în câmpul muncii ar necesita încorporarea femeilor mai puțin educate. Cu toate acestea, aceste femei au întâmpinat obstacole structurale în calea intrării pe piața forței de muncă. Modelul general al schimbării a fost incomplet pentru toate femeile și inegalitatea veniturilor a devenit, de asemenea, segmentată în rândul femeilor.

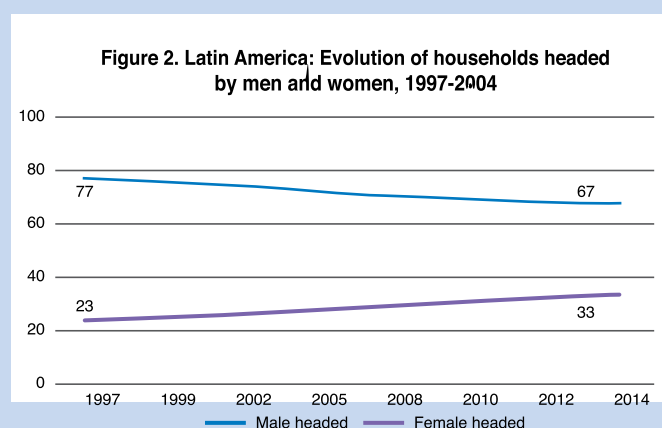
Din diferite motive, încorporarea femeilor pe piețele forței de muncă a ajuns să stagneze, atât pentru femeile cu venituri mai mici, cât și pentru cele cu venituri mai mari până

la începutul anilor 2000. Printre cele mai grave, ratele de participare au atins punctul culminant, date fiind diviziunea sexuală a forței de muncă, fertilitatea precoce și ridicată și date fiind resurselor limitate pentru a accesa serviciile de stat sau pentru a achiziționa servicii de îngrijire pe piața privată. Diviziunea sexuală neschimbată a forței de muncă a însemnat că femeile cu studii superioare au atins deja rate de participare în câmpul muncii similare bărbaților, prin scăderea și amânarea fertilității și achiziționarea serviciilor de îngrijire pe piața privată.

> Modificări ale structurii familiilor

Familiile latino-americane au suferit și transformări profunde în urma celei de-a doua revoluții demografice. Diverse relații conjugale au însemnat opțiuni mai largi de intrare și ieșire din familie și o mai bună distribuție a drepturilor și responsabilităților. Deși erau mai puține familii, acestea erau, de asemenea, instabile și predispuse la eșec.

În întreaga regiune, familiile nucleare s-au erodat, pe măsură ce aranjamentele familiale au scăzut, iar familiile monoparentale, coabitarea, cuplurile conjugale de același sex și alte forme de familie au crescut ca număr. Ratele de divorț crescute sunt o dovadă a acestor transformări. Figura 2 prezintă scăderea ponderii gospodăriilor biparentale, cu cap de familie masculin, comparativ cu creșterea numărului de gospodării cu femei drept cap de familie. Unitățile familiale sunt, prin definiție, și cooperative și conflictuale. Transformările familiale în curs de desfășurare provoacă aspectul cooperativ al familiilor formate din adulți ce se dezvoltă împreună și se protejează reciproc și își protejează progeniturile de riscurile sociale, subliniind prezența conflictelor vechi și noi. O consecință a acestor transformări este creșterea numărului de copii care nu trăiesc sub același acoperiș cu tatăl lor.

Sursă: Grafic bazat pe date ECLAC.

Transformarea familiilor are implicații semnificative pentru toți cei implicați. Datele la nivel național indică faptul că cel puțin 60% din nevoile de consum ale copiilor și tinerilor din America Latină provin din transferuri private. Întreținerea economică și îngrijirea copiilor sunt legate de viața mamei lor, de obicei, tutorele copiilor. Femeile hrănesc, îngrijesc, duc copiii la consultații medicale și efectuează o listă lungă de sarcini de creștere a copilului. Această generație ascunsă de nevoie, valoare și consum are loc în interiorul familiei și este rezolvată prin îngrijirea neremunerată a femeilor și prin munca casnică. Anchetele regionale de utilizare a timpului indică acest lucru, indiferent de venit, vârstă și aranjamente familiale.

Femeile au trecut prin schimbări în ceea ce privește participarea pe piața forței de muncă, dar bărbații au înregistrat o schimbare redusă a participării domestice. Femeile continuă să efectueze între de două și de trei ori mai multă îngrijire și muncă domestică neremunerată decât bărbații. Mai mult, când familiile se destramă, puțini copii rămân cu tații lor. O astfel de diviziune persistentă și inegală a muncii domestice are consecințe negative asupra accesului femeilor la resurse. Sarcinile interne restricționează participarea femeilor pe piața forței de muncă (de exemplu, orele de lucru plătite) și susțin segregarea ocupațională pentru a satisface nevoile familiei. Diferențele de venituri limitează capacitatea femeilor de a-și transforma parțial munca casnică neplătită în muncă plătită la domiciliu, de asemenea performată de femei - o trăsătură esențială a regimului inegal de îngrijire din America Latină.

> Implicații

Modificările aranjamentelor familiale, mai mulți tați care renunță la roluri dincolo de relațiile conjugale și implicarea marginală directă a statului în bunăstarea materială a copiilor creează împreună nevoia de legi și politici de stat care să aibă caracter adaptabil. Statele se confruntă cu provocări în elaborarea politicilor capabile să răspundă nevoilor unui număr tot mai mare de familii divorțate, gospodăriile monoparentale (mai ales mono-maternale), familiile cu două persoane angajate pe piața muncii, partenerii de același sex și mai mulți copii și femei vulnerabili la sărăcie. În plus, recunoașterea legală și drepturile egale ale acestei game largi de aranjamente familiale necesită intervenții de stat capabile să impună cooperarea între aranjamentele familiale și intervențiile statului, dincolo de transferurile de numerar menite să combată sărăcia. În ansamblu, aceasta este o nouă provocare pentru toți actorii politici, inclusiv pentru partidele de stânga. ■

Adresă de corespondență: Juliana Martínez Franzoni
juliana.martinez@ucr.ac.cr

> „Economia carității”

În umbra statului bunăstării

de **Fabian Kessl**, Universitatea din Duisburg-Essen, Germania

Doar în Germania, milioane de oameni sunt beneficiari ai cantinei săracilor, ai magazinelor cu haine uzate și donate, ai punctelor de distribuție a mâncării și ai altor bănci de alimente. Creative Commons.

În Decembrie 2017, consiliul băncii locale de alimente (Tafel) din Essen (Germania) a decis să restricționeze accesul pentru utilizatorii imigranți. Referindu-se la presupusele abateri ale unui tânăr imigrant, banca de alimente a revocat accesul pentru persoanele fără pașaport german. Această decizie de a restricționa accesul la banca de alimente locală pe considerente etnice a fost discutată pe plan internațional și intens criticată pentru rasismul ei inerent. Cazul din Essen semnalează o schimbare în chestiunea asistenței sociale. În loc să se concentreze asupra diferențelor și a relațiilor dintre cei aflați „peste pragul și sub pragul” [n. tr. sărăciei] („above and below”), într-un oraș ca Essen, în care există o puternică polarizare între bogați și săraci, este adusă în discuție o nouă diferență: a celor „dinăuntru și dinafară” („in and out”). Opoziția este prezentată acum ca fiind între „nevoiașul și vulnerabilul pensionar german” și „asertivul tânăr non-german”. Chiar dacă se desfășoară pe fundalul unei societăți democratice, o asemenea schimbare trebuie să fie discutată atât la nivel public, cât și la cel științific. Totuși, ceea ce este luat ca un fapt de la sine stabilit pe ordinea de zi este însăși existența acestor băncii de alimente locale în marile orașe Europene. În mod remarcabil, dezbateră a atins doar în treacăt întrebarea: cum de au ajuns oamenii din secolul XXI să folosească zilnic mâncare dintr-o bancă de alimente într-o țară cum e Germania – sau în alte țări europene sau nord-americane.

În Germania, datele oficiale privind ajutorul cu alimente sunt disponibile numai pe baza datelor interne ale asociațiilor naționale, cum ar fi Asociația Germană a Băncii de Alimente (Tafel Deutschland e.V.). Asociația a raportat că în 2016 existau 934 bănci de alimente locale, fiind numărate doar organizațiile membre. Dacă luăm în considerare toate celelalte organizații care distribuie produse de

bază „nevoiașilor”, vom găsi un sistem mult mai amplu de combatere a sărăciei în întreaga Europă – dar și în afara ei. Doar în Germania, milioane de oameni sunt beneficiari ai cantinei săracilor, ai magazinelor cu haine uzate și donate (charity clothes shops), ai punctelor de distribuție a mâncării și ai altor bănci de alimente. Cercetarea noastră arată că se pot găsi aproximativ 5000 – 6000 de organizații în doar cinci din cele șaisprezece landuri germane. Un nou sistem de combatere a sărăciei a fost organizat încă din 1980 (sau chiar mai devreme, precum în SUA). Acesta poate fi numit „noua economie a carității”.

Termenul de „noua economie a carității” descrie un sistem de distribuție în care bunurile de bază sunt distribuite gratuit sau vândute la prețuri reduse „celor săraci” sau „celor nevoiași”, prin intermediul voluntarilor sau persoanelor cu venituri mici. Acest sistem se bazează pe furnizarea de bunuri de consum de zi cu zi dintr-una din cele trei surse: supraproducția industrială, bunuri care nu mai pot fi vândute din cauza unor factori precum specificațiile reglementărilor de standardizare și obiectivele de marketing și bunuri care nu mai sunt necesare în gospodăriile private.

Termenul de „noua economie a carității” vizează grupurile de persoane care nu dispun de resursele și mijloacele necesare pentru a lua parte la sistemul capitalist de distribuție a bunurilor. Cu toate acestea, această nouă economie distribuie în primul rând bunuri de bază pentru viața de zi cu zi. Ca atare, ea schimbă formele de sprijin, care erau cândva responsabilitatea exclusivă a statului bunăstării și a instituțiilor sale (așa cum le cunoaștem în Europa sau America de Nord la mijlocul secolului al XX-lea). În sistemul de securitate socială al statului bunăstării, prăpastia dintre aprovizionarea cu bunuri materiale și ceea ce prevede legea este astupată în primul rând de subvenții bănești și suplimentată de serviciile sociale. Cu toate acestea, „noua economie a carității” așază beneficiile sociale non-monetare și asigurările sociale statutare, furnizarea de bunuri și asistență socială pe același palier cu subvențiile pentru cei nevoiași. Uneori chiar le înlocuiește. În cazul în care le înlocuiește, beneficiarii sunt încredințați acestui nou serviciu de sprijin care se bazează pe donații. Disponibilitatea acesteia [n. tr. a noii economii a carității] nu se bazează pe drepturile sociale, ci pe primirea de cadouri caritabile (implicând loialitate). „Noua economie a carității” transformă reducerea sărăciei în ajutor pentru cei aflați în sărăcie, schimbând modul de acordare a sprijinului: donatorii și voluntarii acționează pe bază de compasiune în locul „solidarității între străini” (Hauke Bunkhorst). Ceea ce caracterizează „noua economie a carității” este atenția temporară la nenorocirea celorlalți și nu un drept formal al săracului ce trebuie menținut.”

Acesta nu este acel sistem de ajutorare prin loialitate și compasiune așa cum îl cunoaștem încă din istoria primelor

zile ale industrializării. „Noua economie a carității” trebuie înțeleasă de asemenea ca un sistem economic secundar. Strâns legată de economia de piață primară, economia carității facilitează transferul surplusurilor de bunuri de la economia primară la un sistem secundar. Acest transfer are, de asemenea, un beneficiu economic pentru cei care donează bunurile primare, deoarece ei primesc un profit echivalent pentru donațiile lor. De exemplu, discounturile pentru produsele alimentare sunt în continuare capabile să aducă profit din bunurile donate, deoarece: (a) reduc costurile de eliminare și permit eventual unele deduceri din taxe și (b) companiile care sunt contribuabili sau sponsori oficiali pot beneficia și își pot îmbunătăți imaginea lor publică făcând donații care iau forma responsabilității sociale corporative (acronimul în limba engleză este CSR).

Așadar, „noua economie a carității” ilustrează existența unei masive și crescânde *umbre a statului bunăstării*. Contrar cu imaginea publică, băncile de alimente, cantinele săracilor, magazinele caritabile cu haine donate nu sunt singurele inițiative bazate pe voluntariat în societatea civilă. Cercetările noastre arată că, în Germania, 90% din organizațiile din „noua economie a carității” oferă atât asistență materială, cât și o gamă largă de servicii sociale. Astfel, există o strânsă legătură cu statul oficial al bunăstării, care este, de asemenea, evidentă din finanțarea economiei caritabile: ceea ce se gasește este adesea o combinație de donații, sponsorizări, fonduri publice, taxe de membru, venituri generale și/sau taxe pentru serviciile prestate. În afară de aceasta, furnizorii de ajutor bazat pe donații execută adesea testarea-mijloacelor, unde se aplică adesea reglementările existente ale statului bunăstării. Cu alte cuvinte, ceea ce leagă „noua economie a carității” de sistemele de servicii al statului bunăstării este și evaluarea situației individuale de către administrația publică. Acest lucru poate fi observat în colaborarea indirectă dintre autoritățile publice sociale și de bunăstare și serviciile „noii economii a carității”. De exemplu, personalul din centrele de plasare a forței de muncă și agențiile de ocupare a forței de lucru vor indica serviciile, cum ar fi punctele de distribuție a produselor alimentare, persoanelor nevoiaș care cer ajutor de la stat. Astfel, se stabilește o nouă relație de subsidiaritate – prin care este de așteptat ca unitatea mai mică să ofere asistență înaintea unității mai mari. Angajații administrației publice înțeleg serviciile „noii economii a carității” ca un supliment sau chiar ca înlocuitor al beneficiilor efective ale statului bunăstării, chiar dacă nu au niciun fundament în acest sens în dreptul social.

„Noua economie a carității” ar putea servi ca un exemplu de capital al noii diviziuni a muncii în cele trei sectoare: societatea civilă, economia și statul, în care limitele și logica lor de acțiune sunt neclare. Ne aflăm, așadar, pe drumul către o schimbare fundamentală a formelor tradiționale de ajutorare a persoanelor în nevoie. ■

Adresa de corespondență: Fabian Kessl <fabian.kessl@uni-due.de>

> Discursul securității alimentare:

Provocări pentru secolul al XXI-lea

de **Mustafa Koç**, Universitatea Ryerson, Canada și membru al Comitetului de Cercetare ISA pentru Sociologia Migrației (RC31) și Agricultură și Alimente (RC40)

Siguranta alimentară, apărută ca un discurs în timpul crizei financiare mondiale de la mijlocul anilor '70, a devenit o prioritate internațională pentru a asigura disponibilitatea și accesibilitatea produselor alimentare pentru toată lumea. Una dintre cele mai cunoscute definiții ale securității alimentare a fost asigurată de Organizația Națiunilor Unite pentru Alimentație și Agricultură (acronimul în limba engleză este FAO) la Summitul Mondial al Alimentației din 1996. Conform acestei definiții, securitatea alimentară „există atunci când toți oamenii au în permanență acces fizic, social și economic la alimente suficiente, sigure și nutritive, care să răspundă nevoilor și preferințelor lor alimentare, pentru o viață activă și sănătoasă.”

În ciuda recunoașterii sale la scară largă de către organizațiile internaționale precum FAO, securitatea alimentară a fost un concept confuz, cu multiple definiții și priorități diferite, care au continuat să se schimbe de-a

lungul anilor. Confuzia conceptuală a discursului privind securitatea alimentară reflectă scenariile concurențiale ale modului în care ar trebui să se gestioneze accesul la alimente în economiile de piață, precum și schimbările specifice ale organizării sistemului alimentar, de exemplu politicile și practicile care definesc condițiile de aprovizionare cu alimente în a doua jumătate a secolului al XX-lea.

Începând cu anii 1980, conceptualizarea securității alimentare a trecut printr-o revizuire într-un mediu de liberalism al pieței, de intensificare a relațiilor economice globale și de restructurare a economiei și a statului. Politicile neoliberale, care au fost adoptate ca o soluție la criza financiară din anii 1970, au condus la reduceri ale cheltuielilor pentru programe sociale și schimbări în condițiile de muncă, scăderea rolului statului în economie, dereglementarea, privatizarea și liberalizarea comerțului. Aceste schimbări au dus la scăderea numărului de locuri de muncă sindicalizate în sectorul de producție, precum și la apariția locurilor de muncă precare și cu normă parțială, în special în sectoarele informale și de servicii. Declinul programelor sociale a făcut situația mai gravă, ceea ce a dus la rate mai ridicate ale sărăciei și insecurității alimentare.

Discursul neoliberal privind securitatea alimentară a inclus o trecere de la limbajul bazat pe drepturi al perioadei anterioare la cel orientat spre piață, care identifica produsele alimentare drept mărfuri și insecuritatea alimentară ca un eșec personal, mai degrabă decât un eșec al sistemului agroalimentar. Un document al Băncii Mondiale din 1993 a reflectat în mod clar această schimbare: „În practică, totuși, alimentele reprezintă o marfă.” Întrucât funcțiile sociale ale statului bunăstării s-au redus și programele sociale naționale au fost deturnate către guvernele provinciale și locale, funcțiile de asistență și îngrijire socială au fost lăsate organizațiilor societății civile (OSC-uri) și familiilor. Organizațiile filantropice, cum ar fi băncile alimentare, au început să umple golurile lăsate de defunctele programele sociale guvernamentale.

Apărute pentru prima dată în Statele Unite în 1967, băncile alimentare nu aveau transparență și responsabilitate, spre deosebire de agențiile de asistență socială, dar au început să răspândească în întreaga lume mecanisme importante de securitate socială pentru a oferi „excedent alimentar” „populațiilor excedentare”.

Într-o economie de piață, produsele care au fost produse pentru consumul uman, dar care nu pot fi vândute pe piață înainte de expirare devin excedent. Redistribuirea produselor alimentare excedentare a fost promovată ca o soluție pentru a face față deșeurilor alimentare și sărăciei alimentare. Această preocupare aparent nobilă tinde să ignore rolul reducerilor guvernamentale în asistența socială și imperativele de marketing ale companiilor agroalimentare în creșterea insecurității alimentare. Deși este adevărat că până la 40% din alimentele produse pentru consumul uman sunt pierdute sau irosite între câmp și farfurie, iar reducerea acestor pierderi ne-ar permite să hrănim toți flămânzii din lume, cauzele nesiguranței alimentare nu se datorează lipsei hranei, ci inegalităților de acces la hrană. În prezent, majoritatea cerealelor și semințelor oleaginoase ale lumii sunt folosite ca hrană pentru animale, biocombustibili și produse industriale, cum ar fi siropul de porumb cu conținut ridicat de fructoză, în loc de alimente. Reducerea alimentelor pierdute necesită o reexaminare critică a modului în care imperativele de profit ale sistemului agroalimentar și subvențiile în anumite sectoare creează simultan excedente enorme de alimente și foame.

> Progresul nu a fost universal

La Summitul Mondial al Alimentației din 1996, s-a luat angajamentul de reducere a numărului persoanelor subnutrite la jumătate până în 2015. La acea dată, numărul estimat de persoane amenințate de foamete era de 799 de milioane. În 2009, numărul estimat de persoane amenințate de foamete a ajuns la 1,023 miliarde. FAO a răspuns schimbând metodologia în 2012. Chiar și cu această metodologie nouă, numărul persoanelor subnutrite a putut fi redus la doar 815 milioane în 2015. Mai mult, în Africa și în Orientul Mijlociu, numărul persoanelor subnutrite arată o creștere cauzată de războaie. În ultimele decenii, conflictele armate din diferite părți ale lumii au transformat milioane de oameni în populații excedentare amenințate de foamete. Conform estimărilor FAO 2017, aproximativ 60% din cele 815 de milioane de oameni înfometați cronic și malnutriți din lume trăiesc în țări afectate de conflict. Aproximativ 75% dintre copiii care suferă de tulburări de creștere ca urmare a malnutriției trăiesc în țări sfâșiate de război. Distrugerea economiilor naționale, a infrastructurii și a instituțiilor majore de stat din cauza războiului a determinat, de asemenea, milioane de oameni să devină refugiați, în timp ce încercările de a controla mișcările populației din regiunile respective au transformat țările vecine în tabere de refugiați. Cei 6 milioane de refugiați afgani din Pakistan și Iran și cei 5,6 milioane de sirieni din Turcia, Iordania,

Liban, Irak și Egipt sunt doar două dintre cele mai recente exemple de migrații regionale în masă. În timp ce refugiații suferă pe termen lung și insecuritatea alimentară cronică și malnutriție, ei devin, de asemenea, o sursă de insecuritate alimentară și instabilitate politică în țările gazdă.

> Amenințările viitoare pentru securitatea alimentară

Până în 2050, populația mondială urmează să ajungă la 9 miliarde. Pe măsură ce economiile în curs de dezvoltare adoptă modelele de consum risipitoare ale țărilor mai bogate și conflictele armate din întreaga lume creează noi valuri de refugiați, nivelul insecurității alimentare se poate înrăutăți. Până acum, ne-am bazat pe găsirea de modalități de creștere a capacității noastre de producție și de îmbunătățire a accesului la alimente pentru segmentele vulnerabile ale populației. Încercările de creștere a capacității de producție prin metodele de producție industrială au condus la o concentrare crescândă de proprietate în mâinile unor fermieri mai eficienți și au împins în orașe milioane de țărani și mici fermieri. Utilizarea sporită a produselor agrochimice a creat, de asemenea, probleme majore de mediu, cum ar fi degradarea solului și aerului, poluarea apei și pierderea biodiversității. Se estimează că agricultura contribuie cu 13% din emisiile de gaze cu efect de seră. Creșterea impactului schimbărilor climatice creează o altă amenințare la adresa capacității de producție din întreaga lume. În timp ce căutăm noi politici care să îmbunătățească disponibilitatea și accesibilitatea produselor alimentare și reducerea pierderilor și a deșeurilor, ar trebui să ne reevaluăm, de asemenea, dietele, modelele de consum și organizarea sistemului agroalimentar care a predominat în ultimul secol.

Mișcarea emergentă de suveranitate alimentară leagă fermierii, lucrătorii și consumatorii într-un efort pentru crearea unui sistem alimentar alternativ. În timp ce suveranitatea alimentară împărtășește anumite idei cu discursurile anterioare ale securității alimentare, cu accentul pus pe rolul statelor în definirea condițiilor de aprovizionare cu alimente în limitele naționale/ locale, aceasta include și un nou sentiment de rezistență la globalizare. Diferit de interpretările neolibérale ale securității alimentare, discursul suveranității alimentare recunoaște hrana ca fiind un drept uman; subliniază importanța deținerii și controlului asupra pământului, apei și resurselor genetice de către populațiile locale/ indigene; subliniază sustenabilitatea și reziliența în locul eficienței în procesul de producție; și respinge folosirea hranei ca armă. Precum securitatea alimentară, discursul suveranității alimentare este, de asemenea, dinamic și fluid, influențat de evoluția istoriei politice și economice. Va fi interesant de urmărit rolul pe care îl are suveranitatea alimentară în reconstruirea percepției publice asupra priorităților sistemului alimentar și în redefinirea securității alimentare. ■

Adresa de corespondență: Mustafa Koç <mkoc@ryerson.ca>

> Modernitatea globală

de **Sujata Patel**, Institutul Indian de Studii Avansate, India și membru al Comitetelor de Cercetare ISA de Istoria Sociologiei (RC08), Dezvoltare Urbană și Regională (RC21), Sociologie Conceptuală și Terminologică (RC35), Sociologie Istorică (RC56) și membru al consiliului RC08

De la sfârșitul anilor 1990, termenul „modernitate globală” a fost folosit din ce în ce mai mult în literatura care dezbate natura și conținutul teoriilor lumii globalizatoare. Termenul în sine combină două concepte, globalizare și modernitate, și reformulează teoriile fiecăruia în timp ce se conectează unul la celălalt.

Teoriile modernității globale au apărut inițial din dezbaterile sociologice generale care au interogat relevanța teoriilor clasice în evaluarea schimbărilor contemporane în cadrul Nordului Global. Această întrebare a condus la formularea altor întrebări, una dintre acestea fiind dacă teoriile modernizării din anii 1950 și 1960, modelate pe poziții sociologice clasice și simulând experiența europeană, ar putea continua să fie utile pentru înțelegerea modului în care modernitatea este articulată pe tot globul. Curând a fost recunoscut faptul că, în realitate, modelul de modernizare a omogenizat și a făcut hegemonică experiența europeană, argumentând că organizarea instituțională și trăsăturile culturale care reprezintă procesul de modernizare în Europa s-ar autoreplica în întreaga lume. Oamenii de știință au sugerat că era nevoie de o perspectivă care să deplaseze teoria convergenței modernității către o teorie care să recunoască diferențele care organizează experiența modernă în diferitele regiuni ale globului.

Acceptarea acestei poziții în sociologia generală a deschis o cutie a Pandorei. Acest lucru a permis intervenții în această temă dintr-o serie de perspective cu genealogii distincte, cum ar fi cea weberiană, marxistă, structuralistă și post-structuralistă și le-a alăturat pe acestea cu alte teorii care s-au dezvoltat în afara Nordului Global, denumite teorii indigene și/ sau teorii sudice. Introducerea acestor puncte de vedere noi și inedite a extins domeniul de aplicare și de acoperire a temei, constituind-o ca zonă separată de studiu și reflecție. În prezent, zona științifică definită ca modernitate globală dezbate un număr mare de preocupări ontologice, epistemologice și metodologice în ceea ce privește teoriile de fond ale modernității,

deschizând astfel din nou dezbateră în cadrul disciplinei sociologiei. În această scurtă notă, subliniez trei seturi de perspective care au apărut de la sfârșitul anilor 1980 și începutul anilor 1990. Acestea sunt teoriile modernităților multiple, teoriile indigene și sudice și punctul de vedere al decolonialismului.

> Modernități multiple

Teoria modernităților multiple are multe variante și a implicat mulți contributory. Termenul a fost conceptualizat de Shmuel Eisenstadt, care în multe privințe a fost arhitectul acestei poziții și care a legat modernitatea de studiile de civilizație; totuși această perspectivă implică și interlocutorii care evită să caracterizeze modernitatea ca fiind civilizațională. Următoarele ipoteze aduc împreună oamenii de știință care aparțin acestei perspective: a) nu există una, ci mai multe modernități, adică modernitatea nu este singulară, ci plurală; b) deși expresiile instituționale ale modernității pot fi similare, diferențele ei sunt legate de mediile culturale distincte ale fiecărei societăți; și c) pentru a înțelege aceste diferențe, este nevoie să reformulăm teoriile sociologice clasice.

Astfel, studiul asupra modernității multiple se bazează mai întâi pe idei și poziții europene, pentru a pune întrebări istorice și filosofice cu privire la felurile distincte în care au fost organizate diferite experiențe europene ale modernității. Apoi, se întreabă dacă aceste diferențe reprezintă o formulare pentru a organiza un cadru pentru evaluarea diferențelor de pe glob. În al doilea rând, oamenii de știință încearcă să interogheze constituenții nucleului modernității în raport cu periferiile sale. Eisenstadt a susținut că nucleul modernității ține de agentitatea umană. El caracterizează această agentitate ca fiind autonomă, rațională, creativă și liberă. În al treilea rând, dacă nucleul acestei agentități umane este cel al raționalității, cum s-a manifestat acest nucleu diferit în întreaga lume? Eisenstadt susține că acest nucleu – agentitatea umană rațională – își are originea în religiozitățile

>>

„Susține că este necesar să se înlocuiască practicile științei occidentale, din cauza că acestea transformă subiectul într-un obiect de investigație”

distincte ale civilizațiilor axiale. Cu toate acestea, atributele modernității au apărut mai întâi în civilizația axială creștin-europeană și au fost difuzate mai târziu. Acest model occidental nu a fost acceptat în matrița și modelul său original, iar atributele sale culturale au fost selectate, reinterpretate și reformulate pe măsură ce acestea s-au împletit cu trăsăturile primite ale fiecărei civilizații axiale. În consecință, au apărut noi caracteristici ale nucleului; acestea au constituit versiuni ulterioare ale modernităților. Astfel, în timp ce va exista întotdeauna o convergență în întreaga lume cu privire la aspectele centrale ale instituționalizării, cum ar fi structurile ocupaționale și industriale sau cele în educație și formarea orașelor, vor exista diferențe în modul în care se dezvoltă dinamica instituțională și problemele asociate pe măsură ce agentitatea și structura interacționează una cu cealaltă.

S-a sugerat că teoria modernităților multiple a contribuit la transformarea culturii în teoria socială contemporană. Din cele de mai sus rezultă că procesele materiale nu găsesc prea multă reprezentare în această discuție despre modernitate. În plus, deși această teză susține istoricitatea, nu se face referire la colonialism, la cum acesta a organizat modernitatea, la procesele sale exploatare și la relația sa cu sistemele de cunoaștere și în special cu cele ale științelor sociale. Perspectivile abordate mai jos abordează aceste probleme.

> Teoriile indigene și sudice

Teoriile indigene pornesc de la presupunerea că științele sociale au nevoie de autonomie pentru a modela preocupările epistemice din regiunile lor. Aceștia acceptă argumentul lui Raewyn Connell potrivit căruia puterea inegală dintre metropolă și periferie a organizat științele sociale și că acest lucru a condus la universalizarea teoriilor nordice și a punctelor de vedere, perspectivelor și problemelor care le aparțin acestora. În cadrul școlii din Sud, două concepte evaluează acest proces. Primul este „extroversiunea” conceptualizată de Paulin Hountondji, care o definește ca știință socială orientată spre exterior. Celălalt este „dependența academică”, așa cum a fost concepută de Syed Farid Alatas. Acesta din urmă susține că ideea de cunoaștere occidentală este impusă asupra restului lumii. Astfel, rămâne necontextuală și nerelevantă. Acești savanți susțin deci necesitatea de a construi sociologii alternative din cadrul narațiunilor/ culturilor „indigene”.

Teoria indigenă susține că, dacă științele sociale s-au dezvoltat în Occident printr-un angajament cu sistemele sale filosofice, este posibil să facem același lucru și

pornind de la alte culturi și sisteme filosofice. Dorește să dea o voce epistemică în sine pentru a înlătura puterea vocii epistemice a Occidentului. Consideră că poate crea principii/ abstracții care sunt sensibile la istoria și viața socială indigenă și ajută la formularea unor modalități „alternative” de a face sociologie în afara limbii „sociologiei universale” așa cum este formulată de sociologia occidentală/ din Nord.

Există trei tendințe identificabile în această perspectivă. Prima este elaborată de Akiwowo Akinsola, un sociolog nigerian. El a afirmat că sociologia poate fi constituită din povești, mituri și proverbe ale poporului său, împreună cu „legile adevăratei înțelepciuni africane”. El și colegii săi au construit împreună o teorie sociologică extrasă din poezia tribului din Yoruba din Nigeria. Au argumentat că principiile din această poezie sugerează că unitatea întregii vieți sociale este individul și pentru că individul ca „sine corporal are nevoie de tovarășia altor indivizi”, viața comunității bazată pe binele comun este semnificativă pentru existența individului. Această poziție a fost pusă la îndoială pentru diferitele probleme metodologice și epistemice pe care le prezintă, cum ar fi utilizarea culturii populare pentru a construi o teorie sociologică, „adevărul” traducerii și interpretării sale și dacă formulările sale pot fi interogate prin metode științifice.

Cea de-a doua tendință în studiile indigene a încercat să răspundă la ultima întrebare – de a fi capabilă să susțină interogarea prin metode științifice – sugerând că știința occidentală nu trebuie să fie afirmată ca fiind singura în lume. Argumentând pentru o știință socială autonomă care este atât relevantă, cât și critică, Syed Farid Alatas reia problemele teoriei indigene punând întrebarea în ce măsură culturile distincte și epistemologiile lor pot fi folosite pentru a constitui o nouă activitate științifică critică. El susține că sistemele de cunoaștere indigene, cum ar fi cele ale Islamului, au în ele o critică științifică care poate interoga munca empirică. El afirmă că aceste principii pot fi de asemenea folosite pentru a constitui moduri de a face sociologie. Întrebarea pe care o pune este: cum oferă Islamul baza metafizică și epistemologică pentru constituirea unei cunoașteri noi fără să se angajeze la o sociologie islamică sau la o fizică islamică? O astfel de intervenție nu ar însemna abandonarea științei, mai ales rădăcinile sale în gândirea critică și de investigație, ci, mai degrabă, extinderea ariei sale și includerea unor noțiuni noi de critică dintr-o cultură non-occidentală.

O a treia abordare provine din opera Lindei Tuhiwai Smith, care se concentrează de asemenea asupra științei occidentale. Susține că este necesar să se înlocuiască

practicile sale științifice, deoarece acestea transformă subiectul într-un obiect de investigație. Știința occidentală impune „adevărul” asupra popoarelor și regiunilor lumii prin faptul că nu se implică în cunoașterea din interior. Ea sugerează nevoia de a reface metodologia științei și susține o știință sensibilă la valorile culturale ale indivizilor, ale comunității și ale oamenilor studiați. Ea cere cercetătorilor să reflecteze asupra modalităților de a destabiliza puterea proceselor obiectiviste de cercetare și de a integra vocea subalternului/ indigenului în procesul de cercetare.

Aceste trei tendințe interoghează practicile academice din Sud. O poziție mai revoluționară a apărut din perspectiva decolonială care urmează directiva lui Marx, conform căreia științele sociale trebuie să schimbe lumea, mai degrabă decât doar să reflecteze asupra ei.

> **Perspectiva decolonială**

Teoria/ perspectiva decolonială – numită și colonialism/ programul de cercetare al modernității – este o mișcare intelectuală originară din regiunea latino-americană. Se bazează pe o combinație de perspective, inclusiv teorii ale dependenței, teologie de eliberare și teoretizări ale mișcărilor sociale care reprezintă experiența latino-americană. Aria sa este largă: susține că este necesar să se facă o critică epistemică și deci metodologică a teoriilor europene ale modernității, astfel încât să poată fi articulate poziții epistemice noi și inedite. Această perspectivă argumentează pentru reformularea științelor sociale prin crearea de noi ipoteze care pot extinde cercetarea modernității până la „marginile gândirii”.

Acest corp teoretic începe prin a sugera că eroarea majoră în teoriile contemporane ale modernității și în sociologie este ștergerea experienței coloniale din limbajul său teoretic. Susține că această invizibilitate a făcut ca teoriile contemporane ale modernității să fie etnocentrice. Dă un nume acestui etnocentrism și îl numește eurocentrism. Pentru decolonialiști, eurocentrismul este un epistem care încorporează toate ramurile științelor sociale și se manifestă în special în disciplinele istoriei și sociologiei. Există trei perspective care corespund împreună acestei poziții: „colonialitatea puterii” teoretizată de Aníbal Quijano; „interioritate/ exterioritate” concepută de Enrique Dussel; și „diferența colonială” concepută de Walter Dignolo. Toate cele trei se suprapun între ele.

Colonialitatea puterii, conform lui Quijano, este construită pe două mituri eurocentrice: evoluționismul și dualismul. Pe de o parte, evoluționismul organizează istoria

ca o narațiune liniară, trecând de la cea primitivă la cea modernă. Această linearitate, conceptualizată în perioadele timpurii ale modernității europene, a fost impusă în interpretarea istoriilor non-europene ale lumii. Dualismul este un alt dispozitiv și mit folosit de eurocentrism pentru a distinge istoria și societatea Europei față de cele non-europene. Astfel, prin dualism, eurocentrismul constituie cunoașterea celuilalt ca fiind opusul său și în termeni binari. Încorporată în această relație binară este ierarhia: ea plasează istoria și societatea europeană ca fiind superioare (având în vedere că au fost primele care au creat modernitatea), iar pe restul ca fiind inferioare.

Colonialitatea puterii argumentează că eurocentrismul constituie teorii care justifică controlul: a) economiei prin apropierea terenurilor, exploatarea forței de muncă, controlul resurselor naturale; b) autorității prin intermediul instituțiilor armatei, poliției și puterii politice; c) genului și a sexualității prin sistemul familial și educațional; și d) subiectivității și cunoașterii prin elaborarea sistemelor de epistemologie/ cunoaștere.

Conceptul lui Walter Dignolo despre diferențele coloniale (separarea modernității de colonialitate și folosirea sa pentru a crea alte diviziuni și diferențe în cunoaștere) continuă problematica stabilită de „colonialitatea puterii” și o elaborează ca instrument epistemic care privilegiază spațiul intelectual și politic al europenilor și pentru europeni. Dignolo sugerează că acest concept ajută la înțelegerea obiectivității lumii coloniale și a popoarelor sale, subordonării imaginarelor și cunoașterii lor.

Enrique Dussel reîncadrează mitul evoluționismului lui Quijano pentru a susține că istoria contemporană este concepută ca o teorie a interiorității extrapolate din istoria europeană regională, pentru a construi pe mitul că aceasta este universală și liniară. El sugerează că este nevoie de un program de cercetare al modernității și de o teorie a exteriorității, o modalitate de a percepe lumea din afara Europei, dintr-un punct de vedere decolonizator. Este nevoie de a redresa ipotezele contemporane filozofice, sociale și istorice existente în știința socială și de a prezenta alternative bazate pe vocile necolonizate. Scopul este extrem de ambițios: de a reorganiza epistemul științelor sociale așa cum a fost constituit acesta la sfârșitul secolului al XVIII-lea și de a crea noi agende de cercetare pentru redesenarea temelor, specializărilor și întrebărilor, cu scopul de a restructura chiar fundamentele științelor sociale. ■

Adresă de corespondență: Sujata Patel <patel.sujata09@gmail.com>

> (Unde) Contăm?

Retrospectivă asupra sociologiei poloneze¹

de **Marta Bucholtz**, Universitatea din Bonn, Germania și Universitatea din Varșovia, Polonia

Leon Petrażycki și Florian Znaniecki, două personalități ale sociologiei poloneze.

Istoria sociologiei în Polonia a fost, încă de la început, marcată de tensiunea dintre consecințele internaționale și implicarea locală. Tensiunea este greu de negociat, deoarece atinge adâncul fundament al identității sale ca disciplină și se traduce în strategii de cercetare, teoretizare, instituționalizare și de biografii.

Persistența acestei tensiuni se datorează, parțial, faptului că sociologia academică în Polonia a fost, în esență, un import din străinătate. Deși a existat o importantă gândire socială în fostele teritorii poloneze la sfârșitul secolului XVIII și în secolul XIX (țara însăși nu a existat în nicio formă în cea mai mare durată a acestei

perioade), aceasta a reprezentat, în principal, știință privată. Când procesul de instituționalizare a sociologiei a început aproape în același timp în numeroase țări, o gândire științifică nouă a început să se dezvolte de-a lungul câtorva linii. Acestea au fost marcate de circulația cunoașterii și a rețelelor mutuale în ceea ce sunt deseori numite ca fiind tradițiile sociologice naționale. Naționalizarea retrospectivă a științelor sociale face dificil procesul de evaluare a contribuțiilor autorilor precum Leo Petrażycki sau Ludwik Gumplowicz. Conceptele lor deosebit de originale corespund interacțiunii dintre gândirea locală și interesele politice din jurul lor, dar, de asemenea, reflectă și participarea lor în comunitatea

științifică transnațională. Pe de altă parte, impactul cercetătorilor din Europa Centrală și de Est asupra dezvoltării științei sociale în ansamblul său a fost disproporționat de mare tocmai din cauză că barierele de a accesa rețelele științifice ale Europei imperiale de dinainte de 1918 au fost comparativ mai mici.

Dubla experiență de a avea un vast interes atât în rețelele științifice locale, cât și transnaționale a fost, de asemenea, trăită de o mulțime de sociologi polonezi timpurii, educați în Vest, cu precădere Florian Znaniecki și Stefan Czarnowski, a căror activitate s-a dezvoltat în statul-națiune polonez re-creat. Până atunci, sociologia vestică fusese universalizată: o nouă

știință, un nou mod de gândire, o nouă alegere de carieră, o nouă modă intelectuală și un aliat prețios în procesul de elaborare a politicilor publice. Un evident stimulent în plus pentru a dori asocierea cu această noutate a fost că, prin a o absorbi, se menținea un canal de comunicare cu Vestul. Întregul secol XIX în cultura poloneză poate fi povestit ca o aventură pentru a-și găsi locul, dincolo de granițele localității. A deveni sociolog era una din căile pentru a îndeplini această țință.

În timp ce prima generație de sociologi polonezi universitari din anii 1920 și 1930 acceptau universalitatea sociologiei vestice ca pe o marfă, pentru succesorii lor nu a rămas o problemă la fel de simplă. În timpurile întunecate ale celui de-al Doilea Război Mondial și ale stalinismului, legătura cu comunitatea internațională a fost întreruptă și problema apartenenței și consecvențialității ca fiind în opoziție cu parohialitatea și marginalitatea s-a făcut pregnant simțită. Când sociologia poloneză s-a redeschis lumii în anii 1950, strategia apartenenței a trebuit redefinită. Din fericire, s-a dovedit că societatea poloneză sub socialism era fascinantă pentru vest și a face legătura între cele două lumi a devenit misiunea sociologilor – cei mai cosmopoliți și orientați către vest dintre specialiștii în științe sociale – care s-au bucurat de puțin mai multă libertate în comparație cu cei din ale țări membre ale blocului estic. Pentru mai mult de trei decenii, cea mai bună cale de a aparține a fost să fii eclectic în teorie (cu o puternică influență de marxism polonez domestic, îndepărtat de standardele sovietice) și orientat local în cercetare. Vestul ierta cu ușurință engleza stângace, scrisul academic ciudat, lacunele în formarea teoretică și, deseori, chiar metodologia nu foarte bine construită, pentru că la acel moment era primitor față de străinii surprinzător de civilizați din Estul Sălbatic. Dacă a existat vreun

moment în secolul XX când sociologia poloneză a fost orientată în sensul lui Edward Said, probabil acela a fost. Pe de altă parte, anumiți sociologi, să-l menționăm doar pe Stanisław Ossowski, au reușit să mânuiască abilitatea de a aparține de două lumi în același timp.

Această tendință – în care prin virtutea de a fi sociolog polonez, o persoană putea automat să pretindă validitate universală și consecvențialitate internațională – și-a văzut sfârșitul în anii 1980. Acest lucru s-a datorat faptului că localismul polonez, cu reperul „Solidarność” era atât de important din punct de vedere universal. Era, de asemenea, inspirațional teoretic și provocator empiric. Dar efectul noutății s-a consumat rapid. Din fericire, în mai puțin de zece ani, o nouă șansă de a proclama consecvențialitatea internațională a venit cu o transformare sistemică: după 1989, toată lumea era interesată de ea, chiar dacă Polonia era doar un tovarăș de drum pentru alte țări post-socialiste, nu un tip de societate în sine.

Într-un fel, sociologia poloneză ar trebui să fie recunoscătoare pentru recentul regres democratic al țării. Anul 2015 a reînviat un interes veștejit în transformarea poloneză. Dincolo de granițe, acum suntem întrebați ce a mers greșit după 1989 și, răspunzând la această întrebare esențialmente locală, suntem din nou capabili să contribuim la dezbaterea generală asupra crizei democrației și statului de drept, asupra războiului cultural și asupra contra-revoluțiilor populiste. Localismul nostru este din nou demn de timpul celorlalți.

Dar lăsați-ne să presupunem că reacția antidemocratică poate fi gestionată și stabilitatea politică reinstaurată și că societatea poloneză re-întră într-o fază pe care părea să o

fi atins după 2007: stabilizarea fără evenimente. În ce ne vom implica atunci? Sociologia poloneză a fost, până acum, în mare parte o știință a unei societăți auto-proclamate ca fiind anormală, o cercetare a deviațiilor reale și imaginare. Ne-am hrănit din excepționalismul polonez, dar un lucru pe care ar trebui să ni-l dorim pentru societatea noastră este să încetăm, într-un final, să fim excepția. Acest lucru, totuși, ar însemna că trebuie să găsim alte modalități să ne împăcăm cu imperativul vechi de o sută de ani de a fi importanți universal.

Provocarea nu este trivială. Vechea presiune asupra consecvențialității internaționale care își are rădăcinile în dilemele etice ale minților secolului XIX a câștigat susținere neașteptată de la managementul neoliberal al științei și educației universitare, domeniu preluat ușor de actualul guvern naționalist-conservator de la predecesorii săi liberali. În cartea mea, *Sociologia în Polonia: Va urma?* (lb. eng. *Sociology in Poland: To Be Continued?*) (2016), am argumentat că a gestiona tensiunea dintre consecvențialitatea internațională și implicarea locală este singura modalitate prin care sociologia poloneză poate să supraviețuiască și să conteze. Rezistența la atracția unor recompense uneori fictive ale consecvențialității internaționale este la fel de importantă ca o manieră prin care se poate atinge acest scop cum este și realizarea tristă că propria noastră societate nu este importantă pentru noi pentru că este unică pentru alții. ■

¹ Autoarea recunoaște sprijinul Centrului Național Polonez de Știință.

Adresa de corespondență: Marta Bucholc
<mbucholc@uni-bonn.de>

> Tinerii angajați precari

în Polonia și Germania

de **Jan Czarzasty** and **Juliusz Gardawski**, Școala de Economie din Varșovia, Polonia, Adam Mrozowicki, Universitatea din Wrocław, Polonia și membru al ISA Comitetul de Cercetare asupra Forței de Muncă (RC44) și **Vera Trappmann**, Școala de Afaceri a Universității din Leeds, Marea Britanie

45

Este mai mult decât evident că generația mai tânără din Europa experimentează o incertitudine crescută în viața lor, această incertitudine avându-și originea în creșterea locurilor de muncă part-time temporare sau involuntare, densitate în scădere a sindicatelor și dificultatea tranziției de la școală la a avea loc de muncă. Proiectul PREWORK se concentrează pe două țări europene, Germania și Polonia. Germania este reprezentativă pentru piața economică coordonată (CME, așa cum e numită de Hall și Soskice) cunoscută în mod tradițional

pentru securitatea instituțională garantată pentru muncitori. Totuși, piața de muncă a anilor 2000 a contribuit totodată la răspândirea și creșterea muncii temporare, la dualizarea pieței muncii, la stagnarea salarială și la negocierea concesiilor de către syndicate. În Polonia, care este apropiată de economia de piață liberală (LME), valorile recente de angajare pe locuri de muncă precare își au originea în schimbările legislative care vizează flexibilizarea pieței muncii.

În ambele țări, tinerii sunt dezavantajați pe piața muncii, care presupune niveluri

ridicate de locuri de muncă temporare (în Polonia), un risc ridicat de sărăcie și muncă în condiții de sărăcie (în Germania) și risc ridicat de excluziune economică în ambele țări. Presupunem că viitoarea precaritate a locurilor de muncă pentru tineri poate fi văzută în termeni de locuri de muncă nesigure; pierderea salariilor, a integrării sociale și a drepturilor sociale depline; și în sentimentul subiectiv al precarității constituite de lipsa recunoașterii și integrării sociale. Oricum, în ciuda acestor dezvoltări, mobilizarea colectivă a tinerilor împotriva precarității este limitată și satisfacția lor cu viața rămâne destul de

>>

ridicată. Acest lucru duce la întrebarea: care este relația între condițiile precare de muncă aflate în creștere, conștiința socială și strategiile de viață ale tinerilor? Precaritatea este percepută ca o *problemă* de către tinerii angajați în Polonia sau Germania? Sau ei o văd ca pe o normă, un aspect așteptat al mediului lor de muncă la care individul trebuie să se adapteze?

Proiectul PREWORK caută răspunsuri la două niveluri: 1) prin investigarea impactului condițiilor de viață și de muncă instabile în dimensiuni variate ale conștiinței socioeconomice a angajaților în locuri de muncă prin intermediul sondajelor CATI în Polonia și Germania pe eșantioane foarte mari selectate aleator (N=1000 în fiecare țară), formate din persoane cu vârsta cuprinsă între 18 și 30 de ani; și 2) prin examinarea relației dintre angajările în creștere pe locuri de muncă precare și strategiile de viață/ tiparele de carieră ale tinerilor și formele mobilizării (și demobilizării) lor colective, prin intermediul a 120 de interviuri biografice narative cu tineri angajați pe locuri de muncă precare în Polonia (60) și Germania (60), cu vârste cuprinse între 18 și 35 de ani, ce sunt angajați non-standard, neangajați sau în forme precare de educație vocațională (acronimul, în limba engleză, pentru termenul de pregătire în educație vocațională este VET).

Studiul este încă în curs de derulare, însă unele observații interesante pot fi oferite. Cercetarea cantitativă oferă date cu privire la percepția subiectivă a precarității: 48,8% dintre angajații tineri polonezi și 31% dintre angajații tineri germani admit că au lucrat în condiții de muncă precare, definite ca locuri de muncă prost plătite sau locuri de muncă cu contract pe perioadă determinată. Totuși, conștiința economică a tinerilor din cele două țări variază.

Contrar așteptărilor noastre, statusul precar al tinerilor polonezi și germani nu are niciun impact semnificativ asupra viziunilor lor normative asupra economiei. Am presupus că deținerea unui contract pe perioadă determinată ar rezulta într-un mai mare sprijin al intervenției statului în economie și egalitarianism. Indicatorul utilizat în cercetarea noastră include 15

variabile. În Polonia, numai cinci variabile dovedesc o diferență statistică între răspunsurile oferite de persoane cu un contract pe perioadă nedeterminată și persoane cu contract temporar. Mai mult, angajații cu contracte temporare demonstrează în anumite dimensiuni atitudini mai liberale decât cei cu contracte nelimitate. În Germania, aceste diferențe sunt și mai clare. Persoanele cu contracte temporare sunt susținători puțin mai reduși ai principiilor etatiste (33.8% vs. 24.8%), în timp ce tind un pic mai mult spre egalitarianismul social (69.1% vs. 65%). Concepțiile economice ale tinerilor polonezi sunt o combinație de susținere puternică a „capitalismului domestic” (preferințe pentru companii poloneze sau regularizare economică realizată de către stat) cu relativ ferme înclinații ultraliberale: 53.4% dintre intervievații polonezi preferă pensii voluntare în locul celor obligatorii, comparativ cu numai 12.3% dintre germani. Conștiința economică a tinerilor germani este mai apropiată de economia de piață coordonată (CME), cu susținerea lor pentru co-determinare la locul de muncă, compensarea diferențelor de venit de către politicile fiscale și migrația liberă a muncitorilor în Europa (susținută de 88.7% dintre intervievații germani, comparativ cu 66.6% în Polonia). Concepțiile tinerilor polonezi sunt mai apropiate de economia de piață liberală (LME), în ciuda unor inconsistențe frapante.

Cercetarea calitativă ne oferă detalii în plus cu privire la cadrul biografic al experiențelor legate de muncă. Am reconstituit șase tipuri diferite de strategii de viață legate de muncă, conectate în mod variat cu forme de adaptare la precaritate. Pentru „muncitori” – cei cu locuri precare de muncă de tip „gulere albastre” care speră la un loc de muncă stabil și predictibil – flexibilitatea ocupațională nu este acceptată din punct de vedere normativ, însă este adaptată prin mijloace de căutare a stabilității în alte domenii care nu au legătură cu munca, precum și în limitarea aspirațiilor personale. „Profesioniștii”, de obicei „gulerle albe” care aspiră la un job stabil, full-time cu un venit mai mare și potențial mai mare de carieră, fie legitimează precaritatea ca o experiență necesară legată de tranziția spre piața muncii, fie, în special în cohortele vechi, o critică din motivul blocării proiectelor

de viață individuale. O abordare diferită este expusă de către „creativi”, cei ce activează de obicei în posturi temporare pe durata unui proiect în ONG-uri, cu ocupații creative sau angajați în sectorul cultural, care caută flexibilitatea ca un preț necesar plătit pentru eliberarea de rutina corporațiilor sau a locurilor de muncă din fabrici. Pentru „bricoleri”, cei care experimentează diverse locuri de muncă antreprenoriale, precaritatea este percepută ca un cost necesar al independenței de angajator, familie sau susținere a statului. În final, este tipul „blocat”, care critică precaritatea fără a o contraataca, date fiind problemele psihologice și/ sau respingerea costurilor biografice plătite de securitate, împreună cu tipul „rezervat”, caracterizat de distanța informală față de lumea angajărilor regulate care a pierdut – sau nu a dobândit niciodată – semnificație biografică.

Cercetările cantitative și calitative relevă în mod corespondent faptul că tinerii din ambele țări simt precaritatea, dar nu critică sau nu luptă în mod obișnuit cu aceasta. Marea majoritate a tinerilor pare să fi crescut obișnuită cu precaritatea, văzând-o ca fiind temporară datorită stadiului lor de viață sau datorită investițiilor pe care le presupune și care, în cele din urmă, își vor face simțite efectele. Critica este una slabă și conduce rar la mobilizare sindicală sau politică. Cu alte cuvinte, suntem martori la o normalizare în curs de desfășurare a precarității care va fi tratată de mulți tineri ca fiind o condiție quasi-naturală. ■

¹ Acest articol a fost elaborat în cadrul proiectului PREWORK „Young precarious workers in Poland and Germany: a comparative sociological study on working and living conditions, social consciousness and civic engagement” (trad. „Tinerii muncitori precari în Polonia și Germania: un studiu sociologic comparativ cu privire la condițiile de muncă și de viață, conștiința socială și la implicarea civică”) finanțat de Centrul Național de Știință din Polonia și de Fundația Germană de Cercetare (DFG). Echipa de cercetare din Germania îi include pe Vera Trappmann, Jule-Marie Lorenzen, Alexandra Seehaus, Denis Neumann. Echipa de cercetare din Polonia îi include pe Juliusz Gardawski, Adam Mrozowicki, Jan Czarzasty, Magdalena Andrejczuk, Aleksandra Drabina-Rózewicz, Jacek Burski, Mateusz Karolak, Agata Krasowska.

Adrese de corespondență:
Adam Mrozowicki (autor principal)
<adam.mrozowicki@uwr.edu.pl>,
Jan Czarzasty <jczarz@sgh.waw.pl>
Juliusz Gardawski <jgarda@sgh.waw.pl>
Vera Trappmann <V.Trappmann@leeds.ac.uk>

> De ce votează oamenii partidele de dreapta?

de **Katarzyna Debska, Sara Herczyńska, Justyna Kosińska**, și **Kamil Trepka**, Universitatea din Varșovia, Polonia

În ciuda sprijinului popular, guvernul PiS a generat numeroase proteste răspândite. Flickr/Platforma Obywatelska RP. Unele drepturi sunt rezervate.

După cum explica Arlie Hochschild în [Global Dialogue](#) (în 2016), sociologii trebuie să caute răspunsuri la întrebarea formulată în titlul acestui articol nu numai în procesele economice și în sentimentele sociale emergente, dar și în biografiile simpatizanților acestor partide. O intuiție similară a avut și echipa noastră de cercetare (compusă din - pe lângă autorii acestui text - prof. Maciej Gdula ca cercetător principal, Stanisław Chankowski, Maja Głowacka, Zofia Sikorska și Mikołaj Syska) care a examinat motivele care stau la baza sprijinului exponențial al Partidului Lege și Justiție (*Prawo i Sprawiedliwość*, PiS). Acesta este partidul aflat la guvernare încă din 2015. Partidul Lege și Justiție este considerat un partid social conservator: conservator aferent valorilor și etatist în ceea ce presupune dimensiunea economică. Chiar dacă acest guvern euro-sceptic și naționalist a fost foarte criticat de Uniunea Europeană și de către părțile mai liberale ale societății poloneze, sprijinul său a crescut constant: ajungând la 50% în sondajele efectuate la finalul anului 2017.

> Prezentarea studiului nostru

Studiul nostru a fost realizat într-un oraș de provincie din centrul Poloniei pe care l-am numit „Miastko” (trad. „oraș mic” din poloneză). Partidul de la guvernare a primit aproape 50% din voturile din Miastko în 2015, comparativ cu 37.6% la nivel național. Raportul nostru a fost publicat ca „Schimbarea cea bună în Miastko: noul autoritarism în politica poloneză din perspectiva unui oraș mic” (lb.

eng. „Good change in Miastko: New authoritarianism in Polish politics from the perspective of a small town”). Politicienii PiS au folosit sintagma „schimbarea cea bună” încă de la începutul campaniei prezidențiale din 2015.

Pentru a studia convingerile politice ale simpatizanților PiS, am realizat două interviuri cu fiecare dintre cei 30 de respondenți — rezidenți ai orașului Miastko: primul interviu a fost unul biografic, iar al doilea a vizat opiniile lor cu privire la chestiuni precum avortul sau politicile sociale ale statului bunăstării. Metodologia noastră a folosit teoria distincției claselor a lui Pierre Bourdieu și adaptarea sa poloneză a lui Maciej Gdula și Przemysław Sadura. Respondenții noștri au fost împărțiți în două grupuri: clasa muncitoare și clasa de mijloc. Este important de precizat că nu am realizat interviuri cu așa-zii „pierzători ai transformărilor”, sintagmă folosită pentru a desemna persoanele care nu au avut un parcurs pozitiv în urma schimbărilor capitaliste post-1989.

> Două subiecte controversate: avortul și refugiații

Persoanele intervievate care proveneau din clasa muncitoare s-au opus, în general, interzicerii în totalitate a avortului. Femeile în vârstă

din clasa muncitoare au favorizat liberalizarea legii existente împotriva avortului. Femeile din clasa de mijloc, de obicei, susțineau necesitatea de liberă alegere a femeilor și puneau accentul pe greutățile creșterii unui copil bolnav. În ciuda faptului că unii respondenți erau considerabil de deschiși către o posibilă liberalizare a legislației anti-avort, s-a observat și o tendință puternică împotriva avortului în general.

Majoritatea celor intervievați erau împotriva acceptării refugiaților în Polonia. Respondenții din clasa muncitoare susțineau că refugiații nu ar vrea să muncească și că se așteaptă să primească beneficii sociale. Respondenții au evidențiat pericolul pe care-l pot reprezenta aceștia pentru sistemul polonez de asistență socială și nedreptatea ce rezultă din beneficiile pe care aceștia le pot obține. Au corelat situația refugiaților cu războiul și au admis faptul că aceștia ar trebui să primească sprijin, dar se opuneau în a-i ajuta pe teritoriul polonez. Doar doi au susținut că acceptarea refugiaților în societatea poloneză nu ar aduce daune nimănui - din cauza numărului redus pe care fostul guvern a propus că îl va accepta.

Respondenții clasei de mijloc au afirmat mult mai des că nou-veniți reprezintă o cultură diferită și nu sunt

dispuși să accepte regulile culturii poloneze și europene. Referințele la solidaritate în privința celor ce au fugit de război sau la faptul că ar avea în comun cu aceștia experiențe similare privind războiul și instabilitatea politică din societatea poloneză și-au făcut foarte rar apariția. Conform respondenților din clasa de mijloc, refugiații ar trebui să rămână „acolo de unde vin, acolo unde le este locul”. Pentru unii, ideea de Europa este definită de excluziune; protejarea „purității” Europei necesită ca refugiații, identificați doar prin caracteristicile religioase și etnice, să fie lăsați în afara ei. Dispoziția către ordine și granițe clare pare să fie soluția propusă de una dintre femeile intervievate din clasa de mijloc: dacă refugiații trebuie să fie în Polonia, aceștia ar trebui să fie separați de societatea poloneză.

> Distrugerea instituțiilor statului de drept

În decembrie 2015, guvernul a început să obstrucționeze activitatea Tribunalului Constituțional care este mandatat să judece dacă o lege este în concordanță cu constituția poloneză. Fostul guvern alesese cinci judecători în cadrul Tribunalului Constituțional în septembrie 2015, cu doar o lună înaintea alegerilor legislative. Majoritatea parlamentară de atunci, o alianță a Platformei Civice liberal-conservatoare și a Partidului Țărănesc, a avut dreptul de a alege trei judecători, însă a ales cinci. În ciuda faptului că Tribunalul a menținut alegerea celor trei judecători (aleși legal) și a invalidat ceilalți doi judecători (aleși ilegal), parlamentul dominat de către PiS a nominalizat cinci noi judecători și a oprit publicarea deciziilor Tribunalului. Instituirea noilor judecători de către președintele Andrzej Duda a dus nu numai către o criză constituțională, dar și la demonstrații stradale în Varșovia și în alte orașe poloneze mari. Răspunsul la întrebarea dacă măsurile guvernului în ceea ce privește Tribunalul Constituțional erau legitime nu era împărțit între clase, ci între partizani: partizanii PiS susțineau acțiunile guvernului, precizând că restauraseră „pluralismul” într-un așa-zis Tribunal dominat de către Platforma Civică; pentru oponenții lor, aceste măsuri

erau un atac împotriva democrației și o încercare reușită de a întrerupe orice fel de control constituțional asupra guvernului.

> Politica socială PiS: programul „Familia 500+”

Programul „Familia 500+” a fost introdus în aprilie 2016 ca program-pilot al politicii sociale a guvernului PiS. Aceasta este cu siguranță una dintre cele mai importante măsuri politice. Programul este unul universal pentru beneficiul copiilor; fiecare familie primește 500 de zloti (aproximativ 120 de euro) pentru al doilea și al treilea copil (familiile sărace pot primi banii și pentru primul copil). Implementarea sa marchează o schimbare semnificativă în Polonia post-comunistă: este prima dată din 1989 când statul polonez a implementat un efort pe scară largă de redistribuire care are ca beneficiari ambele clase — mijlocie și muncitoare.

Majoritatea participanților la studiu au sprijinit implementarea beneficiilor copiilor, singurele excepții fiind câțiva adepți ai opoziției liberale din clasa de mijloc care au considerat-o ca fiind o formă de „cumpărare a voturilor”. Beneficiile au găsit susținerea majorității celor intervievați din clasa de mijloc, care au considerat introducerea lor un simbol al noii puteri a țării. Plata beneficiilor copiilor nu a fost văzută ca o extravaganta, ci ca o decizie „normală”, tipică a statelor bine-dezvoltate din vest și un semn că Polonia li se alătură acestora. Participanții din clasa muncitoare susțineau și ei beneficiile copiilor, deși o parte semnificativă a lor și-au exprimat de altfel sprijinul pentru propunerea conform căreia autoritățile locale ar trebui să controleze cheltuielile beneficiilor unora dintre cei care intră în posesia lor.

> Cauzele pentru susținerea PiS au straturi multiple

Partidul Lege și Justiție reprezintă un nou model de conducere prin înfăptuirea programului lor de redistribuire. Cercetarea noastră a observat că suporterii PiS sunt mult mai diferențiați decât îi crede opinia publică. În prezentul articol, încercăm

să cercetăm care sunt aceste diferențe sociale și căror factori le putem atribui avântul partidelor de dreapta.

Cercetarea noastră a arătat că nu numai sprijinul financiar pentru săraci este ceea ce a declanșat susținerea pentru PiS. În schimb, este încununat de succes deoarece acțiunile sale sunt de interes și sunt concordante cu diverse nevoi și valori ale tuturor claselor. Politicienii PiS răspund nevoilor de demnitate și recunoaștere ale clasei muncitoare, criticând consumul nelimitat al fostelor „elite” din bugetul public. Ei vorbesc de asemenea și despre dispoziția clasei de mijloc spre manifestarea dorinței acesteia de suveranitate și ordine. Studiul nostru a descoperit un tipar foarte interesant: opiniile și declarațiile politice nu se suprapun întotdeauna cu experiența personală a celor intervievați.

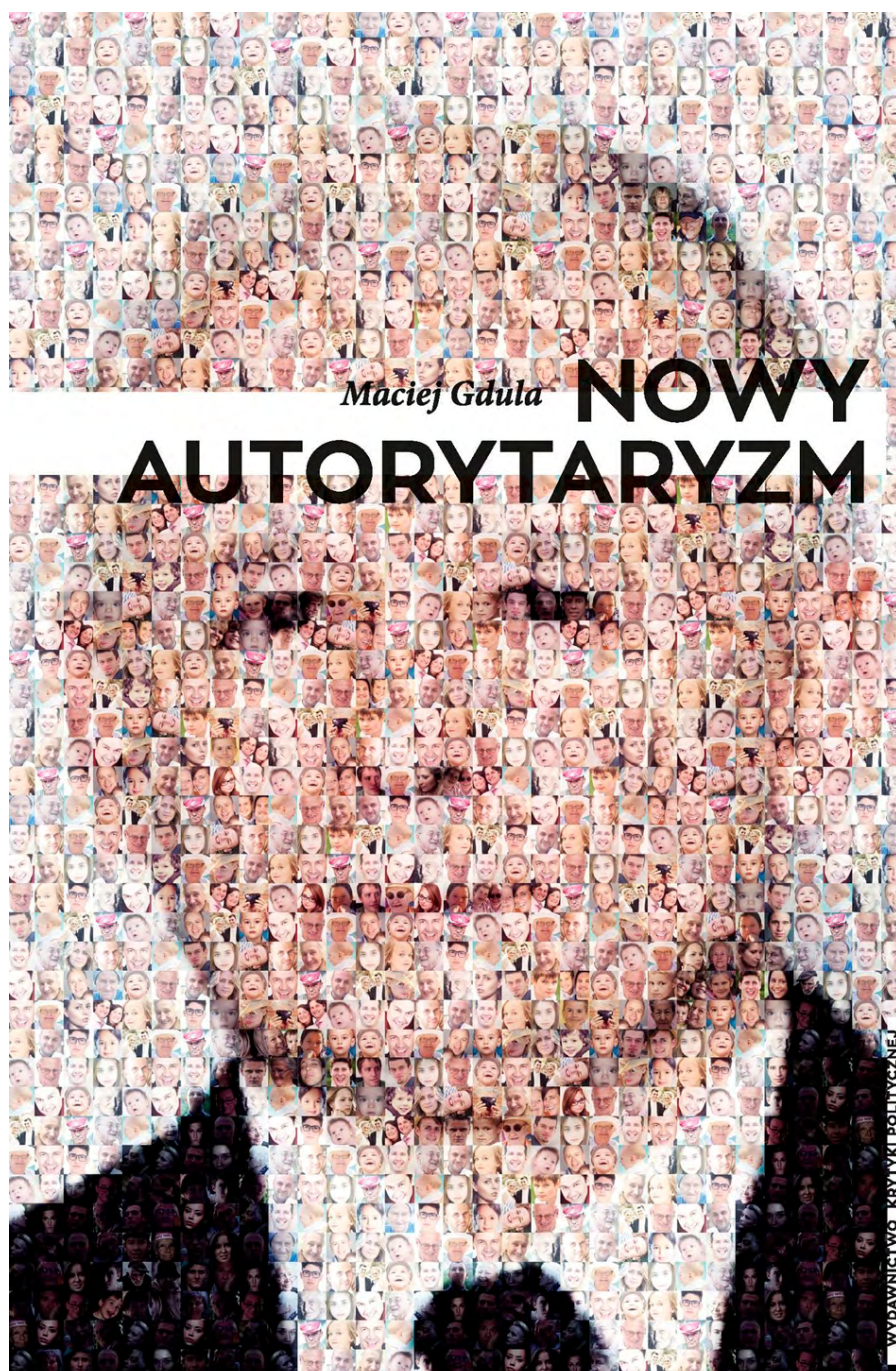
În același timp, PiS a început să distrugă instituțiile democratice (precum Tribunalul Constituțional), totul în numele democrației și al „bunei schimbări.” Cercetarea a descoperit că partizanii PiS se consideră pe ei înșiși „democrați,” dar resping forma sa liberală care este esențial bazată pe limitarea de sine. Maciej Gdula se referă la acest nou fenomen folosind termenul de „nou autoritarism.” Conform Gdula, noi observăm acum un nou fenomen — acest „nou autoritarism” caracterizat prin schimbarea radicală a sferei publice (dominată mai degrabă de internet și nu de ziare ca în trecut) și o relație specifică între votant și liderul partidului care se află la guvernare.

Rezultatele cercetării noastre au confirmat că explicațiile predominante ale succeselor partidelor de dreapta au fost epuizate. Concluziile au beneficiat de o enormă atenție din partea publicului și au declanșat o largă dezbatere publică implicând intelectuali de stânga, dar și de dreapta, care s-au angajat în discutarea divizărilor din cadrul societății poloneze. ■

Adrese de corespondență:
Katarzyna Dębska <k.debska@is.uw.edu.pl>
Sara Herczyńska <sara.herczynska@gmail.com>
Justyna Kościńska <j.koscinska@is.uw.edu.pl>
Kamil Trepka <k.trepka@is.uw.edu.pl>

> Perspective pentru sociologie în noua sferă publică

de **Maciej Gdula**, Universitatea din Varșovia, Polonia

„Neo-autoritarismul” lui Gdula este un bun exemplu de sociologie publică.

În noiembrie 2017 s-au împlinit doi ani de la alegerile care au permis ca Partidul Lege și Justiție (PiS) să își formeze propriul guvern. Deși multe reguli ale democrației liberale au fost încălcate în acești doi ani, peste 40% din alegători încă susțineau acest guvern. Acesta a fost contextul în care a apărut raportul meu, „Schimbarea cea bună în Miastko: neo-autoritarismul în politica poloneză din perspectiva unui oraș mic”.

Acest raport, bazat pe o cercetare realizată într-un mic oraș din Polonia centrală – Miastko – a provocat o discuție intensă, la care jurnaliști, politicieni și oamenii de știință au participat câteva săptămâni. Unele dintre conceptele și interpretările sale au devenit puncte de referință în cadrul dezbaterilor curente în politică și societate. În loc să sărbătorim succesul acestui raport, totuși, aș dori să ne gândim la condițiile sociale care îl fac posibil. Acest aspect poate fi important pentru a regândi strategia prezenței sociologiei în sfera publică și pentru a-i întări rolul, nu doar pentru a descrie, dar și pentru a influența procesele sociale. Deși mă refer aici în principal la contextul polonez, evenimentele care se desfășoară în Polonia nu sunt

singurele în cadrul cărora se poate identifica acest aspect.

> O nouă sferă publică

Pentru a putea reflecta asupra dorinței sociologiei de a-și crește impactul asupra dezbaterii publice, trebuie să luăm în considerare recențele schimbări din sfera publică. Pe scurt, acestea se referă la tranziția de la dominația presei la hegemonia internetului. Fosta sferă publică – cel puțin în raport cu politica – era organizată în jurul presei și al „intermediarilor culturali” – jurnaliști, experți și politicieni – ce jucau un rol crucial în contextul unei dezbateri publice. Dezvoltarea internetului a reprezentat un impediment pentru presa scrisă, atât din punct de vedere economic, cât și al puterii simbolice. În Polonia, acest proces a fost rapid și dramatic. Spre exemplu, cel mai mare ziar, *Gazeta Wyborcza*, a pierdut 75% din cititori între 2005 și 2017.

Într-o sferă publică dominată de internet, crearea de conținut este una dispersată. Ea este gestionată de marile rețele audio-vizuale, de website-uri mai mici, specializate, dar și de producători de conținut individuali, precum youtuberii, care adesea reușesc să strângă audiențe extinse. Competiția dintre acești producători cu privire la câștigarea atenției sociale devine una din ce în ce mai acerbă, în care accentul se pune pe viteza de reacție, creșterea sentimentului de conflict, scandal și moralitate.

> Slăbiciunea intermediarilor și sociologia

Slăbirea granițelor la intrarea în sfera publică se traduce deseori prin răspândirea de informații false și proliferarea unor discursuri ce distrug în mod intenționat legătura cu conceptul de responsabilitate față de adevăr, lăsând loc apariției ideei de „post-adevăr”. Competiția brutală pentru atenție socială izolează jurnalismul, bazându-se pe un proces mai lung de colectare a dovezilor și de

producere a textelor complexe. Calea de a asigura existența mediilor multiple este aceea de a crea o audiență bazată pe identitate, conectată cu mediul printr-un sentiment de superioritate morală și participare socială într-un efort civilizațional – mai mult decât simple dezbateri pe tema problemelor din agenda publică.

Politicile, precum și discuțiile despre probleme publice se adaptează, de asemenea, acestor condiții, iar politicienii devin „militanți media”, reprezentând viziuni radicale și oferind afirmații care atrag atenția în online (lb. eng. *clickable*).

Deși audiența participă într-un act de comunicare rapid, agresiv și încărcat moral, există încă loc pentru acel tip de cunoaștere profund legat de problemele opiniei publice – care, în același timp, le poate și confrunta cu rezultatele cercetărilor din domeniile respective. Competiția acerbă dintre producători face ca dezbaterile publice să ajungă să fie una simplificată, ce poate fi „rezolvată” printr-un comentariu sau analiză rapidă. Jurnalismul tradițional rămâne fără timp și fără bani. În această situație, cunoașterea sociologică ce oferă o nouă interpretare a realității se bucură de un interes crescut și feedback, influențând direcția dezbaterilor publice.

> Practicând o sociologie care contează

Care sunt, atunci, regulile pentru a crea această cunoaștere? Mă voi aventura să formulez o parte dintre acestea, pe baza raportului despre Miastko și a felului în care a fost acesta primit.

În primul rând, este important momentul în care apare textul. În Polonia, raportul referitor la sursele susținerii PiS-ului a apărut într-un moment în care parte dintre explicațiile folosite anterior deveniseră din ce în ce mai puțin convingătoare. Spre exemplu, o opinie des întâlnită era că, în timp ce PiS promitea să își rezolve diferendele cu elita, crea noi

elite – cu o tendință spre corupție, ceea ce ar fi trebuit să conducă la o scădere a susținerii primite, având în vedere trădarea propriilor idealuri. Cu toate acestea, asta nu s-a întâmplat și PiS se bucura încă de susținerea a 40% din populație. Raportul explică acest fenomen prin trimitere către noțiunea de neo-autoritarism, care, pe lângă alte aspecte, analizează și rolul liderului în managementul elitei, precum și modul de protejare a direcției schimbării politice.

Sincronizarea cu procesele sociale în derulare este extrem de importantă pentru ca studiul să aibă un impact real. Desigur, acest aspect nu depinde în totalitate de sociologi, însă nu putem ignora problema ritmului producției. Acesta trebuie să fie mult mai rapid decât producția academică tradițională, pentru a se putea conecta la problemele relevante în prezent pentru marea masă a audienței. O cercetare suplimentară, în mai multe locații și cu un număr mai ridicat de interviuri cu un grad ridicat de complexitate ar fi ideală pentru a înțelege mai bine caracteristicile susținătorilor PiS. O potențială problemă aici este că aceste eforturi de cercetare ar putea, spre exemplu, fi implementate imediat după următoarele alegeri, context în care datele s-ar plasa mai degrabă în categoria istorică.

A doua problemă importantă este relația cu elementele de cunoaștere comună. Discursurile academice devin mai complexe, iar problemele de cercetare și concluziile lor sunt construite și prezentate în forme care pot ridica probleme chiar și unui cititor educat. În construirea unui tip de cunoaștere cu impact social trebuie mereu să facem referire și la perspectivele populare, chiar dacă – și mai ales atunci când – nu suntem de acord cu acestea. Este important să nu le respingem ca fiind dovezi de imaturitate, ignoranță, limitări mentale, etc., ci să le utilizăm drept ipoteze testabile.

În cazul cercetării noastre în Miastko au existat mai multe opinii referitoare la susținătorii PiS.

Una dintre acestea era credința că susținătorii PiS sunt în principal indivizi excluși sau care sunt obișnuiți să se simtă profund răniți. Acest lucru nu a fost confirmat de interviurile biografice, cei mai mulți dintre respondenți vorbind despre viețile lor în termeni ce formulau calea spre atingerea obiectivelor sau chiar drumul către succes. O altă idee pe care am luat-o în considerare a fost asumția că susținerea față pentru PiS se bazează pe recunoștința pentru fondurile primite prin programul „Familia 500+” (plăți lunare de aproximativ 120 de euro pentru fiecare copil, după primul). Respondenții care au votat pentru PiS nu au definit acest program ca fiind unul care le-ar satisface nevoile personale, dar l-au interpretat ca dovadă a solidarității statului și semn că Polonia se alătură, în sfârșit, statelor mai dezvoltate, prin implementarea unei politici coerente de sprijin pentru familii.

În cel de-al treilea rând, cunoașterea sociologică ar trebui să introducă complexitatea care lipsește discuțiilor publice. Oamenilor le plac simplificările, însă nu mereu. Dacă este vorba de elemente de cunoaștere care au o conexiune cu experiențele și opiniile lor, însă, în același timp, le și dau profunzime și un nivel mai ridicat de interacțiune, atunci cu siguranță va exista un interes crescut. Spre exemplu, oamenii care au citit raportul Miastko erau interesați de criticile aduse elitelor, critici formulate de reprezentanții susținătorilor

PiS din clasa de jos și clasa de mijloc. Pentru prima, critica se axa mai degrabă pe alienarea elitei și pe distanțarea acesteia de indivizii obișnuiți. Pentru cea din urmă (i.e. clasa de mijloc), elita își pierduse mandatul moral de a conduce din cauza corupției. Aceasta a fost prima ocazie de discuție pe marginea temei diversității de clasă în dezbaterile publice din Polonia după o foarte lungă perioadă de timp.

În pofida stereotipurilor, oamenii sunt interesați de un conținut complex și profesionalizat. Cu toate acestea, conținutul trebuie să fie mai mult decât o expunere de complexitate științifică. Simplificarea mesajului, adică popularizarea cunoașterii în scopul de a genera conflict și competiție pentru atenție socială, nu este nici aceasta o soluție pentru sociologi. Complexitatea ar trebui, mai degrabă, să fie introdusă pentru a cauza o dezbatere intensă în discursul public.

> Rolul sociologiei

Ce putem câștiga din sociologia care generează cunoaștere rezonantă social? Realizând că nu există un răspuns care va satisface toți sociologii, voi lista opțiunile care sunt de interes pentru mine.

Sociologia de acest tip are șansa de a contrabalansa formele curențe de comunicare, ce au tendința de a se finaliza în conflicte ritualice, în care brutalizarea și simplificarea mesajelor conduc. Nu putem blama jurnaliștii și

politicienii pentru acest climat al lucrurilor. Ei operează în condiții specifice, pe care nu le pot negocia cu ușurință. Cu toate acestea, nu există niciun motiv pentru care aceste reguli să nu poată fi modificate de sociologi, astfel încât cunoașterea să contrabalanseze tendințele negative ce împânzesc la acest moment comunicarea publică.

O sarcină importantă a sociologiei este să ofere o voce reală oamenilor pentru care nu există un spațiu în sfera publică. Pentru mine, este deosebit de important să creăm un loc pentru clasele populare, să arătăm perspectivele și experiențele acestora.

Cea de-a treia întrebare se referă la cum se poziționează sociologia față de alți actori ai sferei publice. În opinia mea, cel mai adecvat răspuns este să o percepem ca fiind opusă jurnaliștilor și politicianilor. Sociologia se diferențiază tocmai datorită sensibilității și cunoașterii pe care le oferă, precum și datorită autonomiei sale față de rivalitatea pentru atenție socială și datorită distanței față de presiunea conflictelor politice. Acest tip de sociologie contrabalansează alți participanți din sfera publică, prin impunerea unor restricții în ceea ce privește capacitatea lor de a defini realitatea socială. ■

Adresă de corespondență: Maciej Gdula
<gdulam@is.uw.edu.pl>